

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

POUL BJERGE
SMAA
LIVSBILLEDER

H. ASCHENHOU & CO
KØBENHAVN
1·9·2·3

SMAA LIVSBILLEDER

POUL BJERGER
1853 - 6. Februar - 1923

POUL BJERGE

SMAA LIVSBILLEDER

FORLAGT AF H. ASCHEHOUG & CO.
KJØBENHAVN - MCMXXIII

INDHOLD

	Side
Fortale	6
Anders Madsen	7
Anna Borgen Müller	35
Dyrlæge Peder Jensen	44
Kristen Madsen i Gammelby . . .	68
Ebbe Madsen	102

Trykt i 1200 Eksemplarer

Trykt hos J. Jørgensen & Co. • Ivar Jantzen, København

Til mine gamle Elever!

Nu har der i min Tid, siden 1883, været op imod 14000 Elever paa Askov Højskole. Nu bliver jeg 70 Aar. Min Højskolegerning vil i det væsentlige være sluttet. Tænker jeg nu tilbage paa den lange Tid og de mange unge, som har været her, dukker der lyse, glade og prægtige Minder frem i min Sjæl. Har der været mørke og triste, er de druknet i Tidens Hav. Er der nogen, der gemmer paa de sidste, beder jeg om Tilgivelse. Alle bringer jeg herved min Hilsen og Tak. Deres aabne Sind og rige Kærlighed har gjort, at det blev en lykkelig Tid for mig og et Arbejde, der bragte Glæde.

Gud velsigne Jer alle!

Poul Bjerger.

Folkeliuvsskildringer kan være gode, ja endogsaa udmærkede. Ofte har jeg haft stor Glæde og rigt Udbytte af dem. Men historiske Skildringer har tidt tiltalt mig endnu mere. Her er det virkelige Mennesker, som har levet, som har arbejdet, og som har faaet noget ud af Livet. Deres Arbejde er som en Sten i den Bygning, vi kalder vort Fædreland, dets Minder, dets Værd, dets Fremtidsmuligheder. Lad det være en lille Sten, det er dog en Sten. Det giver den historiske Skildring et Fortrin frem for den digtede. Det skriver jeg ikke for at fremhæve mine Arbejder; men mere for at forklare den Dristighed, hvormed jeg samler disse Smaaskildringer og udgiver dem som en Bog.

Det er ikke Folk i høje Stillinger, jeg har søgt efter. Det er Folk, jeg har kendt, og som har gjort et godt og trofast Arbejde, saadan at de ikke alene selv har faaet noget ud af Livet, men at andre ogsaa er bleven rigere derved. Kan nogle af mine Venner faa lidt Glæde af Bogen, vil jeg prise det Held, jeg har haft med Arbejdet.

ANDERS MADSEN

17. FEBRUAR 1852 — 25. JUNI 1918

EN DAG i Februar 1912 modtog jeg følgende Brev:

Omø ved Skelskør, den 17. Februar 1912.

Kære Poul Bjerger!

Der er en Sag, som ligger mig meget paa Sinde, og hvorom jeg gerne vilde høre Deres Mening. De gamle Askov-Lærere fra min Tid er jo omtrent borte, og Jacob Appel kender jeg ikke personlig.

Jeg har en Samling Kunstblade og Raderinger, som jeg har tænkt at give Askov Højskole, hvis den kan være Skolen til Gavn og Glæde. Det er en Samling paa omtrentlig 400 Blade af J. Th. Lundbye, L. Frølich, Vilh. Kyhn, O. Haslund, Carl Bloch, Carl Locher, H. N. Hansen, Fr. Schwartz, N. og J. Skovgaard, Tom Petersen, E. Køie og flere. Jeg har samlet paa disse Blade i over 30 Aar, og de har været mig til megen Glæde og Oplivelse. Det er mit Ønske, at de ogsaa skulde berede andre noget lignende. Jeg har ment, at dette maaske ogsaa kunde være et lille Led, som har sin Betydning i Arbejdet paa Askov Højskole, som jeg omfatter med Deltagelse og gammel Kærlighed.

Vil De lade mig vide Deres Mening om Sagen og tale med Forstander Jacob Appel og Frue om den.

De er muligvis ikke klar over, hvem det er, som skriver til Dem. Vi har været sammen paa Askov Højskole i Vinteren 1881—82. Det er rimeligt, at De ikke husker mig, thi jeg var noget af en Eneboer. Jeg boede paa Gladhjem i den gamle Bygning ud imod Vejen. Jeg holdt mig en Del for mig selv. Vi var en stor Flok Elever, og om mange gjaldt det vel, at vi saa hverandre, men talte ikke sammen. Hvis De har et Fotografi af Eleverne fra den Vinter, vil De kunne finde mig, naar De fra H. Nutzhorn gaar tre Pladser til Venstre, og saa i den anden Række lægger Mærke til, at Aage eller Olav Schrøder sidder paa Skødet af Skands Han-

sen og har mig paa højre Side — naar man ser paa Billedet. En bagved staaende Elev har Haanden tæt til min venstre Skulder.

Om Middagen havde jeg Plads ved Fru Charlotte Schrøders Bord lige over for Karl Jørgensen, der kom hjem fra Soldatertjenesten. Paa højre Side sad Aage og Ingeborg Schrøder. Desuden var jeg kendelig ved at være blind paa højre Øje. Men alt dette ligger saa langt tilbage i Tiden, at det muligt er gaaet ud af Deres Erindring og gør intet til Sagen, men jeg har nævnt det, for at De mulig kunde mindes mig.

I omtrent 20 Aar har jeg nu været Mejeribestyrer her paa Omø ved Skelskør.

Det er ikke min Agt straks at skille mig ved hele min Samling af Raderinger; men en Del vil jeg afgive og Resten senere, i al Fald ved min Død, ligesom jeg saa vidt mulig vil vedblive at forøge Samlingen.

Har De Lyst til at besøge mig og se, hvad jeg har, er De velkommen. Det samme gælder selvfølgelig Jacob Appel, hvis han ved en Lejlighed kunde faa Tid at gøre en Afstikker, naar han rejser til eller fra København — eller enhver anden, som er knyttet til Skolen.

Indtil videre i hvert Fald ønsker jeg ikke Sagen omtalt til uvedkommende.

Med venlig Hilsen

Anders Madsen.

Man forstaar, at vi blev glade ved dette Brev. Det var ikke alene en betydelig Gave til Askov Højskole. Men hvad der var endnu mere: Der sad en gammel Lærling, som vi ikke havde haft Forbindelse med i tredive Aar, som trofast havde husket paa sin gamle Skole, bevaret Venskab for den og følte sig saa taknemlig over, hvad han havde oplevet dér, saa han nu tredive Aar efter vilde overdrage den en saadan Skat. Folk i Almindelighed vil vanskelig kunne fatte, hvor velgørende det er for en Højskolelærer at opleve sligt.

Men hvem var denne Anders Madsen?

Han var født den 17. Februar 1852 paa Hvenemosegaard i Hesselager Sogn. Hesselager ligger ud til Store Bælt, omtrent midt mellem Nyborg og Svendborg. Stokkebæk flyder gennem Sognet. Naar Edvard Lembecke synges

Du skønne Land med Dal og Bakker fagre,
 med grønne Enge og med gyldne Agre,
 med Kløfterne, hvor Bækken
 sig gennem Krattet snor,
 og langs med Vejen Hækken,
 hvor Fugleskaren bor!

saa er det møntet paa Sønderjylland; men man kan vanskelig tænke sig en Egn, det passer bedre paa end Egnen her, hvor Stokkebæk flyder gennem Sognet ud til Store Bælt. Og her laa Hvenemosegaard. Dens Marker gik ned til Bækken, paa en Strækning end ogsaa ud over den. I Haven laa en stor Kæmpehøj. Stillede man sig paa den, havde man den dejligste Udsigt, man kunde tænke sig: Enge omkring Bækken, kraftige Banker til hver Side, Skove veksler med Kornmarker; lidt længere borte Store Bælt med Sprogø, Aggersø, Omø og Langeland, og midt mellem dem den lille Ø Vresen. En Morgen, naar Solen gik op over dette Landskabsbillede, saa var det saa herligt, saa man næsten ikke kunde tænke sig Paradis skønnere.

Paa Hvenemosegaard boede Gaardfæster Mads Jørgensen og Hustru, Karen Pedersdatter. De var Gaardfolk og havde vel ikke megen Sans for den skønne Natur, som omgav dem paa alle Sider? Jo, det havde de netop. Fynboerne ejer megen Naturglæde og har Sans for Naturskønhed. De planter omkring deres Gaarde,

passer deres Haver og freder om deres Smaaskove, saa deres Natur bliver som et Parklandskab: frisk, hyggelig, afvekslende og dertil sommerfrodig. Og Mads Jørgensen og hans Hustru stod endda over Folk i Almindelighed, naar det gjaldt den Slags. Mangen en Sommersøndag tog de Børnene med, og saa gik det i Marken til de kønneste Steder, til Skoven, til Engen, til Aaen, man satte sig og hørte paa Insekternes Summen, paa Bækkens Rislen, paa Fuglesangen, og saa havde man Engens dejlige Blomsterflor foran sig.

Eller om Foraaret, naar Nattergalen begynder med sin Sang. Den begynder 1. Maj med et enkelt lille Pip. Næste Aften har den to Toner. Næste Aften igen tre. Og saadan bliver det ved indtil 12. Maj. Da synger den med fuldt Orkester. Det var altid en Højtid.

Mads Pedersen passede Gaard og Mark, Karen Pedersdatter Hus og Hjem og Have, og begge gjorde det forsvarligt. Særlig var Haven kendt for sin Skønhed, sin Frugt og sine prægtige Blomster.

De havde stærk Slægtfølelse. Mads Pedersen havde mange Søkende. De samledes mindst en Gang aarlig. »Det var Højtid,« fortæller en af Mads Pedersens Sønner, »naar dette Møde var paa Hvenemosegaard. Der kom Vogn efter Vogn. Én fra Ryslinge, én fra Ørbæk, én fra Frørup, én fra Faarup o. s. v. Glæden lyste ud af de gamles Ansigter. De slog Armene om hinanden og kyssede hinanden baade til Velkomst og til Afsked. Det greb vi unge stærkt, og Mindet om disse Møder staaer levende og frisk for os, nu vi er bleven gamle.«

Og deres Synskreds gik langt videre end til Slægten. Hvad stort der skete i Landet, greb dem stærkt. Samme Søn fortæller: »Da Fader kom hjem fra Møllen

og fortalte, at Kong Frederik VII var død, havde han Taarer i Øjnene. Og da han senere en Dag kom hjem og fortalte, at Hæren var gaaet tilbage fra Dannevirke, kom Taarerne atter frem. Vi Smaaafyre forstod ikke, hvad der var sket, men Faders Sorg greb os. Det var noget stort og noget sørgeligt, der var sket. Det gjorde et Indtryk paa os, som vi aldrig glemte.« Og da Sønerne blev større, kom de paa Højskole. De skulde have Del i det ny Liv, som var ved at vaagne overalt.

I saadan et Hjem voksede Anders Madsen op. Han var den næst yngste af syv Søskende, fem Dreng og to Piger. Han var svag i sin Opvækst. Det var højre Knæ og højre Albued, der var noget i Vejen med. Man kunde have frygtet, at han vilde have bleven noget forkælet og pylrevorn i det. Men Moderen maa have haft den Evne, at hun kunde opdrage ham paa én Gang mildt og bestemt. I al Fald havde Anders en stærkere Pligtfølelse end de fleste. Aldrig skulde han krympe sig ved et Arbejde, men glad og frejdig tog han det op. Da han blev lidt større, blev han raaskere, saa han kunde færdes med sine ældre Brødre i Mark og Skov, paa Fisketure og andre Ture, som Dreng nu kan gøre.

Mest maatte han jo holde sig til Moderen. Men hvor var det ham en Glæde at hjælpe hende. Naar Foraaret kom, og Arbejdet i Haven begyndte, var det en Fest for ham at hjælpe Moderen. I Førstningen var det kun lidt, maaske mest til Ulejlighed for hende, men snart blev det mere. Herved fik han sin Sans for Blomster, for Havearbejde og for den dejlige Natur vakt. Han blev ved at elske sin Have, sine Frugter, sine Blomster og vilde selv passe det helt til det sidste.

Men ogsaa Faderen kunde han hjælpe. Naar Humle-

plukningen foregik, saa hjalp han og hans Brødre med. Faderen skar Humlerankerne ned af Stængerne. Drengene bar dem saa ind til Karle og Piger, der sad omkring store Kar og plukkede dem fulde af Humle. I Hegnene omkring Haven stod Haslerne tykt og tæt. De hang fulde af Nødder. Drengene plukkede saa en Haandfuld Nødder, som de tog med og delte ud til Plukkerne, samtidig de kom med en Favndfuld Ranker. Og paa lignende Maade gik det med de forskellige Arbejder Aaret rundt.

Den ældste af Sønerne kom paa Sødinge Højskole. Det var Pastor J. Schjørring, der oprettede den og drev den i nogle Aar. Naar han saa kom hjem med Kammerater, og de sang og fortalte om, hvad de lærte der og oplevede, saa var det for de yngre Brødre, som en hel ny Verden aabnede sig for dem.

Men hvad skulde Anders Madsen blive, nu han begyndte at blive voksen?

Selv om han nu var bleven meget raskere og stærkere, vilde Bondearbejdet dog vist blive ham for svært. Men han var godt begavet og havde et let Nemme og havde Lyst til at læse og til at lære. Det blev saa bestemt, at han skulde være Lærer.

Han kom først en Vinter paa Vejstrup Højskole, hvor Jens Lund og L. B. Poulsen, der senere blev Frimenighedspræst i Sønderjylland, var Lærere. Det var en herlig Vinter for ham. Saa kom han til Ryslinge for at blive forberedt til Seminariet af Friskolelærer Kr. Appel. Han boede hos en Farbroder, der havde en Gaard i Ryslinge. Det var en rig Tid for ham. De seks Dage gik med Skolearbejde, som han glædede sig ved. Om Søndagen hørte han Vilhelm Birkedals mægtige For-

kyndelse. Og i Fritiden gjorde han Ture i den natur-skønne Egn, der nok var lidt anderledes, men næsten ligesaa køn som hans Hjemegn. Som ældre talte han altid om denne Tid som en prægtig Tid.

Saa kom han i 1871 til København for at uddanne sig paa Blaagaards Seminarie. Ogsaa det blev en rig Tid for ham. Arbejdet paa Seminariet blev forholdsvis let for ham. Det gav ham Kundskaber, men det bidrog saa lidt til hans Karakterdannelse. Han besøgte Museer og Samlinger, han deltog i Vennemøder og Grundtvigs store og højtidelige Begravelse. Og hver Søndag sad han i Vartov, først under N. F. S. Grundtvigs Prædikestol og siden under C. Brandts. Det var disse Oplevelser, han mindedes stærkest, og som han satte mest Pris paa. Men han savnede sin fynske skønne Natur og endnu mere sine kære Fynboer. Han blev en ensom Mand i København. De lige Gader, den haarde Stenbro, de fremmede Mennesker, der myldrede omkring ham, gjorde et stærkt Indtryk paa ham, men det var af Kulde, næsten af noget fjendtligt; han tænkte altid siden paa det med en vis Gru.

Den 17. Juni 1874 fik han sin Eksamen: Meget duelig.

Saa skulde han til at se efter at komme i praktisk Virksomhed. Han fik først Plads hos den kendte Præst K. D. Konradsen i Hvirring som Huslærer for hans talrige Børneflokk. Siden blev han Huslærer for Forpagteren paa Kjelshøj, der ligger omtrent midt mellem Odense og Middelfart. Her var tre Dreng, han underviste, og her var han i hele seks Aar. De nævnte Dreng fik næsten hele deres Børneundervisning hos ham. Han følte sig vel tilpas hos denne Familie, og

de tre Drengene blev hans gode Venner, og det blev et Venskab, der holdt Livet ud. Han stod i stadig Brevveksel med den ældste lige til sin Død.

Da han saa var færdig med sine Drengene, tog han paa Askov Højskole i Vinteren 1881—82. Han var her i fulde seks Maaneder. Han hørte til de stille og beskedne. Man lagde saa lidt Mærke til ham, men han havde gode Betingelser for at følge Undervisningen, og saa havde han aabne Øren og et aabent Sind. Det var særlig L. Schrøders, H. Nutzhorns og Poul la Cours Foredrag, der optog ham mest, dog kastede han ikke Vrag paa noget af Undervisningen; han tog Del i alt, saa vidt han kunde, og lagde et Arbejde ind i det, saa han fik et godt Udbytte af Undervisningen. Og han fik ogsaa noget ud af Kammeratskabet. Ganske vist blev han ikke Kammerat med alle, men han vandt sig flere gode Venner. Imellem hans Papirer ligger et Ark, hvoraf man ser, at en Flok af Eleverne, en 10—12 Stykker har gjort en Udflugt til Nymindesgab. De har skrevet deres Navne paa Papiret tillige med en Verslinie eller et Valgsprog, H. P. Hanssen fra Nørremølle var med. Han skrev: »Sønderjylland vundet, det er Kampens Maal.« Aage Brummer, der døde som Forstander for Haandværkerafdelingen ved Vinding Højskole, skrev: »Grandt at skue, lydt at høre, bedst os aabner Vidskabsdøre«. Honoratus Bonnevie fra Strengshøjgaard skrev: »Ikke synes, men være« o. s. v. Blandt Deltagerne var ogsaa Enevold Terkelsen, nu Valgmenighedspræst i Herning, og Simon Klovdal fra Telemarken i Norge. Man ser en lille Kreds dér af Elever, og deriblandt flere, som har faaet en stor Gerning at øve.

Jeg var den Gang Lærer paa Uldum Højskole, saa

jeg har ikke noget at fortælle om ham fra denne Tid; men ser jeg efter i Højskolens Elevfortegnelse, viser det sig, at Lærerne har syntes godt om Anders Madsen og regnet ham for en af Skolens allerbedste Lærlinge.

Fra Askov rejste han hjem. Hans Fader var død for nogle Aar siden, Moderen døde samme Aar. En ældre Broder havde Gaarden, men han sad haardt ved den. Gaarden var købt, men købt dyrt, Udgifterne var store. Han blev saa i nogle Aar hos Broderen og hjalp ham med Gaardens Drift og gjorde et godt Arbejde, saa de fik Gaarden sat i god Drift og arbejdede den lidt op af Gælden.

Han havde en Svoger, der var Lærer i Vormark, en By i Hesselager, og som blev syg. Anders Madsen blev Vikar for ham. Svogerens Sygdom trak ud og endte med Døden. Anders Madsen havde nu faaet Smag for at blive Lærer igen. Børnene var glade ved ham, og Forældrene tilfreds med ham. De vilde gerne blive ved at have ham til Lærer. Han søgte saa Embedet, men fik det ikke. Det var en stor Skuffelse for ham. Han kunde ikke synge, noget, der var et stort Savn for ham. Han kunde altsaa ikke søge Hovedembederne. Her var en passende Plads; han havde vundet Børnenes Kærlighed og Forældrenes Tillid, og saa fik han den ikke. Han tog det som en Guds Styrelse: Han, der ikke kunde synge, han skulde ikke give sig af med at være Lærer.

Men han var ikke modløs af den Grund eller følte sig hjælpeløs. Nu kom Mejerivæsenet saa stærk frem, og han sagde til sig selv: Det er netop noget for dig. Det kan du have med at gøre, selv om du ikke kan synge. Og skønt han var op mod de Fyrre, gav han sig i Mejerilære. Her viste han ogsaa sin Grundighed og

sit trofaste Arbejde. Han lærte paa de bedste Mejerier og hos de bedste Mejerister. Han har haft selve Torben Jensen, Formanden for dansk Mejeristforening, til Lærer.

Saa skulde han have sig en Plads som Mejeribestyrer. Han hørte, de var ved at oprette et Andelsmejeri paa Omø ved Skelskør. Han søgte Pladsen og fik den. Den 5. September 1893 blev han Mejeribestyrer dér, og dér blev han ved at være til sin Død.

Omø er kun en lille Ø, der ligger yderst i den Række, der ligger der uden for Skelskør. Fra sit Hjem paa Fyn havde han haft tydelig Udsigt derover, men aldrig havde han tænkt paa, at det skulde blive hans Hjem i en længere Aarrække. Øen er en halv Milsvej paa den ene Led og en Fjerdingvej paa den anden. Der var lidt over 150 Mennesker paa Øen og kun lidt flere Køer, saa det var et lille Mejeri og Løn derefter. Han maatte selv gøre alt Arbejde, der kunde ikke holdes flere Mejerister eller Hjælpere. Men han holdt ud her i næsten 25 Aar. Han fik Tilbud fra Fyn paa store og vellønnede Pladser, hvor han kunde have en Stab af Hjælpere under sig, saa han kun behøvede at lede Arbejdet; men han sagde Nej. Jeg kan ikke være bekendt at tage fra Omøboerne. De andre kan sagtens faa en Mejerist; det bliver vanskeligere for Folk paa Omø. Det vilde være Forrædderi af mig at tage herfra. Saadan opfattede han sin Stilling.

Han blev paa Omø, og han befandt sig vel her. Han var en dygtig Mejerist og en trofast Arbejder og befandt sig vel ved Arbejdet. I 1913 besøgte jeg ham. Han stod midt i Arbejdet, da jeg kom. Ja, jeg maa gøre mit Arbejde færdig, saa du kommer til at passe dig selv

lidt. Det kunde jeg saa prægtigt. Der gik saa en Time, maaske to, jeg husker ikke. Saa var han færdig. Vi spiste til Middag og havde saa en herlig Eftermiddag og Aften sammen. Næste Morgen begyndte han igen paa sit Arbejde, og jeg rejste med Dampskib.

Saadan gik hans Arbejde i 25 Aar. Det vil sige, Arbejdet var det samme, men Besøgene var sjældne, meget sjældne. Man kunde synes, at dette kunde sløve en Mand. Han var tilmed ugift og kendte ikke til Familielivets Glæder. Men han var fyldt af saa meget og havde saa mange Interesser. Vi tager de praktiske først.

Han var først Mejerist og passede sit Mejeri omhyggeligt, saa hans Mejeriprodukter altid var førsteklasses. Dernæst arbejdede han for Kvægbesætningernes Forædling og Forbedring. Han fik oprettet en Tyreforening. Han hjalp ved Indkøb af gode Tillægsdyr. Og han havde Held med sig. Kvægbesætningerne paa Omø er langt bedre nu, end de var for 25 Aar siden. Han indrettede selv en Hønsesgaard, passede den selv og viste Folk, at man kunde faa en god Indtægt af sine Høns. Og saa fik han en Ægssalgforening dannet, der stod i Forbindelse med Dansk Andels Æggesportforening. Og han anlagde Have, plantede Frugttræer og glemte ikke Blomsterne. Og han fik andre Folk til at plante, skaffede dem Frugttræer og ny Haveredskaber. De havde Redskaber nok, men de var tunge i det. Han købte lettere og mere haandterlige, købte i større Partier, købte derfor billigt og uddelte dem til Indkøbspris. Han vejledede og opmuntrede og havde ogsaa Held med sig her. Haverne paa Omø er i en ganske anderledes god Skik nu, end da han kom derover. Han fik en Brugsforening oprettet, var Regnskabsfører for den hele

Tiden, i de første Aar endogsaa ulønnet. Vi ser, hvordan han paa alle Omraader arbejdede for, at de økonomiske Forhold kunde blive bedre, saa Folk fik mere ud af deres Arbejde og større Glæde ved det.

Men han tog sig ogsaa af andre Ting. Øen havde en Præst; men han var tillige Skolelærer og Postmester. Nu er der baade en Præst, en Lærer og en Postmester. Anders Madsen var ogsaa den drivende Kraft i det Arbejde, der blev gjort for at faa dette ordnet. Han dannede en Foredrags-Forening og sørgede for, at Foredragsholdere kom til Øen. Han var aarlig paa Færde for at samle ind til Sømandsmissionen i Calcutta, Løventhals Mission og lignende. Da Sorø Amts historiske Samfund blev dannet, var han ivrig for at samle Medlemmer til det. Det sidste, han arbejdede paa, var at faa oprettet et Folkebibliotek, men det naaede han ikke. Døden overraskede ham.

Men hvordan kom denne Mand, der var saa stærk optaget af praktisk Arbejde, praktiske Formaal og almene Foretagender, til at faa Sans for Kunst og samle paa Raderinger?

Det kom af sig selv, jævnt og stille, lidt efter lidt. Mens han var paa Askov Højskole, kom han til at købe en af C. Blochs Raderinger. Den kostede kun nogle faa Kroner. Han saa paa den og glædede sig ved den. Længe havde han kun den ene. Men endelig købte han én til, og én til igen. Og han fik mere og mere Glæde af dem og købte flere — og saadan blev han Samler. Men det blev ikke en Mani hos ham, saa han samlede blot for at faa en Samling. Nej, det var ham en Glæde at se paa disse Kunstblade, ja, endnu mere, det var hans Liv. Da jeg havde vekslet nogle Breve med ham og

derigennem lært ham lidt at kende, tænkte jeg: Han maa jo være noget af en Særling. Han er Gammelungkarl, har nu siddet der afsides paa Omø, han kunde ingen Udflugter gøre, der var ingen, der kunde passe hans Mejeri, han maatte jo blive indsnævret i sin Tankeverden, han var nødt til at blive lidt af en Særling. Saa kom jeg over og besøgte ham, og jo mere jeg talte med ham, jo mere overrasket blev jeg. Han havde et vidt Syn, han havde fulgt med i alt, hvad der var kommet frem i vort Land, han havde ikke alene Rede paa det, men det var som strømmet gennem ham selv, han var levende og frisk, hans Sjæleliv harmonisk, der var ikke Spor af noget særlingagtig hos ham, allermindst af, at han var snæversynet eller indestængt. I Samtalens Løb fik jeg dog Forklaringen. Han kom til at sige: Folk kan slet ikke forstaa, at jeg køber saa mange Kunstblade. De synes, Pengene kunde bruges paa en bedre Maade. Ja, jeg kunde jo sætte dem i Sparekassen; men hvad Fornøjelse kan jeg have af at sidde og kigge i en Sparekassebog. Derimod naar jeg er træt og medtaget, saa tager jeg mine Raderinger frem, og naar jeg saa har siddet og set paa dem en Tid, saa er jeg bleven frisk og glad. Saa tager jeg en af mine Bøger og læser en Del, og saa har jeg haft en dejlig Aften ovenpaa en god Arbejdsdag. Saa forstod jeg, at det var Arbejdet og Kunsten, der havde holdt ham frisk. Han fornyede sig gennem Kunsten, saa hans Sjæleager stadig stod i fuld Grøde. Jeg havde altid troet, at det var kun ved at leve sammen med andre Mennesker og udveksle Tanker og Meninger med dem, at man kunde holde sig frisk og forny sig. Nu saa jeg, at blot man havde noget at leve for og med, og af, saa kunde man

holde sig frisk, selv om man levede ene. Blot man havde én Ting, som man fordybede sig i og høstede Glæde af, kunde man holde sin Sjæleager grøn.

Du maa jo bruge en stor Del af din Løn til Indkøb af Raderinger, kom jeg til at sige. Nej, svarede han. Min Løn er saadan, at jeg kan leve af den og lægge saa meget til Side, saa min Alderdom er sikret. Det maa jeg først sørge for. Saa maa jeg skaffe mig andre Indtægter til mine Raderinger. Jeg fører f. Eks. Brugsforenings-Regnskab. Hvad jeg faar derfor, kan jeg forsvare at bruge til mine Samlinger. Indtægten af Have og Høns gik vist samme Vej. Jeg anfører dette, for at man kan se, hvor praktisk han var, og hvilken fast Fod han havde i Virkeligheden.

Jeg har nitten Breve fra ham. Det første er trykt foran helt. Jeg gør her nogle Uddrag af de øvrige.

13. Marts 1912.

Tak for dit Brev og de tilsendte Aarsskrifter fra Askov Højskole. Jeg har heller ikke modtaget dem før. Egentlig er det bar Forsømmelse, at jeg ikke er indmeldt i »Askov Lærlinge«. Jeg har tidt tænkt derpaa, men det er bleven derved.

Hermed følger en Samling mindre Raderinger til Askov Højskole — en lille Mundsmag blot. — Naar jeg faar Tid og Lejlighed til at ordne mine Blade, skal der følge flere.

Nu vil jeg haabe, at disse Blade maa vinde Yndest. Iøvrigt er det af de Ting, som vinder ved nærmere Bekendtskab, navnlig de særlig gode. Jeg ser med ligesaa stor Glæde paa de ældste Blade som paa de nyere. Som Samler ser man jo tillige særlig ømt til de Blade, som er meget sjældne og saare vanskelig at faa fat i.

Smag og Behag er jo forskellig, men i Almindelighed staa C. Blochs Raderinger højt i Kurs. Mange af Vilh. Kyhns Landskaber og Søbilleder er paa sin Vis ligesaa smukke,

men de koster kun en lille Brøkdæl af, hvad der forlanges for Blochs.

En Ting er jo ogsaa, at Blochs Raderinger forlængst er udsolgte. Det gælder alle J. Th. Lundbyes og adskillige af H. N. Hansens, hvorfor disse ogsaa er dyre og vanskelig at faa til Købs.

Den ældre Slægts Raderinger er jo i kunstnerisk Udførelse en Del forskellige fra den yngres, idet de mere ligner Penne-tegninger, hvorimod de sidste udmærker sig ved Toner og den stærke Fordeling af Lys og Skygge.

Skulde Du komme paa en Foredragsrejse til Sjælland kom da ogsaa her over og fortæl os lidt. Vi har en Foredragsforening; men det kniber med at faa Talere herover. Saa var der tillige Lejlighed til at besøge mig. Maaske havde jeg ét og andet, som det kunde interessere Dig at se; thi jeg har meget mere end Raderinger.

Endnu skal jeg tilføje, at jeg helst ser de Raderinger, som jeg giver Askov Højskole, nævnet som Gave fra en gammel Lærling. Naar Bestyrelsen véd, hvem det er, der giver dem, er det nok. Mit Navn behøver ikke at kendes af andre, i al Fald ønsker jeg det saadan indtil videre.

Med venlig Hilsen fra

Anders Madsen.

24. Maj 1912.

Det er midt i Pinsetravlheden og Kirkeklokken ringer før Mindegudstjenesten for den afdøde Konge, men jeg skal dog sende Dig et Par Ord vedrørende en Kasse, som i Gaar blev afsendt til Dig. Den indeholder 12 Raderinger og 1 Sort-kunstblad til Askov Højskole. Liste over dem vedlægges. Det er mine største Raderinger og ikke alle lige betydelige. Jeg vil dog henlede din Opmærksomhed paa de tre store Blade af C. Locher — læg Mærke til, hvor Vandet er blankt i Forgrunden af »Skagens Strand« — og H. N. Hansen »Pigen paa Kirkegaarden«. Jeg havde tænkt at de skulde have været over til Eder inden Pinse, hvad der vel næppe naar sig. Ved Lejlighed kommer flere.

Jeg har saa lidt Plads hos mig, derfor har jeg maattet

gemme disse store Blade i en Kasse, hvad der jo ikke er til Fordel for dem. naar de skal ses. De er da vanskelige at brede ud og kommer let til Skade i Kanten men det kommer I nok over. Bryder I Jer om Kassen, kan den blive.

17. Juni 1912.

Hermed en Pakke Raderinger.

Af *V. Kyhn* har jeg nu sendt alt, hvad jeg har af ham — paa et Blad nær — og dermed har I faaet næsten alle hans Raderinger, i hvert Fald de bedste. Læg Mærke til det første »Sjællandsk Landskab« og det sidste »Ry Sø«.

Saa er der en Del Blade af *Fr. Schwartz*, der iblandt det smukke og sjældne »Kristus i Gethsemane«. Efterhaanden vil der komme mange flere af ham.

Af *Thorvald Niss* sender jeg tre særdeles gode Raderinger. Se rigtig paa det ypperlige »Stormvejr, Esrom Sø« og »Solsikker«. Af »Aaen i Borrevejle Skov«, er der taget 50 Kunstnertryk, alle forskellige. Foruden de sendte, har jeg endnu et af disse, hvor Lyset er svundet mere og Skumringen tager Overhaand.

28. Juli 1912.

Det glæder og interesserer mig, at Du ogsaa har samlet paa Raderinger og har haft lignende Følelser, som jeg selv saa godt kender. I Førstningen af min Samlertid var jeg altid ivrig efter at vise mine højtskattede Blade frem, men det blev jeg efterhaanden vænnet af med, thi der var kun faa, som brød sig om dem. De fleste syntes vist i deres stille Sind, at det var taabeligt af mig at give Penge ud til sligt. Men ligesom Du skriver om din Glæde, naar Du fandt nogen, der skønnede paa Raderinger, saaledes gaar det mig. Af og til kommer her ogsaa nogen, der deler min Interesse og glæder mig ved deres Forstaaelse af og Kærlighed til denne Kunst. Stundom har jeg Morskab af enkelte højt-kultiverede, særlig Københavneres Forbavselse over at finde saadanne Ting her ude paa en lille afsides Ø blandt Bønder og Fiskere.

Der er et lille Omslag med fire Kunstnertryk, hvoraf jeg foruden *Anna Anckers* »Gammel læsende Kone« særlig vil

henlede din Opmærksomhed paa *P. S. Krøyers* Selvportræt, et i mere end én Henseende værdifuldt Blad. Du kender vel Aarestrups Digt: »Man har Sagn om Borgtapeter«, ellers skal jeg sende Dig det til Forstaaelse af *H. N. Hansens* Blad. »Storm« af *C. Locher* anses for hans bedste Radering.

Jeg har denne Gang sendt nogle Blade af *Tom Petersen*. Han er lidt tør, men paalidelig, og hans Ting spaar en lang Levetid.

12. December 1912.

Hermed følger en lille Julegave til Askov Højskole. Den kommer i lidt god Tid; men jeg vilde sende Pakken, inden at der bliver alt for overvældende Travlhed med Julesendinger.

Af *H. N. Hansens* Blade vil jeg særlig henlede din Opmærksomhed paa den Række, som kaldes »De lyse Nætter«, fire saare skønne Blade, de mest efterspurgte af hans Værker. Der er ikke taget mange Tryk, og de samme har længe været udsolgt.

O. Haslund er af en anden Art; men jeg finder dem alle nydelige.

4. Juli 1913.

Baade ved Paaske og Pinse var det min Agt at ville have ladet høre fra mig, men jeg naaede det ikke. Nu i lang Tid har jeg ikke kunnet skrive paa Grund af Seneskedebetændelse i højre Haandled; men da jeg nu igen kan begynde at bruge Haanden, skal det være.

Hermed følger en Pakke Raderinger til Askov Højskole. Foruden *C. Blochs* og *Thorvald Niss'* Blade vil jeg særlig fremhæve *Joh. Nordhagen Bjørnsens* Portræt og *H. N. Hansens*, *Marc Aurel*. Ja, *Cilius Andersens* »Maaneskins Nat« finder jeg ogsaa meget smukt.

Som Du ser, er fire af disse beskyttet ved dobbelte Omslag. Jeg vilde ønske, at Højskolen kunde overkomme at bringe alle de bedste Ting i lignende Omslag, da det er den eneste Maade at beskytte dem paa, hvis der tidt skal tages paa dem; ellers vil de blive plettede, tilsmudsede og ødelagte.

Jeg har sidste Aar sendt omtrent en Tredjedel af min Samling. Skønt det ikke er den bedste Del, saa er der dog saa mange gode ypperlige Ting imellem, at der kan skønnes over Samlingens kunstneriske Værd. Jeg har derfor tænkt paa at komme med et Forslag om at faa en Ordning mellem Skolen og mig, saa den i alle Maader tilsikres at faa, hvad jeg ejer af Raderinger, thi jeg ønsker ikke at skille mig af med dem alle foreløbig. Kunde der ikke skrives et Slags Gavebrev, hvorved Skolen tilsikres alt, hvad jeg ejer af Raderinger ved min Død. Da der er saa mange kloge Hoveder paa Askov, kan den Sag jo let bringes i Stand derfra. Lad mig høre din Mening derom.

Skønt jeg ikke stiller nogen Betingelse ved min Gave, kunde jeg dog nok ønske, at Skolen paatog sig den Forpligtelse at beskytte og bevare Samlingen. Dette er vel ikke et urimeligt Ønske? I pengelig Henseende er Samlingen jo ogsaa en Del værd. De to medfølgende Raderinger af C. Bloch har jeg betalt med 150 Kr. Men hans Blade er ogsaa de dyreste, skønt H. N. Hansens egne Tryk kommer nær der op imod.

29. September 1913.

Tak for dit rare Brev og Tak for Bøgerne, Du sendte mig. Jeg er glad ved dem og har ofte tænkt paa at købe dem, men det er bleven ved Tanken. Disse gamle Vedtægter og Love interesserer mig meget.

Jeg var meget glad ved, at Du kom over og besøgte mig, men jeg havde nok Lyst til at tale lidt mere med Dig. Og i de smukke Sommerdage, der fulgte efter, tænkte jeg paa, at det var Skade, at Du ikke havde lidt bedre Tid, saa jeg kunde have trukken Dig omkring paa Øen og vist Dig alle dens Ejendommeligheder. Men jeg haaber, at Du besøger mig en anden Gang, saa opretter vi det forsømte.

(Han fortæller saa om Besøg af en Broder, om sine Bøger, som vi havde talt om, og slutter:)

Jeg vedlægger en Bog, som jeg haaber Du vil have lidt Fornøjelse af at eje. Det er Ingemanns »Blandede Digte« 1845 med en Tilskrift fra Forfatteren til N. F. S. Grundtvig. Som jeg fortalte Dig, købte jeg den paa Avktionen efter

Grundtvig. Hvis der var blevet Alvor af at samle Grundtvigs Efterladenskaber i et Grundtvig Hus, havde jeg tænkt at skænke den dertil. Men det er der jo ingen Udsigter til. Saa er det bedst, Du faar den, saa er den jo foreløbig i gode Hænder.

Venlig Hilsen fra

Anders Madsen.

29. December 1913.

Hermed en lille Pakke Kunstblade til Askov Højskole, hvoraf jeg særlig vil henlede din Opmærksomhed paa H. N. Hansens prægtige Radering »Circe«, og Adolph Larsens »Februar Aften«. Jeg har denne Gang ladet medfølge nogle Ting, som ikke er Raderinger, men som nok kan føjes ind i Samlingen. Først de udmærkede Litografier — Kunstnertryk af Luplau Janssen, som jeg har faaet gennem »Grafisk Kunstnersamfund«. Saa er der ogsaa et Litografi af E. Krause »Ved Sildebaadene«, levende og solfyldt, men det skal ses paa god Afstand. Endvidere en Tegning af den saa berømte og omstridte Frue Kirke.

Jeg er forresten blandt Spirmodstanderne. Hvorfor skal de have Lov til at ødelægge noget saa smukt og ejendommeligt. Lad Brygger Jacobsen rejse det smukke Taarn et andet Sted, men lad Frue Kirke være i Fred, som den nu en Gang er.

3. Marts 1914.

Hermed følger en Pakke med Raderinger til Askov Højskole. Der er særlig gode Ting af Niels Skovgaard, Ernst Køie og Axel Helsted.

22. December 1914.

Hermed nogle Raderinger. Der er to af J. Th. Lundbye, tre af Joakim Skovgaard, én af Niels Skovgaard og én af C. Bloch. Jeg tænker, I vil synes godt om dem. Joakim Skovgaards er vistnok store Sjældenheder. Da jeg fik dem fra ham, skrev han, at han kun havde solgt én — Uddrivelsen — til et tysk Museum. Men muligvis har han nok givet nogle bort.

Det er farefulde Tider, vi lever i. Gud holde sin skærmende Haand over os alle.

4. Marts 1915.

Tak for din Omsorg med at faa Gavebrevet i Orden. Jeg har ansat Samlingens Værdi til 4000 Kr. Jeg har omtrent 530 Blade, hvoraf I har faaet omtrent Halvdelen. I øvrigt er det vist bedst at kalde Samlingen Raderinger og lignende Kunstblade, thi jeg har adskillige værdifulde Litografier og Træsnit — Kunstnertryk. Jeg køber stadig ny Blade, saa den øges hele Tiden.

Men Hensyn til Samlingens kvalitative Værd skal jeg bemærke, at fra først af tænkte jeg nærmest paa — saa vidt mulig — at købe de bedste Mestres bedste Blade, men efterhaanden som Samlingen vokste, og jeg navnlig gennem Raderforeningen og »Fremtidens« Bortlodning fik en Del Ting, som ikke alle kunde regnes dertil, ændredes Formaålet noget, idet jeg mente, at den ogsaa skulde have historisk Værdi, give et Billede af Raderkunsten her hjemme i det Tidsrum, som Samlingen omfattede. Derfor omfatter den nu Blade af næsten alle vore Raderere, der har nogen Betydning.

Du har et Par Gange ytret, at Du knap forstod, at jeg kunde nænne at skille mig af med alle disse Blade. Jo, det kan jeg godt, thi jeg ved, at de gaar til et varigt og godt Formaal. Og efter som Samlingen vokser ovre hos Eder, føler jeg ogsaa en Forpligtelse imod den, at den skal blive noget betydeligt. I har da ogsaa allerede mange ypperlige Blade. Og gaar alt vel og efter Ønske, skal der komme mange endnu. Selv har jeg altid nok at glæde mig ved her hjemme.

Jeg tænker somme Tider paa, at Askov Højskole maaske ogsaa kunde have Brug for adskilligt af det, som jeg ogsaa samler foruden Kunstblade. Jeg havde i sin Tid tænkt paa at give det til Øen her, men jeg véd ikke, hvordan jeg skal faa det anbragt, thi jeg er ikke rig nok til at kunne bygge et Hus, hvor det kan anbringes. Det er jo ikke store Ting, men adskilligt var dog vistnok værd at bevare, hvor det kunde komme til at gøre Nytte. En Del Oldsager, kultur-

historiske Ting, geologiske Genstande, Mønter fra Kristian IV til vore Dage, en meget sjælden Skuemønt fra Svenskerne's Belejring af København og flere Billed- og Pragtværker. Hvis Du kommer her i Nærheden og har Tid, kunde Du komme. Saa kunde Du se paa det. Det samme gælder ogsaa enhver anden af Skolens Lærere. I Sommer ventede jeg saa smaat paa, at Du havde set her over.

28. December 1915.

Tak for Julehilsen og »Hodde og Tistrup i gamle Dage«. Jeg har med megen Fornøjelse læst det. Og Tak for dit Brev i Sommer. Det har jeg vist aldrig faaet gengældt. Det kniber for mig at naa alt det, som jeg skulde — jeg er formodentlig for sen af mig — og navnlig Brevskrivning er det galt med.

Har Du ikke været ude at rejse i Sommer? Jeg havde ventet at se Dig herovre. Der er adskilligt, jeg havde Lyst til at tale med Dig om.

Her gaar ellers alt ved det gamle, som man siger, skønt Krigen øver sine Virkninger ogsaa hos os paa mange Maader. Gud véd, naar den skal faa Ende? Jeg grubler lidt over de Rædsler og Sorger, som følger i dens Spor. Men ogsaa det maa være godt for noget, ellers lod Gud det ikke ske. Krig har vi jo al Tid haft nok af i Verden — om end denne er den største — og det vil vi vel ogsaa fremdeles blive ved at faa, undtagen det skulde ske, at alle Mennesker blev Filistre og — jeg havde nær sagt — radikale; jeg mener ømskindede og bange for at dø, for saa holdt de vel op med at slaas. Kulturen, ser vi, kan ikke gøre det.

Hermed følger en Mappe med Raderinger. (Og saa gør han Rede for, hvad det er for nogen.)

5. Januar 1917.

Tak for Bogen »Askov Højskole 1865—1915«. Den har jeg haft megen Glæde af. Og Tak for Julehilsen og for, at Du saa venlig tænker paa mig.

Jeg har i Sommer og Efteraaret gaet og ventet paa, at Du fra en Sjællandsrejse mulig kunde have faaet i Sinde

at gøre en lille Afstikker til Omø. Men det skete ikke. Du har vel været optaget andet Steds.

I har jo mange Elever paa Askov Højskole, og det er glædeligt. I den Retning mærker I ikke til Krigens Indflydelse. Juledag, da jeg var i Kirke, fik jeg en Hilsen fra Dig gennem en lille Omøbo, som er hos Jer paa Skolen. Dette vidste jeg intet om, før han fortalte det. Ja, saadan er Verden! Jeg véd næsten bedre Besked om, hvad der sker nede i Rumænien, end hvad der foregaar paa Omø — i visse Retninger. Nu, jeg lever ogsaa meget for mig selv, optaget af det, som jeg arbejder med. Jeg vil haabe, at omtalte lille Fyr, Kristian Hansen, maa være en flink Lærling og trods sin Ungdom faa et varigt Udbytte af sit Askov Besøg. Han har Evner og Kræfter, blot de kan blive ledet i en god Retning.

Jeg har det godt, men Krigen, skønt paa Afstand, griber stadig ind i ens Tankeliv. Haab og Frygt for Udfaldet veksler. Men det véd jeg dog, at Gud Fader raader for vor Skæbne.

Det har gaaet mig nær til Hjerte, at de vestindiske Øer blev solgt. Jeg forstaar ikke, hvor saa mange gode og brave Mennesker har haft deres Hjertelag og Samvittighed henne i denne Sag?

Nu sender jeg tre Raderinger af Carl Bloch, som skal være min Nytaarsgave til Askov Højskole.

4. April 1917.

Det er en noget broget Samling, som jeg sender denne Gang, men naar Bladene bliver fordelt, hver til sit Ophav, vil de nok udfylde deres Plads. C. Blochs »Opstandelsen« er Kunstnerens eget Eksempplar, som har hængt paa hans Væg. Det er et udmærket Blad, og det svarer godt til »Kristus i Gethsemane«. Det er egentlig svært at slippe det, men man skal jo ikke ruge over sine Skatte, som Dragerne over Guldet i Oldtidssagnene — og jeg har saa meget andet.

Med Joh. Nordhagens Portræt af Professor Hans Gude har I nu to Raderinger, som I nok kan være bekendt at vise norske Gæster. Det er paa sin Vis ikke saa lidt forskelligt fra Bjørnsons Portræt.

Jeg vedlægger et Par Udtalelser om nylig afdøde Fr. Schwartz, som det mulig kan interessere Dig at læse; men Du bedes sende mig dem tilbage ved Lejlighed.

25. Marts 1918.

Tak fordi Du tænker saa venligt paa mig, og Tak for Bogen om Jens Johansen. Den er jeg meget glad ved.

I Gaar sendte jeg nogle Raderinger over til Dig, som Du bedes give til Askov Højskole. Nu skal I jo have Eders Foraarsudstilling, saa mente jeg, at de passende kunde sendes. Jeg har ikke Tid at skrive mere end disse faa Linier. Ved Lejlighed skal Du høre lidt udførligere fra mig.

Med Undtagelse af O. Svensons farvelagte Blad, som jeg har faaet af Forlæggeren, er alle Blade af Fr. Schwartz og købt for ikke lang Tid siden. Jeg vilde nødigt, at disse skulde mangle i Samlingen. Læg særlig Mærke til Hovedet af den gamle Kone. Det er et saare skønt Billede.

21. April 1918.

Tak for dit venlige Brev. Det glæder mig altid at høre fra Dig.

Da jeg sidst sendte nogle Kunstblade til Skolens Samling, var der et Par Stykker, som skulde have været med, men som i Øjeblikket ikke kunde findes. — Det er et af Tegnene paa, at jeg begynder at blive gammel, at jeg har saa let ved at forlægge noget, saa jeg ikke kan finde det igen i en Fart. — Nu følger de hermed tilligemed et tredje: Pige med Straahat. Det er efter min Opfattelse gode Schwartz'ere. Bjærgpartiet er det eneste Landskabsbillede, jeg kender, af ham. Det indtager derved en Særstilling blandt hans Raderinger.

Nu har jeg kun fem Blade tilbage, ellers har I Eksemplarer af alle de Raderinger, jeg har købt af ham. Og Du har Ret i, der er mange udmærkede og tiltalende Blade iblandt hans Ting, hvis Skønhed man mere og mere faar Øje for, jo tiere man ser dem. Jeg samstemmer med Dig i, at man maa være taknemlig for, at man har faaet Evne til at glæde sig over sligt.

Saa følger endvidere omtalte lille Bog: L. Holbergs Epigrammer. Jeg vil haabe, Du maa faa nogen Glæde saavel

af dens Indhold som Udstyr. En Interesse har den i et hvert Fald ved at være et Bernstentryk.

Jeg har i Tidernes Løb faaet adskillige af de Bøger, som Bogelskere sætter Pris paa — ikke saa faa endda.

Vi er i Færd med at skulle danne en Bogsamling her paa Omø. Ved den sidste Generalforsamling fik jeg Brugsforeningen til at give 50 Kr. dertil. Jeg véd, at der fra Statens Side gives Tilskud til saadanne, men jeg kender ikke, hvor man skal henvende sig der om. Maaske Du kan hjælpe mig.

Vi har længe været uden selvstændig Præst — ham fra Aggersø betjener Embedet — men nu venter vi snart at faa en udnævnt. Det er blot Alderen, det drejer sig om. Her skal i Sommer bygges Præstebolig, idet den nuværende skal benyttes af Skolelæreren. Vi faar saa baade Præst og Lærer. Saa haaber jeg, at derved bliver der ogsaa Kræfter til at virke ved Bogsamlingen saavel som i anden god Oplysnings Tjeneste. Præsten skal ogsaa undervise i tre Dage om Ugen. Da jeg er Menighedsraadets Formand, har jeg haft ikke saa lidt Arbejde vedrørende hele dette Forhold. Maatte det nu blive til Glæde og Velsignelse for os her paa Omø.

I denne Tid har jeg travlt med Havearbejde, naar jeg har Lejlighed dertil, og det har jeg rigeligere i Aar end sædvanlig, thi Mejeriet gaar kun hveranden Dag. Vi sparer paa Kul og alle andre Udgifter. Krigens Tryk rammer os alle. Men iøvrigt maa vi danske ikke klage.

For et Par Dage siden blev en Russer bragt i Land her paa Omø. Han laa død — formodentlig af Kulde og Sult — i en Baad fyldt med Vand, drivende syd for Øen. Idag skal han begraves. Jeg skal da ogsaa hen at følge ham. Det gør et vemodigt Indtryk, at et Menneske saaledes omkommer, og dog er han kun som en Draabe i Havet, én blandt de utallige Ofre, som Krigen kræver. Hvor Menneskene dog er forblindede og egenkærlige, at den ene ikke kan lade den anden være i Fred. Nu skal denne Flygtning hvile ved Siden af en Tysker, som drev ind her i det første Krigsjaar.

Ja, nu vil jeg slutte for denne Gang, da der er andet, der kalder paa mig.

Hvis Du kommer ud at rejse i Sommer, haaber jeg, at Du ikke drager min Dør forbi. Jeg har adskilligt at vise

Dig og meget at tale med Dig om, noget jeg gjerne vil høre din Mening om.

En venlig Hilsen til Skolen og Dig selv fra din hengivne
Anders Madsen.

Det var min Bestemmelse, at jeg i denne Sommer vilde have besøgt Anders Madsen. Jeg var gerne i København en Tur for at arbejde i Arkiver og Biblioteker. Paa Hjemturen vilde jeg saa lægge Vejen om ad Omø. Men saa blev jeg saa medtaget og københavnertræt, saa jeg syntes, jeg kunde ikke. Da jeg saa kom hjem, faar jeg følgende Skrivelse:

Hr. Højskolelærer Poul Bjerger,

Bakkehus, Vejen.

I Dødsboet efter Mejeribestyrer Anders Madsen af Omø, hvilket Bo behandles af nærværende Skifteret, er forefundet et af afdøde den 2. Maj 1915 for private Vidner oprettet Testamente, hvoraf en Afskrift vedlægges.

Dette Testamente er paa en i Boet afholdt Skiftesamling anerkendt af samtlige Arvinger med Undtagelse af en i Amerika boende, fra hvem der den Gang endnu ikke var fremkommen Fuldmagt, men har denne Arving senere meddelt en af de her i Landet værende Arvinger Fuldmagt, og vil Testamentet derfor antagelig blive anerkendt af samtlige Arvinger paa næste Skiftesamling i Boet, der vil blive afholdt paa nærværende Skifterets Kontor i Skelskør

Tirsdagen den 5. November Eftermiddag Kl. 1¹/₂.

Saaledes foranlediget skal jeg med Bemærkning, at Boets Samling af Raderinger og Kunstblade m. m. er bragt til Stede her paa Kontoret tjenstlig henstille til Dem at møde paa nævnte Skiftesamling enten personlig eller ved en med behørig Fuldmagt forsynet Repræsentant for at varetage Folkehøjskolens Tarv.

For Modtagelsen af nærværende Meddelelse imødeses behagelig Anerkendelse.

Vester-Flakkebjerg Herreds Skifteret, den 22. Oktober 1918.

P. Bülow.

Dette greb mig stærk. Jeg havde planlagt et Besøg hos ham, og saa var han død for flere Maaneder siden. Jeg vilde gerne have talt ved hans Baare og lagt en Krans paa hans Grav fra Askov Højskole, og saa havde jeg ikke Anelse om, at han var gaaet bort.

Han blev syg i Juni, laa kun i nogle faa Dage, og baade han selv og andre troede, han var kommen over det; men saa tog Døden ham ganske pludseligt den 25. Juni. Den 2. Juli blev han begravet. Alle paa Øen, der kunde gaa og krybe, fulgte ham til Graven.

Man havde paa Øen Respekt for hans Arbejde og for hans Person. Han havde sin egen Overbevisning, og den hævdede han over for alle, og det uden Personsanseelse, og det kunde sommetider støde. Men nu, da han var gaaet bort, var alt dette glemt. Nu følte man, man havde mistet en Ven, en god Kammerat, et betydeligt Menneske. Omø havde lidt et stort Tab.

Han var en ensom Mand, men han var en lykkelig Mand i al sin Ensomhed, siger en af Omøboerne. Alle vi andre maatte synes, han var ensom, men han følte sig ikke ensom. Tiden blev aldrig lang for ham. Han klagede endda over, den gik for hurtig, den kunde ikke slaa til. Da jeg besøgte ham, var der samtidig en Kunstner fra København. Han havde nær tabt baade Næse og Mund af Forbavselse over, hvad han saa. Men saa udbryder han: Ja, det maa være fornøjeligt for Dem, med al den Kunst, De har, men det maa da være morderlig kedeligt for Dem at sidde her ene de lange Vintre igennem paa denne afsides Ø. Der blev en lille Pavse; men saa rejser Anders Madsen sig og stille, men med en overbevisende Kraft siger han: Jeg har været to Aar i København. Nu har jeg været over tyve Aar her paa Omø. Jeg har ikke kedet mig saa meget i Løbet af disse

tyve Aar, som jeg har kedet mig i København i de to. Der blev ikke talt mere om Kedsomhed. Jo, Anders Madsen var en lykkelig Mand. Han havde Evne til at fylde sine Dage med Liv og Indhold.

Saa et Par Ord om selve hans Samling af Kunstblade.

Anders Madsen samlede med Skønsomhed og Omtanke. I Førstningen var det blot blandt Mestrene, senere søgte han at gøre Samlingen mere omfattende, saa at den kunde vise, hvad dansk Raderkunst havde ydet fra Førstningen af og indtil han sluttede med at samle. Og saa vidt jeg kan se, har han ført Planen igennem. Han raadførte sig med Sigurd Müller, og denne havde megen Glæde af at veksle Breve med Anders Madsen om Kunst. Og det varede ikke længe, før Sigurd Müller sagde: Han raadfører sig nok med mig; men han har jo mere Forstand paa Kunst, end jeg har. Da Anders Madsen døde, vilde Sigurd Müller have skrevet et Stykke om ham til Højskolebladet; men saa gik han selv bort.

Anders Madsens Samling var ogsaa kendt af Kunstnere og Kunsthandlere. Jeg ser paa flere af Bladene, at de er sendt ham fra Kunstner eller Kunsthandler med en Tilegnelse. Da man i 1913 vilde have et Tryk efter Fr. Schwartz: »Julegaven« til Juleroser, kunde man ikke finde noget Eksemplar af de fineste Tryk i København. Og da man saa kom til Kunsthandler Hans Frandsen, sagde han: Ja, saa er der ikke andet Raad, end vi maa ud til Anders Madsen, Omø. Og ganske rigtig, dér fik man Billedet.

Der er ialt omtrent 600 Blade, der repræsenterer næsten 80 Kunstnere. Jeg skal ikke remse dem op alle, blot gøre opmærksom paa enkelte Ting.

Den spænder over en lang Tid. Den gamle Ernst Meyer, der var født 1797, har tre Blade. Og saa gaar de ned til Kr. Kongstad og C. V. Stubbe Teglbjerg. Den, der er rigest repræsenteret, er Hans Nik. Hansen med henimod firs, Fr. Schwartz med over tres, og Carl Locher med en fyrretyve Stykker. Det var Kunstnere, han satte særlig højt. Dog kan Tallet ikke altid være Maal paa hans Kærlighed. Af Carl Bloch har han atten; men hans Raderinger er saa faa og saa vanskelige at faa fat i, saa man undrer sig over, at han har faaet saa mange. Vilh. Kyhn og Tom Petersen har hver over tredive, E. Krause over tyve, Brødrene Skovgaard har samme Tal. Otto Haslund, Ernst Køje, Adolf Larsen og V. R. Magaard hver en femten—seksten Stykker, og saa videre.

Og saa er der mange sjældne Sager, som blot er fremstillet i enkelte Eksemplarer, og de sættes særlig højt af Samlere og Kunstkere. Jeg nævner »Jægeren« af Hans Nik. Hansen. Han gør først et Udkast, kasserer det, gør et andet, kasserer ogsaa det, og saa endelig et, som han godkender. Anders Madsen har dem alle tre. Et andet af Hans Nik. Hansens findes i tre Udkast og saa det endelige. Af nogle af disse Udkast, findes kun to Eksemplarer, og her i hans Samling findes saa det ene. En Del af dem er Kunstnerens eget Tryk. Flere er signeret med Kunstnerens haandskrevne Navn. Dette viser, at det er Tryk, som Kunstneren har syntes særlig godt om. Der kan nemlig være stor Forskel paa de forskellige Tryk.

Alt i alt er det en betydelig Samling. Nu den er paa et Sted, hvor man søger at holde Hævd over den, er det et monumentalt Minde for Anders Madsen.

ANNA BORGEN MÜLLER

10. JULI 1864 — 11. JULI 1919

A NNA BORGEN var Vestjyde, født i Gammelgaard i Ølgod Sogn, der ligger ved Banen omtrent midt mellem Varde og Ringkøbing. Hendes Fader var den kendte Bollerup Andersen. Han var Fører og Folkehøvding i Vestjylland. Han blev Sognefoged og Sogneraadsformand, kom i Amtsraadet, blev Landstingsmand og Medlem af en Del Kommissioner. Hans klare Tanke, hans sunde Sans, hans kloge Tale og Optræden gav ham Anseelse overalt. Han var retsindig og retfærdig, haandhævede Orden og god Skik, nogle syntes for striks, men ingen skulde bebrejde ham, at han gav efter for de store og lod det gaa ud over de smaa. Han havde store Interesser og en vid Synskreds. Han havde Sans for aandelige Værdier, havde en stærk Fædrelandskærlighed og en dyb religiøs Følelse. Han havde Sans for Naturen og dens Skønhed, havde Sans for Glæde saavel som for dyb Alvor*).

Moderen var af de stille, hvis Liv og Færd hørte Hjemmet til. Men dette Hjem formede hun ogsaa og fyldte med Glæde og Friskhed.

Anna var den næst yngste af en stor Børneflokk; den yngste blev døbt samme Dag, som deres Fader blev begravet. Pastor J. Schjørring i Hodde forrettede Begravelsen og Daaben. Det var en af de store Højtider i Ølgod Kirke, og det var i 1868.

Moderen sad nu Enke med Gammelgaard og en stor Børneflokk, hvoraf kun et Par var konfirmerede. Men i

---

*) Se Poul Bjerger: Jydske Bønder, Side 91—110.

1876 solgte hun Gaarden og i 1879 døde hun selv. Da var Anna kun 15 Aar. Men inden Moderens Død havde hun saa at sige faaet sig en anden Moder.

Frk. Eline Schött fra Københoved var kommen til Ølgod og bleven Lærerinde ved en Friskole der oppe i Ølgod søndre Sogn i Nærheden af Gammelgaard. Børnene fra Gammelgaard kom straks i hendes Skole, og Frk. Eline Schött og Annas Moder blev nære Venner og gode Kammerater. Børnene fra Gammelgaard sluttede sig ogsaa til Eline Schött med stor Inderlighed. Men et Par af dem døde, og da Moderen ogsaa gik bort, var der af de yngre kun Anna tilbage. Hun erklærede, at hun vilde være hos Eline Schött, og hun kom saa til at bo hos hende en Tid. Venskabet mellem disse to blev mere inderligt, og derved blev Eline Schött som en anden Moder for hende.

Der kom nu en urolig Tid for Anna, det vil sige rent i det ydre. Først var hun hos Eline Schött, saa var hun i Hodde Præstegaard en Tid, saa hos sin ældre Brother, Anders Gammelgaard, saa hos den yngre, Stilling-Andersen, og vist flere Steder; men altid var hun dog i et Hjem. Hun var livlig, letbevægelig, tiltalende og smuk. Hendes Lærerinde siger, at hun var i Skolen den af Børnene, der havde de rigeste Evner, og som var flinkest til sit Arbejde. Og da Eline Schött var hos Lægen med hende, spørger denne, hvem hun var. Og da han hører Svaret, udbryder han hviskende til Eline Schött: »Er hun fra Ølgod! Jeg troede, det var en lille Prinsesse!« Og det var ikke den eneste Gang, dette Navn blev knyttet til hende. Det var ikke, fordi hendes Optræden var storagtig; det var alene for hendes Skønhed. De unge Mænd sværmede for hende og gjorde

stærk Kur til hende, og man forstaar, at det kunde have sine Vanskeligheder for den unge Pige, der stod uden Fader og Moder. Men der var en god Grund i hende, og saa kom Eline Schött hende saa godt til Hjælp. Hun skærmede og vejledede hende som en Moder. Anna Borgen kunde siden med Lune fortælle om, at Eline Schött vogtede hende som en Høne sine Kyllinger. Men hendes Fortælling vidnede samtidig om, hvor taknemlig hun var for det, at hun var kommen gennem alt dette og ikke havde givet sit Hjerte bort, før den store Kærlighed kom.

Hendes ældre Søster, Karen, var blevet uddannet til Lærerinde paa Fru Julie Heins Skole i Odense. Anna havde Lyst til at være noget for andre. Det laa derfor nær, at hun gik samme Vej. Hun gennemgik saa et toaarigt Kursus paa Fru Heins Skole; det var ved Aarene 1882—83. Saa var hun Lærerinde i Vestjylland et Par Steder, sidst paa Børnehjemmet i Herning.

Frk. Eline Schött var bleven gift med Toldforvalter Hansen og boede i Hasle paa Bornholm. Hun havde en privat Skole dér, og Anna kom over og hjalp hende og var der et Par Aar. 1886 blev Toldforvalteren forflyttet til Nykøbing paa Falster, og Anna flyttede med og blev Lærerinde ved en Pigeskole dér. Det var rige Aar for Anna. Hun fik en Del at se af vort skønne Land, hun arbejdede sammen med Eline Schött i Skolen, uddannede sig videre i Sprog, var stærkt optaget af sit Arbejde og var i den Alder, da der er stærk Grøde i ens Sjæleliv. Man forstaar, hun fik meget ud af Samlivet med den ældre modne Kvinde, der paa en Gang kunde være baade Moder for hende og Kämmerat med hende.

I 1887 kom hun saa paa den udvidede Højskole i

Askov og var der i to Vinterhalvaar. Ogsaa det blev rige Aar for hende. Hun havde gode Evner, arbejdede samvittighedsfuldt, var vel forberedt, og saa havde hun saadanne rige Udviklingsmuligheder i sig, noget, der har saa meget at sige. Hun vandt Yndest hos Lærerne. De milde Øjne, de lyttende Ører, det lette Nemme og det aabne Sind — alle de udmærkede Egenskaber, som man kan ønske hos en Lærling, de var som samlet hos hende. Intet Under, at Lærerne kom til at holde af hende. Og ikke det alene, de skønnede ogsaa, hvilken betydelig Kvinde hun tegnede til at blive.

Kammeraterne elskede hende. Der var faa — jeg tror, jeg tør sige, at der var ingen — der var saa afholdt af alle, som hun var. Og hun havde meget ud af Livet med Kammeraterne; særlig var der et Firkløver, der fik meget ud af hverandre; det var Marie Andersen fra Sninge, der blev Sygeplejerske, blev smittet af en Tyfuspatient og døde ung; det var Ingeborg Trier fra Vallekilde og Marie Engberg, senere gift med Pastor P. Riemann i Fakse, og saa Anna; de tre boede paa Bakkehus, Ingeborg Trier paa Veum, men der var næsten ikke en Aften, uden hun var paa Bakkehus, og saa var de sammen alle fire eller to og to. De var alle betydelige Kvinder, havde meget ud af at tale og arbejde og leve sammen. Og saa var det endda saadan, at de ikke dannede Klike og holdt sig for sig selv. Navnlig gjaldt det Anna; hun havde et aabent Sind over for alle, kunde rumme dem i sin Kærlighed og være noget for hver enkelt. Derfor var det ogsaa, at hun blev saa afholdt.

Saa kommer vi til den store Begivenhed i Anna Borgens Liv.

Det var i 1884, at det store sønderjydske Tog gik til

Vestjylland. Rudolf Müller var med; paa Varde Station præsenterede Stilling-Andersen sin unge Søster for ham. Det var ganske flygtigt, saadan som det kan være paa en Jernbanestation; men hun gjorde et saa stærkt Indtryk paa Rudolf; han følte, at her mødte han sin Lykke. Rudolf var af de rolige, ikke sværmerisk anlagt; man sagde endogsaa, at han var uden Sans for kvindelig Skønhed, og nu skulde det gaa ham paa. Han var halvt forfærdet og helt ærgerlig over det; man skulde dog bruge sin Forstand. Han kendte hende jo slet ikke. Tab sin Sjæls Ro blot for et glat Ansigts Skyld; det var dog for galt.

Stilling-Andersen havde i sin Tid begyndt det første Andelsmejeri i Ølgod. Senere begyndte han det første i Sønderjylland i Mejlby. Stilling-Andersen og Rudolf havde været sammen paa Tune Højskole og blev Venner der; de kom derfor en Del sammen. Anna var hos Stilling-Andersen i Mejlby en Tid i 1884—85; her kom Rudolf og Anna sammen enkelte Gange. I de Aar, Anna var paa Askov Højskole, var Rudolf Bestyrer af Forstander L. Schrøders Gaard; her var der god Lejlighed for dem til at lære hinanden nærmere at kende; men det er jo ikke værd at gøre den Historie længere. De blev forlovet; Rudolf købte Store Dalgaard i Vejen, og den 20. September 1890 holdt de Bryllup.

Her begyndte de at bygge deres Hjem. Jeg siger med Flid begyndte. Flere har det saadan, at naar de har sat Bo, saa er alt komplet. Hvert Møbel er paa sin Plads, intet mangler, ikke saa meget som en Proptrækker. Her var det anderledes. Gaarden var købt, men paa Kredit. Man vilde sætte Tæring efter Næring, begynde smaat og se at gaa fremad. Her var en vis Tarvelighed, men par-

ret med Hygge. Man følte sig vel tilpas i dette Hjem; det var som fyldt med Glæde og aandelig Sundhed. Lidt efter lidt kom der saa ny Ting ind i Hjemmet, og for hver ny Ting der kom, voksede Hyggen og Glæden; det var saa fornøjeligt at være Vidne til.

Og der kom den ene lille Pige efter den anden, smaa, sunde, buttede, rødmossede Piger, der voksede sig kønere efterhaanden. Og Arbejdet i Gaard og Mark lykkedes. Anna var svag af Helbred, men det holdt dog; hun maatte paa Sanatorium en Gang imellem, men kom saa frisk hjem, og saa var der dobbelt Glæde i Hjemmet. Herren velsignede deres Arbejde og Færd baade ude og inde; det var et lykkeligt Hjem.

I 1904 solgte de Store Dalgaard og et Aars Tid efter købte de Ferupgaard. Den er betydelig større, er en udmærket Gaard, men var ude af Drift. Her tog de fat paa ny, Rudolf ude og Anna inde. Gaarden blev sat i Drift som en af de bedste, og Anna hyggede sit Hjem — jeg tror heller ikke nogen vil sige, det er for meget, naar jeg tilføjer: som et af de bedste.

1916 solgte de saa Ferupgaard. Henimod et Par Aars-tid opholdt de sig i Askov, og saa i Fjor købte de Petersborggaard i Andst.

Nogle kan maaske synes, at det var underligt, at de flyttede saa tidt. Det gik dem jo godt ethvert Sted. Men Sagen var, at Rudolf Müller er den dygtige Landmand, altid fremadstræbende. Naar en Gaard var sat i Stil og bragt op til sin højeste Ydeevne, saa længtes han efter en ny, hvor han kunde begynde forfra igen. Saadan gik han fra den ene til den anden og fra den igen til en tredje; og Anna fulgte ham, ikke som et Offer, men med en Arbejds glæde, der fyldte hende. Det var en Fryd at

være Vidne til disse to Ægtefolks Samliv. Det var ikke alene det, at de var lykkelige med hinanden, glade ved hinanden, den rige Kærlighed groede frisk imellem dem. De var saa forskellige, deres Dygtighed laa paa hver sit Omraade, derfor udfyldte de hinanden saa dejligt og kunde beundre hinanden.

Hjemmet begyndte, som vi har set, som et lille og tarveligt Hjem paa Store Dalgaard, men det voksede og blev større, jeg vil ikke sige mere luksuriøst, men dog mere fyldt med ydre Behageligheder. En Ting var dog fælles for deres Hjem overalt, hvor de opslog det, og det var det, at det var fyldt med Liv, med aandelig Fylde og med den Sans, der kan forene Tarvelighed med Hygge, og som — hvad der maaske endnu er mere vanskeligt — kan fylde luksuriøse Sale, saa man glemmer den ydre Udstyrelse over Livet, der fylder dem. Anna og Rudolf kunde fylde deres Hjem, saa man altid befandt sig vel dér; og det var ligegyldigt enten Folk kom fra smaa Hjem eller fra de rige, alle følte, her var det godt at være.

Skulde vi spørge, hvad det var, der prægede Anna Borgens Arbejde mest, saa er det det, at hun vilde glæde og hjælpe andre. Det er hendes Venner og Kendinger, det er Naboer og Omgangsfæller, det er alle de mange, der har været i deres Brød som Arbejdere, de vil alle sande dette, de sidste maaske mest. Det er en Prøvesten paa et Menneskes gode Hjerte, hvordan det er mod sine Tjenestefolk. Anna Borgen bestod denne Prøve. Der var ligefrem Kapløb om, hvem der kunde faa Plads hos Anna og Rudolf; det var Tjenestefolkene selv, og det var Folk rundt omkring i vort Land, der gerne vilde have deres Børn hen et Sted, hvor de lærte at arbejde,

hvor de fik Respekt for Arbejdet, og hvor de kunde komme til at deltage i et Menneskeliv af den Slags, som Grundtvig ønsker al sin Æt.

Og hvor var Anna ikke optaget af Livet, der rørte sig ude omkring. Det var Folkelivet og Kristenlivet, det var Barnepleje og Sygepleje, det var Arbejdet for de unge, et Arbejde for, at de kunde opdrages og forberedes til at danne nogle af de tusinde Hjem, hvorom Bjørnson synger, at de Landet frelst ifra Slaget bærer. Det begyndte hun med i det smaa paa Lille Dalgaard, det fortsatte hun med paa Ferupgaard; og nu havde hun store Planer om, hvad der skulde udrettes paa Petersborggaard, og havde hun levet, var det nok bleven til Handling. Hele hendes Tanke og Færd og Handling gik ud paa at glæde andre, at mildne Kaarene for dem paa Livets Skyggeside, at bringe Friskhed og Grøde ind i alle Forhold.

1914 blev hun Formand for Foreningen »Askov Lær-linge«. Hvor var hun ikke ogsaa optaget her af at hjælpe andre. Naar Ansøgningerne om Understøttelse kom ind, hoppede Hjertet af Glæde ved at uddele dem; og var der ikke flere Penge, var hun lige ved at tage af sine egne. Og naar Aarsskriftet skulde samles, hvor omhyggelig var hun ikke for at faa noget, som alle kunde glæde sig ved og have Udbytte af. Og var én mismodig, saa naar man havde talt med Anna, var det som vejret bort.

Hun kom i Styrelsen for den Kreds af Kirkeligt Samfund, som dannedes her i det sydlige Jylland. Hun var glad ved et saadant Arbejde, vilde gerne ofre sine Kræfter til det, og andre vilde gerne arbejde sammen med hende. Hun blev af Andst Sogneraad valgt ind i det

Udvalg, der skulde have med Nævningevæsenet at gøre. Det danske Landhusholdnings-Selskab valgte hende ind i et Udvalg, der skulde komme med et Forslag om, hvordan unge Kvinder kunde uddannes til at blive dygtige Husmødre i Smaakaarsfolks Hjem. Det sidste Hverv var hun særlig glad ved; det var som her tog man hendes kæreste Tanke op. Nu skulde der rigtig tages fat.

Saadan laa Livet nu for hende. Store Planer var i Gære. Hun var modig og glad. Nu skulde det rigtig gaa.

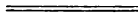
Og saa kom Døden med sin Le.

Hun havde altid haft et svagt Helbred at slaas med; det var Tuberkulose, en Slægtssygdom. Hun havde taget et Sanatorieophold en Gang imellem, vandt derved nye Kræfter, og med dem steg Modet og Livslysten.

I Sommer kom der et nyt Angreb; en let Tyfus sluttede sig til. Lægerne mente, hun var kommen over begge Dele; men Kræfterne var udtømte.

Den 11. Juli sov hun stille hen. Den 16. Juli blev hun begravet fra Askov Kirke.

Anna vilde gerne have levet og arbejdet; men hun var heller ikke bange for Døden. Hun vidste, hun var i Guds Haand.

DYRLÆGE PEDER JENSEN

16. JANUAR 1846 — 23. AUGUST 1913

HJEM OG BARNDOM

Nu er han gaaet bort, min gamle Ven og Arbejdsfælle. Han havde et varmt Hjerte, et trofast Sindelag og gjorde et ærligt og solidt Arbejde, hvad enten det var i Haandens eller Aandens Verden. Han var en god Søn af sit Land. Fynboerne har særlig Grund til at være glade ved ham og stolte af ham.

Han er født den 16. Januar 1846 i Trunderup, Kværndrup Sogn. De var 10 Søskende, han var den fjerde i Rækken.

Hans Fædreneslægt har haft hjemme i Trunderup i mindst to Aarhundreder. Hans Fader, Jens Jensen, var født 1812, kom tidlig til at styre Gaarden og fik den i Fæste 1841. 1863 blev han Selvejer, og 1893 afstod han den til sin Søn. Han døde 1906.

Han var en dygtig Landmand, veloplyst og udviklet. Tog Del i det offentlige Liv og var med i de aandelige Bevægelser, som da var fremme, og overalt gjorde han et godt Arbejde. Han var Rigsdagsmand i omtrent 32 Aar. Han blev valgt i Kværndrup Kredsen 1852 og blev siden genvalgt — i Reglen ved Kaaring — indtil 1876. I 1857 blev han valgt ind i Rigsraadet. Fra 1878—86 var han Landstingsmand.

Han stemte mod Fællesforfatningen 1855 og imod den gennemsete Grundlov 1866.

Han sluttede sig nær til de to jyske Bønder N. J. Termansen og Jens Jørgensen, Bjerregaard. De var forskellige alle tre, meget forskellige endogsaa, men Kær-

lighed til Folk og Land, til Folkeoplysning og frem for alt til Guds Menighed bandt dem sammen.

De kom meget i Grundtvigs Hus, og han syntes godt om de tre Bondeskikkelser, og det, at de var saa forskellige, tiltalte ham.

Jens Jensen fik et godt Lov baade af Venner og Modstandere. En siger, han var dansk »fra Saalen til Kasketten«. En anden: »Jensen taler sjælden, men sker det, fatter han sig kort og viser, han har Ordet bedre i sin Magt end mangan én, der taler tiere. Han holder ikke af megen Talen, men af en rask Beslutning«. De, der skriver om ham, er enig i, at han var en beskeden og lidet fremtrædende Mand, men han gjorde et godt Arbejde, særlig i Udvalgene, nød stor Tillid og havde en ikke lille Indflydelse i Tinget.

Ane Hansdatter, P. Jensens Moder, var ogsaa født i Trunderup, af en Bondeslægt, der havde været med i den gamle fynske Opvækkelse. Det stod for hende som en Gru, at hun skulde sende sine Børn i den offentlige Skole. Jens Jensen havde imidlertid faaet fat i en Afhandling af N. M. Spandet, hvori han hævdede, at det var det mest naturlige, at Forældrene selv underviste deres Børn, og at Skoleloven gav dem Ret dertil. Da Jens havde læst dette for sin Kone, bestemte hun sig straks til selv at undervise sine Børn. Hun fik i Førstningen Hjælp af Kr. Kold og Poulsen Dal, der hver kom en Lørdag, hjalp med Undervisningen og vejledede hende. Jens Jensen hjalp ogsaa til. Men saa kom han i Rigsdagen, og om Vinteren var Kold og Poulsen Dal optaget af Højskolearbejdet. Saa maatte hun ene til det. Saadan gik det med Hjemmeundervisningen fra 1851 til 1856. Da fik de en Friskole. P. Jensen har fortalt op-

lysende og levende om dette i Lars Frederiksens Bog om »Friskolebevægelsen i 1852 og de følgende Aar« i Stykket om Trunderup Friskole.

Det er altsaa først i hans Moders Skole og siden i Trunderup Friskole, at P. Jensen fik sin Undervisning. Og han har vidnet om, hvormeget denne Undervisning havde at sige for ham.

1859 blev han konfirmeret i Ryslinge af Vilhelm Birkedal, der den Gang havde Jens Schjørring til Hjælpepræst.

UNGDOMSTIDEN

Saa kom de strænge Arbejdsdage paa hans Faders Gaard, der var paa 60 Tønder Land. Han kastede Mergel, han gravede Drainsgrøfter, han ryddede Sten, ofte store Stene, han tog Del i alt Arbejde og maatte gaa i Hammel med Karle og Daglejere. Men ved Siden af læste han Ingemanns Romaner, sang Grundtvigs Kæmpeviser og lagde Øre til, hvor der blev fortalt noget. Hans Moder var rig paa Sagn og Eventyr, hans Fader et levende Lexikon, naar det gjaldt Egnens Historie i de sidste Aarhundreder. Han elskede Sagn og Folkeviser, særligt de sidste. Han laante et Bind af R. Nyerups: Levninger af Middelalderens Digtekunst. Der kunde ikke være Tale om at købe saadan en Bog. Saa skrev han den omhyggelig af fra Ende til anden. Han opskrev de Sagn, han hørte, og sendte dem ind til Svend Grundtvig. Man kan læse dem endnu i dennes »Gamle danske Minder i Folkemunde«. Det var Søndagene og Vinteraftnerne, der maatte bruges til den Slags.

Det var vel hans System med Folkeminder, der gjorde,

at han fik Lyst til at lære oldnordisk. Han gik den lange Vej — en Mil omtrent — over til Morten Eskesen, der da var Friskolelærer i Rudme. I Vinteren 1862 —63 var han paa Kolds Højskole i Dalum, og der læste han atter islandsk eller oldnordisk med J. L. Knudsen, Fader til Digteren Jakob Knudsen. Her gav han sig i Kast med Matematikken. Det var A. K. Poulsen Dal, der hjalp ham med det. Selv om han maaske ikke drev det ret vidt, hverken i det ene eller det andet, saa fik han dog her i gennem en Forstaaelse af det danske Sprog, som han havde megen Fornøjelse af siden, og som gjorde ham til den dygtige Samler af fynske Ord og Talemaader, som han blev. Ogsaa Matematikken kom ham senere til Nytte. Det kan her tilføjes, at Poulsen Dals Foredrag over Kemi optog ham stærkt.

Det er morsomt at lægge Mærke til her, at Kolds Højskole, som saa helt i gennem er bleven anset for en Vækkelsesskole, at den dog her har lagt en saa god Grund hos en Ungersvend i Sprog og Matematik, saa det kunde bære en senere Udvikling.

Fra Højskolen tog han hjem til Bondearbejdet igen. Var nu blevet stor og stærk og kunde tumle Bondearbejdet som den bedste. Men det er mest interessant at følge ham i hans Fritid. Den var saa stærk optaget. Det var noget, der fulgte ham Livet igennem. Hans Fritid var altid en travl Arbejdstid. Lediggang kedede ham.

Han var en Naturven og studerede Naturen, men uden anden Vejledning end den N. J. Berlins Läsebok i naturläran för Sveriges allmoge giver. Det er i og for sig en udmærket Bog af sit Slags, men som en eneste Vejledning dog meget tarvelig. Han samlede Insekter og andre Natursager. Naar han arbejdede paa Marken,

havde han Øjnene med sig, samlede mærkelige Stene og fik en hel Samling af Forsteneringer, der var sanket paa de hjemlige Agre. I Forening med Brødrene udstoppede han Fugle og fik ogsaa en Samling af den Slags. Astronomien blev dyrket, men her kneb det mest. Vort Planetsystem fik han nogenlunde Rede paa, og Stjernebillederne søgte han ogsaa at lære at kende ved Hjælp af et lille Kort. Han kom dog ikke bedre ind i dette, end da han som ældre en Sommeraften sad i sin Have og saa paa Stjernehimlen, blev han helt forfjamsket, da han opdager en Stjerne, der gaar den forkerte Vej. Men han summer sig lidt, gaar i Tankerne sine astronomiske Kundskaber igennem, og saa gaar det straks op for ham, at Stjernen er rigtig nok paa det; det er ham, der er forkert.

At han ogsaa samlede paa Stensager fra Oldtiden, er næsten selvsagt. Et Brudstykke af en Flintekniv, der laa hjemme i et Skab, havde altid vakt hans Opmærksomhed. Det blev hans første Stykke, og det vaagede han meget omhyggeligt over. Egnen var noget fattig paa Stensager. En Gang, da han gravede Fyld paa en Banke, fandt han en Urne fyldt med Aske og Benstumper. Den stod tæt ved Overfladen, og det saa ud til, som det øverste af den var fjernet med Vold, formodentlig af et Plovjern. Han gravede den forsigtig ud med sin Lommekniv, satte den i sin Hat og kom sejrstolt hjem med den og satte den paa en Hylde i Karlekamret. Stor Opstandelse mellem Pigerne. De vilde ikke for alt i Verden gøre i Stand i Karlekamret, naar der var døde Mænds Ben derinde. Hvordan det vilde have endt, er ikke godt at vide, hvis ikke en rigtig Bølle af en Høne var kommet derind; den flaksede op paa Hyliden og rev

det hele paa Gulvet. Dermed var Striden endt, men hans kære Urne var ogsaa gaaet i Løbet.

Hans Interesser strakte sig endnu videre. Han var fingernem, som Fynboerne ofte er, og dyrkede Husfliden flittig. Allerede som Smaadrenng prøvede han at lave en Flitsbue eller Bøjlebøsse. De kaldte dem Kilebøsser, fordi de brugte Træpinde, formede som Kiler, at skyde med. Da hans Fader saa den, sagde han: »Den faar du ingen Glæde af min Dreng«. Det gjorde saa stærkt Indtryk paa ham, at han gav sig til at græde. Han tabte dog ikke Modet helt. Tog fat igen, og for hver Gang gik det bedre. Da han blev større, lavede han selv alle de Haandredskaber, der brugtes i Gaarden, selv Mejered eller Mejetøj ikke undtagen. I 1865 fik han sig en Drejbænk, senere en Skruestikke, dem han brugte Aarene igennem. Selv som ældre Mand kunde han ikke lade dem staa i Fred. Mangen en Vinteraften har han arbejdet ved Lys ved sine kære Redskaber. Og blev det for koldt, flyttede han ind i Kostalden med dem. Der var ved et Vindue saa megen Plads, saa han lige kunde være der. Videst drev han det som Drejer. Selv Snedkere kom med Drejearbejde til ham, og han udførte det ekspedit og pænt. Han forsøgte sig ogsaa som Metalarbejder. Størst Fornøjelse havde han af at være Bøsseremager. Han lavede ny Skæfter til gamle Bøsser, reparerede Beslaget og kunde lave en gammel Bøsse, saa den næsten blev som ny. Og før han vidste af det, kom han ogsaa til at lave ny Bøsser.

I 1866 kom Skyttesagen frem i Egnen. P. Jensen var naturligvis ogsaa med i dette, og som altid var han med i det med hele sin Sjæl. Friskolelæreren kom til ham, om han ikke kunde lave en billig Bøsse, passende til

Drenge. Han vilde gerne lære dem at skyde. P. Jensen spekulerede stærkt paa dette her. Han tog til Egeskov Marked for at se paa de »Vindbøsser«, man der skød med. Men det saa han snart, at de var for kunstfærdige. Saa i 1869 var han til den store Skyttefest i Horsens. Der saa han den almindelige Salon- eller Stuebøsse. Det var noget for ham. Den passede til Drengene. Han gav sig i Snak med Manden, der stod med dem, spurgte ud om dem, skød med dem og bad tilsidst, om han maatte faa nogle Patroner for Betaling. Manden var flink, gav ham alle de Oplysninger, han kunde, og forærede ham nogle Patroner. Dem gemte han omhyggelig.

Da han kom hjem, begyndte han at spekulere paany. Stuebøsserne kostede den Gang flere Gange saa meget som nu siden, saa nogle Penge maatte der nok anvendes, og noget Arbejde gøres. Næste Gang han kom til Svendborg, undersøgte han Gasrørene hos Købmanden, for om der ikke skulde være nogen, Patronerne kunde passe til. Jo, rigtig. Han fandt et. Nu var den første Del af Opgaven løst. Naar han tog et større Rør uden om det lille, hvor i Patronerne passede, saa havde han en Bøsepipe. En gammel Bøsselaas blev funden, et Skæft blev lavet, og det hele skulde passes sammen. Selv skulde han tærse om Dagene, saa han havde ikke megen Tid til Bøsemagerarbejdet. En af hans Brødre passede Kreaturerne, han havde lidt mere Tid til overs, og han hjalp godt til. Men han havde aldrig set en Stuebøsse, saa P. Jensen maatte være den ledende helt i gennem.

Forsøget lykkedes. Der blev skudt meget med den i Skolen i mange Aar. Og naar Friskolerne havde deres

aarlige Sommerfester, maatte goden Bøsse frem igen, og saa gik det: Knald i Knald. Der er vel faa Bøsser, der har vakt saa megen Glæde og gjort saa god Gavn. Som ældre fik P. Jensen fat i Bøssen igen, pudsede den op og gav den Plads i sin Samling.

Andre Friskolelærere kom og bad, om de ikke ogsaa kunde faa en Stuebøsse. P. Jensen var aldrig for at sige Nej. Han saa paa Remingtonriflens Laas, brugte den til Forbillede og lavede en hel ny. Og det gik udmærket. Han lavede en til og nok en. Snart blev det en hel lille Industri. Men Tiden var knap, og da der var en Smed i Nærheden, der var særlig dygtig til Bøssemagerarbejde, fik han ham til at overtage det. Men han flyttede snart fra Egnen, og der laa flere Bestillinger, som P. Jensen havde lovet at faa udført, og saa maatte han selv til det igen. Han fik Lov af Faderen til at slippe for noget af Tærskningen, og saa tog han fat om Vinteren og lavede Bøsser, der gik ud til Kredsene ikke blot paa Fyens Land, men ogsaa til Sjælland og Jylland. I Begyndelsen af Halvfjerdserne blev Stuebøsserne billigere i Handelen, og saa hørte det op med de hjemmelavede.

I 1872, da han rejste hjemme fra, maatte han lægge al den Slags Arbejde paa Hylde. Senere, da han blev Dyrslæge, tog han det frem igen og lavede selv flere af de Instrumenter, som han maatte bruge i sin Praksis.

P. Jensen deltog med Iver i Skytteforeningens Arbejde. Han var en god Skytte, der ofte tog Præmie. Han var en ivrig Gymnast, dygtig til at springe over Træhesten og fægte; det var de Øvelser, man da lagde Vægt paa. I Sommeren 1868 var han Soldat, og det bidrog til, at han tog fat med endnu mere Iver. I et Referat fra en af de første Skyttefester i Kværndrup nævnes Folketingsmand

Jens Jensens tre Sønner ikke alene som dygtige og ivrige Skytter, men som dem, der var de egentlige Bærere af Arbejdet i Kredsen.

P. Jensen var Delingsfører en Tid, senere Bestyrelsesmedlem og gjorde altid et godt Arbejde der. Og Kværndrup-Kredsen — i Førstningen hed den Trunderup-Kredsen — var altid anset som en af de Kredse, hvor Arbejdet gik bedst. I Hans R. Egeberg: »Svendborg Amtsskytteforening 1866—1891« findes der Side 64—67 en Skildring af Arbejdet i Kværndrup-Kredsen, der er skrevet af P. Jensen.

Det skal dog ogsaa tages med, at i 1866, da Friskolelæreren blev indkaldt som Soldat, overtog P. Jensen Pladsen som Friskolelærer i denne Tid. Naar han som ældre fortalte om dette, rystede han paa Hovedet, som han vilde sige: Hvor man dog var naiv i disse Tider, at man satte saadan en til at være Børnelærer. Men han var heller ikke saa ueffen til det Arbejde.

HANS UDDANNELSE

Nu var P. Jensen 26 Aar. Der maatte tages Bestemmelse om hans Fremtid. Faderen vilde have, han skulde være Landmand. Det var ikke fordi P. Jensen var ked af Bondearbejdet, men hans Interesser for Naturkundskab i det hele groede saa stærkt, saa det fik Overhaand over alt andet. Han vilde i det mindste gerne paa Højskole en Gang til. Det mente Faderen godt kunde gaa. Saa foreslog P. Jensen, om han ikke i Stedet maatte prøve at tage Forberedelseseksamen eller den lille Præliminærexamen. Lykkedes det, vilde han fortsætte paa Landbohøjskolen. Lykkedes det ikke, vendte han tilbage til Bondearbejdet igen, og saa skulde han aldrig mere tale om at uddanne sig videre.

Faderen gik ind paa det, og i Februar 1872 rejste han til Kjøbenhavn og begyndte at læse paa et privat Kursus. Sprog og Matematik var de Fag, der gav haardest Arbejde. Han valgte Engelsk, og derved kom hans tidligere Arbejde med Islandsk hos Morten Eskesen og paa Kolds Højskole ham til Gode. Ogsaa den Matematik, han havde lært hos Poulsen Dal, og som han siden havde forbedret lidt hos en Friskolelærer, hjalp ham meget. Men det gik for ham. I Juni 1872 tog han Eksamen paa Universitetet med 41 Points. Der krævedes kun 24 for at bestaa, saa det var helt pynteligt.

Sidst i August samme Aar begyndte han saa paa Landbohøjskolen og fortsatte der til 1. Maj 1876, da han afsluttede med en rigtig smuk første Karakter.

At Opholdet i Kjøbenhavn fik stor Betydning for ham er selv sagt. Hans Karakter var dannet i Forvejen, hans Liv var præget af Friskolen og Højskolen, men blev befrugtet i København, dog mærkede man altid, at han var en selvstændig Mand og en selvstændig Karakter. Alt var bygget op paa den Grund, der var lagt i Hjemmet, og hvad der senere blev bygget derpaa, blev formet og tilegnet, saa det passede paa denne Grund og gjorde ham til den, harmoniske, ejendommelige og tiltalende Personlighed, han var.

Lærerne paa Landbohøjskolen satte han højt og følte sig i stor Taknemlighedsgæld til dem. Jeg anfører hans Omtale af dem ordret:

»Professor *C. T. Barfoed*, Lærer i Kemi, holdt et klart Foredrag og var den personificerede Nøjagtighed i sine Eksperimenter, og i hvad han ellers foretog sig; lidt fornem, men forekommende.

Docent *N. J. Fjord* foredrog Fysik og Meteorologi. Selve Foredraget var ikke saa klart som Barfoeds, men

han skyede ingen Anstrængelser for at faa det godt og grundigt. Hans Eksperimenter blev langt fra udførte med den ønskelige Finhed, og naar derfor hans Forsøg paa saa mange Omraader har bragt saa gode Resultater, skyldes dette mere hans Jernflid end hans Snildhed.

Zoologien foredroges af *J. C. Schiødte*. Denne Mand talte livligt, to Timer i Træk hver Gang, og gav en ejendommelig Fremstilling af sit Fag, maaske nærmest en sammenlignende fysiologisk Anatomi i store Træk.

Botanikken behandlede af Professor *Joh. Lange* i et daarligt Foredrag, hvad Formen angaar, men grundigt nok. Manden selv var overordentlig elskværdig, jævn og ligefrem og let tilgængelig.

Professor, Etatsraad *H. C. B. Bendz* foredrog klart og sikkert Husdyrenes Anatomi i rent videnskabeligt Tilsnit og leverede dertil en Mængde udmærkede Kridttegninger paa Skoletavlen.

Professor *V. Prosch* havde Husdyrbruget som Fag. Han behandlede det dygtigt og videnskabeligt, men var en frygtet Examinator. »En halv Forstaaelse er ingen Forstaaelse«, sagde han. Forresten talte og skrev han godt Dansk. Han viste, at et Emne kan behandles videnskabeligt paa rent Dansk, og han foragtede et af græske og latinske Floskler gennemvævet Frimurersprog.«

Disse korte og klare Skildringer af Lærerne kendetegner ikke alene Lærerne; men de viser ogsaa *P. Jensen*, som den tænksomme og opmærksomme Lærling, der ikke blot lærer sin Lektie, men som studerer sit Fag og dyrker sine Evner og faar Udbytte af sine Omgivelser.

Bakterierne var ikke opdagede den Gang og Antisep-tikken ikke indført, ialt Fald blev der ikke holdt Fore-

læsninger over noget af dette. Men det varede kun en Treaarstid, saa kom det med sine stærke Fordringer og voldte store Omvæltninger i Kirurgien. Og en Dyr læge maa altid følge med i sligt. Her var et særligt stort Bjærg at komme over. P. Jensen maatte gøre et betydeligt Efterarbejde, men saa skaffede det ham ogsaa megen Glæde og gjorde ham hans Arbejde baade lettere og sikrere.

DYRLÆGEN OG MENNESKET

Nu var P. Jensen 30 Aar. Han kom hjem til Kværndrup, sin Fødesogn, og begyndte at praktisere som Dyr læge. Han syntes ikke, han var bleven overanstrengt eller nervøs af sin Læsning, men der var dog, som han udtrykte sig, en vis Nervetræthed hos ham. Han kunde f. Eks. om Aftenen, naar han sad og drak sin Te, sidde og falde i Søvn; men den Slaphed overvandt. Snart blev han det livlige, fornøjelige og interesserede Menneske igen.

Han var en dygtig Dyr læge og fik en god Praksis. Folk fik Tillid til ham, kom til at synes om ham, og kom de i lidt nærmere Berøring med ham, kom de til at holde af ham. Jeg har talt med en hel Del af hans Kunder, og alle gav de ham et godt Lov, ingen havde saa meget som et umildt Udtryk om ham. »Naar han nu havde saa mange Interesser ved Siden af sit Dyr lægearbejde, kom det saa ikke sommetider til at gaa ud over dette?« spurgte jeg. Men der blev svaret rask Nej! »Naar vi kom efter P. Jensen, saa var han altid parat til at følge med. Og naar vi havde faaet ham til vore Dyr, saa var vi rolige, saa vidste vi, at nu havde vi gjort, hvad der kunde gøres«. En tilføjede dog, at der var et Sted, hvor de mange Interesser maaske kunde spille ham et

Puds. Det var ved hans Regnskabsvæsen. Han kunde vistnok sommetider være saa optaget af de gamle Ting, han saa, og de gamle Sager, han hørte om, saa han glemte at faa sine Besøg eller Medicin bogført. Da jeg nævnede dette for en anden, for at faa det stadfæstet, sagde denne: »Ja, ja, det kan maaske være; dog tror jeg nok, han huskede temmelig godt, naar det var velstaaende Folk, han havde med at gøre. Var det derimod fattige Folk, saa kunde han ofte være meget glemsom.«

Men det var ikke alene det praktiske Arbejde i sit Fag, der optog ham. Vi har set, hvilket stort Arbejde, han maatte gøre for at sætte sig ind i Bakteriologien og Antiseptikken. Han blev ved meget omhyggelig at følge Udviklingen i sit Fag. Han har skrevet flere Smaaartikler, der angaar Dyrslægevæsenet og en større Afhandling om »Fødselshjælp«. For denne fik han en Præmie paa 200 Kr. af Landbohøjskolens Jubilæumsfond.

Vi ser ham altsaa som en dygtig Dyrslæge, trofast og omhyggelig med sit Arbejde, hjælpsom og elskværdig.

1877 giftede han sig med en jydsk Pige, der havde været i hans Hjem, før han begyndte at læse. Hun hed Inger Marie Pedersen og var Datter af Gaardejer Peder Hansen i Ferup ved Kolding. Det er en Familie, der er anset i sin Egn; dygtige som Landmænd, oplyste, udviklede, og hører til dem, der slutter sig til Folkehøjskolen og det grundtvigske Menighedsliv. P. Jensen havde købt sig en lille Landejendom lige uden for Kværndrup By. Her levede han og hans Hustru et lykkeligt Familieliv. De var glade ved hinanden, tilfredse med deres Kaar og kunde dele alt med hinanden. Nok havde de en Del Gæld at slaas med; men den gik

godt ned ad, Kaarene bedredes, og i 1880 fik de dem en lille Søn, og Fremtiden laa i Lys for dem. Da kom Sorgen, tung og haard i 1883. Den unge Hustru blev syg, maatte lade sig operere og døde.

Vi kan forstaa, hvilken tung Sorg det maatte være for ham. Det var, som det lammede hans Færd. Men det var kun et Øjeblik. Han saa, hvad der skulde give ham Kræfter igen, det var Arbejdet, og han kastede sig med alle sine Kræfter ind i det. Det var først hans Praksis, den optog megen Tid. Saa havde han sin Jordlod. Den passede han omhyggelig, og han deltog selv personlig i Arbejdet. Og saa havde han sit Værksted, der blev ham en kær Adspredelse. Og ikke nok hermed. Han begyndte igen at samle paa Folkeminder og sysle med sin Hjemstavns Historie. Det lyder saa ideelt, naar man siger, at Hvile bestaar i at skifte med Arbejde. For P. Jensen blev det en Virkelighed. Arbejde blev for ham en Nødvendighed, det gav hans Liv Indhold, uden det sank han sammen. Og vi kan tilføje, at han ikke gjorde Fuskerarbejde paa noget Omraade. Kendere paa hver sit Felt tog Hatten af for det.

Og et saadant Arbejde blev han ved med, saalænge Kræfterne slog til, nogle lige til det sidste. Han solgte først sin Jord. Saa kom Sygdommen, og han maatte opgive sin Praksis. Tilsidst lammedes hans Haand; han kunde intet. Det var en trang Tid for ham. Men han bedredes igen. En fjorten Dags Tid før hans Død fik jeg Brev fra ham, og jeg mærkede, at hans Interesser for de historiske Minder var lige stærke, og hans Haab om at komme til at arbejde med dem lige frisk. Og Dagen før hans Død var han paa sit Værksted og arbejdede der.

Ser vi saa paa det Arbejde, han har gjort for selve Egnen, faar vi et langt Register. I over 20 Aar var han Dommer ved »Svendborg Amts landøkonomiske Selskabs« Dyrskuer. Fra 1885 til 1897, altsaa i hele tolv Aar, sad han i Sogneraadet. De tre første var han Formand. I en halv Snes Aar har han været Formand for en Foredragsforening. I 1894 dannede han en Husflidsforening. Den ventede han sig meget af. Han havde selv været saa glad ved dette Arbejde, havde faaet meget ud af det. Det var altid en Tilfredsstillelse, at man kunde hjælpe sig selv, og det gav én mere Rygrad. Og efterhaanden som Maskinerne holdt sit Indtog i Gaardene, blev der mere og mere Brug for Haandsnildhed. Men Interessen for Husfliden tabtes. Det var Gymnastik og Sport, der optog de unge. Selv om han var glad ved dette — han havde jo selv været en dygtig og ivrig Gymnast i sine unge Dage — saa var det ham dog en Sorg, at det gik saa smaat med hans Husflidsforening. Men han blev dog ikke træt af sit Arbejde alligevel. Han blev ved at staa som Formand for den, saalænge Kræfterne slog til.

»Har De aldrig givet Dem af med Politik?« spurgte jeg en Gang. »Nej, ikke ud over den menige Mands Rolle. Det personlige Kævl har jeg været imod. Det radikale Vrøvl foragter jeg. Man taler saa meget om det almene Bedste, men handler saa lidt derefter. Jeg har søgt at arbejde for dette her i mine smaa Kredse, og jeg har haft nok at gøre med det.«

DEN HISTORISKE FORFATTER

Det var lige efter Nytaar i 1896, at jeg fik Brev fra P. Jensen tilligemed et lille Manuskript, der handlede

om Skovbrug i gamle Dage. Han havde i sin Fritid systemet med Egnens Historie, havde nu prøvet at skrive lidt om Skovene i Kværndrup i gamle Dage. Forelagde mig nu Planen for Arbejdet og meddelte, hvor stor han mente Afhandlingen vilde blive, og om jeg mente, den kunde passe til »Aar bog for dansk Kulturhistorie«.

Jeg læste baade Brev og Afhandling med stor Interesse, syntes godt om Arbejdet og Planen, skrev til ham for at vejlede ham lidt i Arbejdet, foreslog ham at udarbejde et Kort o. s. v.

Han tog fat straks. Omskrev, hvad han havde sendt mig og fortsatte og den 21. April sendte han mig den færdige Afhandling: »Skovbruget i gamle Dage i Kværndrup Sogn«, der nu findes i »Aar bog for dansk Kulturhistorie for 1896«. Han skrev, at hvad han her havde skrevet, det var ham personligt kært, og det havde Værdi for ham; men om det havde det for andre, det kunde han ikke dømme om. Nu vilde han bede mig komme med Forslag til Ændringer, hvis jeg mente, noget burde ændres, og i det hele ganske uforbeholden sige min Mening om Stykket. »Jeg kan taale at høre Dommen, hvordan saa den bliver. Jeg skal ikke leve af Pennen, men det er et Arbejde, jeg har megen Glæde af. Dog det er maaske bedst, jeg holder mine Fingre fra saadan noget i Fremtiden. Deres Dom vil i saa Henseende være vejledende for mig«. Saadan omtrent skrev han.

Jeg var glad og taknemlig for Stykket, og min Dom blev saadan, at han skrev tilbage: »Blot jeg nu ikke bliver for stor paa det«.

Da der saa blev stiftet et historisk Samfund for Svendborg Amt, var P. Jensen med, og det med hele sin Sjæls Kærlighed og Energi. Han skrev i dets Aars-

skrift for 1908 om »Stevner og Folde«, i 1910 om »Byled og Hyrdehuse«, i 1911 om »Blade af Hovbøndernes Historie« og i den for 1912 meddeler han »Sagn fra Svenskekrigen« og i den for 1913 om »Egeskov Marked«. Det er alle Skildringer fra hans Hjemegn. Han er ædru i sin Fremstilling, men levende. Skriver klart og tydeligt, og med en vis Varme. Fortæller jævnt, men fornøjeligt. Alle læser det med Glæde. Ogsaa er der desuden første Haandsarbejde i det alt. Videnskabsmanden kan bygge paa en hel Del af, hvad han fortæller.

Og saa kan vi lægge Mærke til, at det er den sunde Selvkritik, der gør, at han ikke tager andre Emner, end dem han kan magte, og at han ikke fortæller om andet, end hvad han ved, han kan fortælle noget om, som andre vanskelig kan.

Resultaterne af hans Arbejder er mere, end hvad der foreligger i Trykken. I 1905 skrev han til mig, at han havde opredet en gammel Bondegaards Historie gennem fire Hundrede Aar, og den nuværende Ejers Slægtshistorie gennem to Hundrede, og det havde han skrevet i et lille Hefte og givet nævnte Ejer i Julegave. Mange giver Hundreder af Kroner for at faa deres Slægtshistorie opredet. P. Jensen gør Arbejdet og giver det i Julegave, ligesom vi sender et Julekort.

Der ligger flere Manuskripter efter ham, der vil blive gemt i Landsarkivet i Odense. Hvor meget de indeholder, og hvor stor historisk Værdi de har, ved jeg ikke, men et Stykke er der dog, som er indholdsrig og værdifuld. Det er hans egen Slægts Historie gennem flere Aarhundreder. Det er omhyggelig ud-

arbejdet, rigt baade paa personalhistoriske og kulturhistoriske Oplysninger. Men hans Beskedenhed forbød ham at udgive det. Lad det ligge til Fremtiden, sagde han. Saa kan Slægten fortsætte det, og virkelige Historikere maaske bruge det. Han saa nemlig paa sig selv ikke som Historiker, men som Husflidsmand paa dette Omraade. Vi andre ser, at selv om han var Husflidsmand, saa var han altid en dygtig Husflidsmand, hvis Arbejde kunde staa Maal selv med faguddannede Arbejderes.

FOLKEMINDESAMLEREN

Nu kommer vi maaske til det Omraade, hvorpaa han har udrettet mest. Det er som Samler. Han samlede paa alt, og han begyndte tidlig. Han var altid den beskedne og hjælpsomme Mand, der ikke gjorde Fordring paa nogen Ære for sig; blot hans Arbejder kunde komme til Gavn, saa var han glad. Han indsendte Sagn til Svend Grundtvig, der i 1854—61 udgav sine »Gamle danske Minder i Folke-munde«. Siden har E. T. Kristensen faaet alle de Sagn, han har funden i sin Egn, og de findes i hans Samlinger. Om Folketro har han gjort Optegnelser, der til Dels findes i Skattegraveren. Viser og Eventyr var det sparsomt med i Egnen. Der imod var den rigere paa Ordsprog. Af dem har han samlet omtrent Tusinde, som han ogsaa har sendt E. T. Kristensen. Og da jeg begyndte at udgive »Danske Vider og Vedtægter«, blev P. Jensen mig en tro Medarbejder for Sydfyens Vedkommende. Meget har jeg ham at takke for.

Men hvad der vel endnu har mere Betydning, det

er hans Samlen af Ord fra det fynske Landsmaal. Han optegnede her det ene Ord og Udtryk efter det andet, først fordi det fornøjede ham, siden fordi han saa, at det havde sin Betydning. Og jo mere han arbejdede med dette, jo mere glad blev han ved det, og jo klarere saa han, hvor stor Betydning det havde.

»Jeg er ikke Sprogmand, men den bedste Sprogforsker vil vanskelig gøre mig dette Arbejde efter, thi selv om han levede her en lille Menneskealder, hvordan skulde han saa faa fat i alle disse Ord? Jeg er derfor ikke saa lidt stolt af dette Arbejde«. Saa-dan omtrent skrev han til mig. Og man mærkede hans Glæde ved Arbejdet, naar han skrev: »Nu har jeg 1800 Sedler med fynske Dialektord«. Næste Gang: »Nu er jeg oppe paa 2000«. Og senere. »Nu er jeg oppe paa de 2300, og endda er der en Rest tilbage«.

Da jeg vanskelig kan dømme om, hvilken Værd dette Arbejde har, bad jeg Professor Verner Dahlerup skrive om dette. Han var glad ved at kunne faa Lejlighed til at skrive om ham og sendte mig straks følgende Brev til frit Brug:

København, 25. sept. 1913.

Hr. højskolelærer Poul Bjerger!

Deres spørgsmål om dyrlæge P. Jensens arbejde med det sydfynske folkemål kan jeg bedst svare på ved at fortælle Dem, hvorledes jeg kom i forbindelse med ham, og hvad han har gjort for mig i den sidste halve snes år af sit liv.

I februar 1903, da der i aviserne havde stået en meddelelse om, at jeg arbejdede på en ny dansk ordbog, fik jeg et brev fra dyrlæge Jensen. Brevet begynder på følgende måde: »Undertegnede, der er en Mand, som har langt mere Interesse for end Forstand på det danske Sprog, har i mange

År samlet Optegnelser vedkommende Egnens historiske Topografi m. m. og blandt andet da også Dialektord fra Sydfyn. I den Tanke, at enkelte af de Ord, jeg har stødt på i Skrift eller Tale kunde fortjene Plads i en »Dansk Ordbog«, tillader jeg mig at sende Dem en Prøve fra skriftlige Kilder, samt, på det sidste Blad, nogle få Dialektord fra et bestemt lille Område«. Den sending, der fulgte med dette hans første brev til mig, var nogle ord fra Kværndrups bylov (senere trykt i første bind af »Danske vider«) og en halv snes udtryk vedkommende pløjning; især de sidste interesserede mig, og da jeg havde bedt P. Jensen om at sende mig mere af sammeslags, fik jeg i juli 1903 en hel kasse fuld af, som han udtrykte det, »jenle Underlighed« d. v. s. hans optegnelser af sydfynske dialektord. Han udtalte imidlertid den gang, at han endnu »langtfra var færdig med Indsamlingen« og ønskede ordsamlingen tilbage for at gennemse og fuldstændiggøre den. Om samlingen selv skriver han ved en senere lejlighed: »Det var aldrig falden mig ind før, at mine Samlinger kunde have så synderlig Værd for Dem med Hensyn til Deres Ordbog; men forresten glæder det mig, at de allerede nu kan komme til lidt Nytte; da jeg i sin Tid begyndte at nedskrive de gamle Navne og Ord, tænkte jeg nærmest på at opbevare dem for Efterslægten, i Håb om, at der engang kunde vågne en Mand, som forstod at gøre sig dem nyttige. Imidlertid er jeg nu vældig stolt af dette mit Fritidsarbejde, og agter nu med det samme at fortsætte«.

I juni 1905 var P. Jensen færdig med sin bearbejdelse af ordsamlingen, og da jeg just skulde tilbringe en måneds tid på landet i Svejts, fik jeg lov til at tage kassen og alle sedlerne med på rejsen, og jeg brugte så en stor del af min sommerferie til at gennemse og gøre uddrag af den fynske ordsamling; lige til sin dødedag blev dyrlæge Jensen ved at tale om det vidunderlige i, at hans sedler kom til at gøre en så lang rejse.

Ved juletid 1906 fik jeg et lille efterslæt til ordsamlingen, og P. Jensen betragtede dermed sin indsamling af dialektord »i alt væsentligt som afsluttet«; dette måtte dog ikke opfattes bogstavelig, for også i de følgende år fik jeg især som jule-

gaver større eller mindre lister over ord, som han »le-e ha' snubbet ud a Mun'i å Folk«. Selv efter at han d. 15. okt. 1910 var bleven ramt af et apoplektisk anfald, der lammede hans højre side, så at han havde møje med at føre pennen, blev han dog ved med at gøre optegnelser på sedler, som han sendte mig. Hans sidste optegnelser vidner om, at hans ånd blev ved at arbejde, efter at hans hidtil stærke legeme var blevet svækket af den sygdom, som skulde lægge ham i graven.

Ved efterretningen om dyrlæge Jensens sygdom blev der af »Udvalget for folkemål« gjort skridt for at hindre, at hans optegnelser efter hans død skulde gå til grunde, og da han selv villig gik ind på udvalgets tilbud, blev hele samlingen af sydfynske dialektord — i alt vel omtrent 2000 sedler — overdraget til »Dansk folkemindesamling« og vil snart være tilgængelig for almenheden. Den vil-altså nu få plads i det kongelige biblioteks bygning side om side med Svend Grundtvigs og vore andre ypperlige folkemindesamleres optegnelser.

Et af de mest iøjnefaldende fortrin ved P. Jensens optegnelser om hans hjemstavns folkemål er, at han aldrig indlader sig på ting, han ikke fuldt ud kan magte. Han vidste godt, at der hørte særlige studier til for at være virkelig sprogforsker (han klagede fx. over, at han ikke kunde fonetik og lydskrift), og det gav han sig aldrig ud for at være. Det kunde derfor ikke falde ham ind at give sig til at fantasere om ordenes oprindelse odsl., han nøjedes med at fortælle om, hvad han havde hørt og iagttaget. Han indlod sig heller ikke på at give nogen sammenhængende beskrivelse af Kværndrupmålets bygning, men en sådan vil en yngre dialektforsker let kunne skaffe til veje fx. ved et ferieophold i egnen. Hvad dyrlæge Jensens ordsamling indeholder, er derimod ting, som man blot kan få kendskab til ved et mangeårigt fortroligt samliv med befolkningen.

P. Jensen begyndte 1882 at opskrive navnene på de redskaber, som egnens befolkning brugte ikke alene ved agerdyrkningen men også i den hjemlige industris forskellige grene; han optegnede fx. en stor mængde væveriord. Efter-

hånden udvidedes hans område: han nåede snart til syd-fynske mundheld, talemåder, stående folkelige vittigheder osv., hvoraf han havde et forbløffende stort forråd, og til sidst stræbte han efter at optegne alle de i rigssproget sjældne eller ukendte ord, som var gængse i hans egn, eller — hvad der ofte var tilfældet — havde været almindelig brugte for en menneskealder siden, men nu kun var kendte af de ældre.

Det værdifulde ved disse optegnelser var ikke alene deres righoldighed og nøjagtighed, men også den måde, hvorpå de var optegnede. Dyrnlæge Jensen anførte nemlig sjældent et ord uden at give nogle fuldstændige sætninger som eksempler på, hvorledes det brugtes. Da jeg i et brev udtalte min beundring over, at han havde været i stand til at fange disse sætninger lige i flugten af folkemunde, svarede han mig, at omtrent de 9 tiendedele af sætningerne var »stetnografisk optegnede efter min (hans) egen Mund, og dog«, tilføjede han, »drister jeg mig til at påstå, at der neppe findes et eneste Eksempel, som Egnens Befolkning ikke vil vedkende sig og finde rigtigt og tydeligt nok«. Han var nemlig ikke alene født og opdragen i den egn, hvor han boede, men i samkvemmet med sin hjemegns bondebefolkning talte han vist altid uforfalsket almuesmål. Derfor bliver det dog ikke mindre beundringsværdigt, at han kunde bruge det i skrift. Når man ser, hvor sjældent det er, at fx. forfattere af danske grammatikker giver eksempler, som blot nogenlunde ligner det virkelige talesprog, ja hvorledes selv store skønlitterære forfattere ofte lader deres personer »tale« et sprog, der langt mere smager af pen end af mund, får man en dyb respekt for den »ulærde« dyrlæge i Kværndrup, der formåede at skrive et sprog, der helt igennem bar præg af at gengive den folkelige tale.

I sine senere leveår var dyrlæge Jensen ivrig optagen af at samle sin egns stednavne; men om hans arbejde på dette område ved jeg ikke så meget, at jeg kan udtale mig om det.

Endelig begyndte han på en fremstilling af de fynske navneords køn. Derom skriver han til mig: »Det bliver jo

ingen lærd Afhandling — jeg skal nok tage mig i Vare — og heller ikke skal jeg forsøge paa at levere Dybsindigheder, da de rimeligvis vilde få en påfaldende Lighed med Dumheder, men jeg vil søge at fremstille Tingene, som vi træffer dem til daglig, og så overlade til Dem at finde Rede på det«. — »Afhandlingen«, som han sendte mig ved juletid 1912, havde form af en slags fortælling: en ældre forklarer en yngre, hvad han ser i og ved en gård i Sydfyn, og ved hvert navneord, der bruges, har forfatteren sat et mærke, som viser, hvilket køn ordet har. Det lille hæfte, der var skrevet med den syge mands rystende hånd, havde karakter af et udkast, og forfatteren ønskede det tilbage for at gøre det færdigt; om det er lykkedes for ham, ved jeg ikke.

For at give Dem en forestilling om, hvorledes dyrlæge Jensen kunde skrive sin hjemegns folkemål, vil jeg til sidst afskrive et brev, som han sendte mig den 14. juni 1908:

De æ men' Tanger a je vil te Kjøbenhavn et lill'
 Smut ijen i Sommer, vis de ku flaske sej fo me, å så
 vil' je skammele gjæen ha snakk' en Bitt' me Dam
 me de sam', vis de ku la sej gjør', å Di da ejls ku få
 Stune te å hør' å mej. Je vil' no hejlst rejs' i Juli,
 men ve den Ti æ Di jo somti rent a Skov å Mosse te, å
 somti æ Di jo helt henn' skræes øver fo Avsies, i Ulanet
 et Stes, å va ska je så griv å gjør' i? Je ha' dæfo
 spekleret å, a de best' vil vær', dæsom je ku få Dam
 te å la mej vie, vonær Di ha' i Sin' å smøe a Dam å
 rejs' De Vej, fo så ku je kaske dov bær' ret' mej etter
 de, som Di ka ret' Dam etter men' Nygger, å de æ
 jo da oss' de mest rimle, da de æ mej dæ vil snakk me
 Dam, å ett' omvent. Je vil dæfo væ så møe forskræk-
 kele gla ve-et, dæsom Di vil la' mej vie, nå' Di ha' lav
 Dees Rejsplan, vornær Di glier, fo så ka je stras se
 om je ka få-et te å fajle i Trå. Je vil' smen så urimle
 gjæen fonøe Dam fo-et, nå' bar' je ka hitt' å-et, men je
 har lee-e fo Tien et an't som nonn' Stykker Dialektor å
 Talemåer, som je le-e ha' snubbet u a Mun'i å Folk,
 dam ska Di nok få etter Hånen, men va ka de foslå?

Me venli Hilsen Dees

P. Jensen.

Ja, her har De, hvad jeg i en hast har kunnet skrive om min ven dyrlæge Jensen. De må gøre ved det, hvad De vil: trykke det helt og holdent eller plukke ud af det, hvad De kan have brug for; jeg ved jo ikke, hvad De selv vil skrive, og derfor har jeg måttet skrive ganske uden at være i stand til at passe det af efter nogen slags ramme.

Deres ærbødige

Verner Dahlerup.

Jeg spurgte Dr. phil. Marius Kristensen hvad han mente om P. Jensens Samling af Stednavne: »Hans egne Optegnelser har jeg ikke set, men jeg har mundtlig gennemgaaet en stor Del af Sunds Herreds Stednavne med ham og har fra denne Samtale et stærkt Indtryk af en ualmindelig Kendskab til disse Navne, ogsaa udover, hvad Generalstaben har faaet med paa sine Kort, en skarp Opfattelse af deres lydlige Form og en ædruelig Tolkning af dem«.

Nu har jeg fortalt om Dyrlæge P. Jensen. Det har været mig en Glæde at gøre det. Mine Kilder har været hans egne Optegnelser og Meddelelser, mit personlige Kendskab til ham, og hvad jeg har hørt af Folk, der hørte til hans nærmeste Kreds. Jeg har gjort mig Umage for at skrive jævnt og sandt om ham. Jeg har gjort det for at sige ham Tak, fordi han var min gode Hjælper. Og jeg vilde gerne sætte ham et Minde, der ned gennem Tiderne kunde fortælle andre, at han har gjort et godt og trofast Arbejde. Ja, og fordi, at man kan se, at man ikke altid gør et saadant Arbejde for Fordelens Skyld eller for Berømmelse. Arbejdet i sig selv har en Løn. Det giver Lykke, det giver Tilfredshed, det giver Velsignelse.

KRISTEN MADSEN I GAMMELBY

19. JANUAR 1822 — 24. FEBRUAR 1911

SLÆGT OG UNGDOM

»Han var ikke andet end Menigmand,
og dog en Pryd for sit Fædreland.«

SAADAN sang vi i sin Tid om en af vore Helte fra 64. Det passer ogsaa saa udmærket til Kristen Madsen. Han var en jævn Gaardmand i Gammelby, stille i sin Færd, beskeden i sit Væsen, aldrig fremtrædende, altid den, der tog et Arbejde op, naar det blev lagt for ham. Mange af den Slags Mænd giver et Folk Sundhed og Kraft.

Han er født 19. Januar 1822 i Aakjærhus paa Egholt Mark i Lejrskov Sogn. Hans Fader hed Mads Christensen Emborg, og hans Fader igen Christen Madsen Emborg. Christen Madsen var fra Nørre Skjoldborg i Thy. Men da han skulde i Kongens Tjeneste, rømte han derfra og kom her til vore Egne. Han kom til at tjene paa Emborglund i Gjesten, der nu hedder Røjlund. Derfra fik han Navnet Emborg. Det gik i Arv til Søn og Sønnesøn; men da Kristen Madsen blev voksen, kastede han det Navn bort; han vilde ikke have et Navn anderledes end andre Bønderfolk. Kristen Madsens Moder hed Mette Christensdatter. Hun var en Smededatter fra Højrup i Lejrskov Sogn. Faderen var født 1793, Moderen 1786. De blev viet 11. Oktober 1817. De fik 3 Børn: Gjertrud, født 9. April 1818. Hun blev gift med Jesper Andersen Smed og fik sit Fødested paa Egholt Mark. Kristen Madsen, som vi skal høre mere om, og Maren, født 10. April

1836, gift med Bygmester Jeppe Berg i Højrup i Lejrskov Sogn.

Kristen Madsen voksede saa op i Egholt. Han var en opvakt og begavet Dreng, var en af de flittigste i Skolen. Da han var otte Aar, gav Læreren ham en Slags Flids-Diplom, som Læreren selv havde tegnet. Det var en springende Hjort under et Træ omgiven af en Krans. Det var med Farve, meget naivt, men egentlig ganske kønt. Underneden stod:

»En Hjort. Tilegnet Christen Madsen for hans i Aaret 1830 viste Flid, Fremgang og anstændige Opførsel som Skole-Elev.

Egholt Skole den 1. November 1830.

N. P. Struer.«

Det har vist været Mening, det skulde sættes i Glas og Ramme og pryde Hjemmet og fortælle fremmede, hvilken flink og dygtig Dreng Kristen Madsen var. Der foreligger en to—tre lignende Diplomer, det sidste, da han gik ud af Skolen, saa man ser, han fortsatte, som han begyndte.

Vi er tilbøjelige til at rynke lidt paa Næsen ad den Tids Skolevæsen, men hvem der vilde, kunde virkelig lære noget. Præsten skrev i Kristens Skudsmaalsbog, at han havde udmærket gode Kundskaber. Og ser vi paa hans Breve, ser vi, at han ikke alene har lært at skrive en smuk og tydelig Haand, men kan gøre Rede for sine Tanker i et naturligt og letflydende Sprog og uden synderlige flere Fejl, end der findes i ethvert Brev, der er skrevet lidt raskt.

Et Vidnesbyrd fra hans Drengetid foreligger i et Brev fra Lærer K. Ottosen i Søvind. Kristen Madsen

havde truffet denne Lærers Broder paa Lazarettet i Flensborg. Han havde været dødssyg, men var nu i god Bedring, men kunde dog ikke selv skrive, og saa skrev Kristen Madsen til Broderen om ham. Disse Ottosen'er var lidt i Familie med Kristen Madsen, og de var gode Barndomsvenner. Saa er det, K. Ottosen skriver til Kristen Madsen og takker ham og skriver videre:

»Husker Du, hvorledes vi byggede Fæstninger og førte Krig? Og, ak! Hvor sørgeligt gik ikke disse Barndomsdrømme i Opfyldelse. Vi byggede Huse og Møller og Skibe. Vinden og Vandet ødelagde dem. Er det ikke siden gaaet ligedan med vore Planer og Forhaabninger? Ja, Barndommen var skøn.«

Han havde Lyst til at komme ud at se sig om, og det lykkedes da ogsaa for ham. Navnlig var det Byerne, der drog ham. Kolding var den nærmeste Købstad. Dér kom han tit, og hvad der optog ham mest dér, det var Slotsruinen. Da han var tolv Aar, gjorde han en Tur til Flensborg. Det var en stor og dejlig By. De store Skibe i Havnen gjorde stærkt Indtryk paa ham. Aaret efter var han i Ribe. Han beundrede Domkirken baade for sin Størrelse og Skønhed. Samme Aar i Christiansfeld i Besøg hos hans Faster. I Haderlev var han ogsaa en Gang. Her glædede han sig særlig ved den store og dejlige Frue Kirke. Et Par Gange var han med Faderen i Vejle. Alt var som store Oplevelser for ham. Han havde aabne Øjne og et aabent Sind og fik meget ud af disse Ture.

I 1838 blev hans Fader syg. Det var Vattersot, han led af. Lægerne kunde ikke hjælpe ham. 1. August

1839 døde han. Der blev holdt Skifte efter ham. Alt blev vurderet. Kristen Madsen blev tillagt 70 Specier, hans Søstre hver 35. I den Tid arvede en Datter kun halvt mod en Søn.

Han var en Tid hjemme hos Moderen, men i Sommeren 1841 afstod hun Stedet til sin ældste Datter, der blev gift med Jesper Andersen fra Vamdrup, der var Smed. De skulde give Moderen en aarlig Aftægt, Kristen Madsen 150 Rigsdaler Courant, og den yngste Søster 50 Specier, en Kiste, en Seng og gøre hendes Bryllup.

Saa tog Kristen Madsen ud at tjene. Det første Aar fik han 12 Rdl., det andet 13½. 1843 var han paa Session og blev udtaget til Dragon. Samme Aar havde han en mere uhyggelig Oplevelse. En Kone, som havde forgivet sin Mand, blev halshugget paa Lejrskov Mark. Kristen Madsen var med at slaa Kréds om Retterstedet, saa den store Folkemængde kunde holdes paa Afstand.

Det meste, jeg her har fortalt, er efter Kristen Madsens Optegnelser. Nu lader jeg ham selv fortælle om sin Soldatertid:

»1843 den 28. September blev jeg udskreven til at tjene Kongen. Jeg skulde være Dragon i Aarhus. Om Mikkelsdag flyttede jeg til Anders Smed i Egholt og var dér, til jeg den 12. December mødte i Aarhus paa Dragonskolen. Det var en stræng Skole især om Vinteren. Den 1. April fik vi Skoleeksamen, og de sidste Dage i Juli fik vi tredje Eksamen. Jeg kom til 3. Eskadron. Det gik mig meget godt hele Tiden. I September Maaned mødte vi til Mønstring paa Hedensted Hede ved Horsens. Her var 3. Regiment, som

jeg stod ved, og 5. og 6. Dragonregiment ialt en 500 Kavalerister, omtrent 4000 Infanterister og 12 Feltkanoner. Mønstringen varede i fjorten Dage. Baade Kongen, Kronprinsen og Dronningen og mange høje Adelsmænd var der i denne Tid. Kongen og Dronningen boede paa Herregaarden Boller, Kronprinsen paa Ussinggaard, og vor Brigade-General Chr. L. von Castenschiold i Hatting Præstegaard. Jeg blev udnævnt til at være Ordonnans for Brigadegeneralen og kom til at ligge i Kvarter hos en Bonde, der var Nabo til Præstegaarden. Den 30. September var Mønstringen til Ende, og hvert Regiment begav sig til sin Garnison. Mønstringen gik meget godt og var let for os, og alting gik med Fornøjelse.

Vi rejste til Aarhus. En Premierløjtnant Kammerjunker P. J. Fr. von Bauditz vilde have mig til Tjener; men jeg trak en Frilod og blev permitteret den 3. Oktober med samtlige det gamle tjenstgørende Mandskab.

Af nogle, som var henne at se Manøvren, havde jeg faaet Underretning om, at min Moder var død. Hun blev begravet en otte Dagstid, førend jeg kom hjem. Jeg havde altsaa ikke den Lykke eller kunde faa den Frihed at komme hjem og besøge hende paa hendes Dødsleje eller tale med hende i hendes sidste Tid. Hun var syg det meste af Sommeren og døde saa hen i September.

Da jeg nu var kommen hjem, blev jeg hjemme til 1. November. Saa kom jeg til at tjene hos Claus Nielsen paa Smederøj i Gjesten og skulde have 14 Rdl. Courant i Løn for et Aar. Men den 18. April kom der Skrivelse fra Regimentet, at jeg ufortøvet skulde møde i Aarhus. Jeg forlod da min Tjeneste og kom

til Aarhus den 22. April 1845. Jeg var saa i Tjenesten igen til den 12. Juli, da vi blev hjempermitteret.

Jeg rejste straks i min Tjeneste hos Claus Nielsen og blev fæstet næste Aar igen omtrent for samme Løn.

Da jeg rejste til Aarhus, kom jeg gennem Vejle. Der havde jeg været før. Dernæst gennem Horsens. Det er en stor og dejlig Købstad. Gaderne er brede, især Søndergade. Den er saa bred, saa da vi rejste til Manøvren ved Hedensted, kunde vi marchere op ad Gaden delingsvis og svinge ind paa Regimentlinie. Vi laa der i Kvarter — hele Regimentet — én Nat baade til og fra Manøvren. Og det var meget gode Kvarterer. Da vi forlod Byen, raabte Regimentet Hurra for Indvaanerne til Tak for bevist Godhed. Dernæst rejste jeg gennem Skanderborg, en liden Købstad, ingen Mærkværdigheder, kun den gamle Slotskirke og Kong Frederik den Sjettes Mindestøtte.«

Her ender Kristian Madsens Optegnelser om denne Tid. De viser, at han fortæller omhyggeligt, hvad der sker, tidfæster det, gør ikke mange Betragtninger, men har Øjnene med sig og lægger Mærke til, hvad han ser. Det skinner ogsaa igennem, at han er en dygtig og trofast Soldat og en tiltalende Skikkelse. Ellers blev han ikke udtaget til Ordonnans hos Brigadegeneralen.

TREAARS KRIGEN

Da Krigen brød ud i 1848, blev Kristen Madsen straks indkaldt. Han har ført en Dagbog. Den meddeles her. Han fortæller, hvordan Marchen er gaaet,

og hvor han selv har været. En Gang imellem fortæller han ogsaa, hvad der er foregaaet andre Steder. Det vil let kunne ses, hvad han fortæller efter andre, og hvad han selv har oplevet:

»Den 24. Marts 1848 fik alle hjempermitterede Tropper Ordre til at møde, hver ved sit Regiment, og alting blev sat paa Krigsfod. Den 26. mødte jeg i Aarhus og modtog alt Tøj. Den 29. stod hele Regimentet marchfærdig paa det store Torv, og straks marcherede vi til Horsens. — Hertugen af Augustenborg havde forledt Tyskerne til at gøre Oprør. Han samlede de hollandske Krigsfolk og mange frivillige til at slaa mod deres egen Konge. — Den 30. rejste vi til Vejle. Den 31. til Seest ved Kolding. 1. April stille. Den 2. marcherede vi gennem Haderslev til Udstrup, den 3. vesten om Aabenraa til Lavtrup, den 4. Rastdag. Den 5. hen imod Aften marcherede vi vestpaa til Havsted, den 6. til Egebæk, den 7. bestemt til Hvile; men Kl. 11 blæstes til Udrykning, Fjenden havde nærmet sig vore Vedetter. De trak sig dog tilbage, da vi kom i Marken. Den 8. marcherede vi ud for at opsøge Fjenden. Vi var to Dragonregimenter, to Batterier og en Del frivillige Fodfolk. Om Natten forblev vi i Medelby, som Fjenden havde forladt. Den 9. rykkede vi ud for at møde Fjenden. Før end vi naaede Bov, var hele Armeen samlet, og vi rykkede frem i Slagorden. Fjenden var paa hin Side af Bov. Saasnart vi kom til Bov, forkyndte Kanonerne Torden Søndagens Hellighed. Det kom til en skarp Træfning. Det fjendtlige Kavaleri flygtede, men vore Kanoner nedlagde mange. Paa denne Dag, den 9. April, faldt der af Fjenden omtrent 150 døde og saarede, og 714

blev tagen tilfange, som straks sendtes til København*). Vi forfulgte de øvrige Flygtninge forbi Flensborg.

Vi forblev Natten over i Flensborg. Kl. 2 om Natten kom vor Eskadron paa Feltvagt Syd for Byen. Næste Formiddag drog vi videre mod Syd for paany at møde Fjenden, men vi traf ham ikke. Vi kom til at ligge i Lille Jørl. Den 11. til Sylvested og den 12. gennem Slesvig til Bustrup. Fjenden var ingen af Stederne. De var med et flygtet til Rensborg. Fra 13. til 19. laa vi stille. Den 20. rykkede vi ud mod Rensborg for at møde Fjenden; men det blev ikke til noget. Den 21. og 22. atter stille. Men den 23. April, Paaskedag Kl. 8½ blev der blæst Alarm. Generalmarchen sloges i Gaderne, og vi maatte ud. Hertugen havde faaet Prøjserne til Hjælp, og de stode nu Kl. omtrent 9 tæt uden for Slesvig. De var omtrent fire Gange saa mange som vi. Der faldt mange paa begge Sider, dog flest af Fjenden, omtrent tre Gange saa mange. Af vore Officerer faldt der mange, for de var i fuld Pynt*). Slaget varede til Aften, og vi maatte saa trække os tilbage 1 Mil norden for Slesvig, hvor vi om Natten lejrede os paa Marken. Den Dag blev

---

*) Det virkelige Tal er 36 døde og 121 saarede, ialt 157. Fangernes Antal var 1008. 3. Regiment, hvor Kristen Madsen stod, angreb det fjendtlige Kavalleri, men de flygtede straks. 3. Regiment søgte at indhente dem og tage dem til Fange; men Fjendens Heste var for lette og hurtige.

***) Fjenden havde et Tab af 400 døde og saarede, deraf 21 Officerer. Vi havde 609 døde og saarede, deraf 36 Officerer. Styrkeforholdet var som en Dansker mod to Tyskere. Den menige Soldat bedømmer alt dette efter Skøn og Samtale med Kammerater, saa det kan jo aldrig blive andet end et Udtryk for Opfattelsen mellem Soldaterne.

jeg Ordonnans for den kommanderende General H. Chr. G. F. Hedemann.

Den 24., Dagen efter Slaget, marcherede vi til Flensborg, hvor vi blev indkvarteret. Straks blev Generalmarchen slaaet gennem Gaderne, og vi maatte ud, men Fjenden var ikke saa tæt ved. Aarsagen var, at Fjenden naaede de bagerste Tropper: 2. Jægerkorps og 1. Eskadron af 5. Dragonregiment, og han tog Eskadronen og en Del af Jægerne tilfange. Da dette rygtedes, retirerede enhver, somme fra alting.

Armeen forblev i Bov, og Generalen forblev i Krus Mølle. Om Morgenen den 25. April rejste vi derfra til Graasten, en lille Købstad med et Slot, og samme Dag til Sønderborg paa Als. Vi kom over Færgestedet om Natten Kl. 2 og blev indkvarteret i Byen. Dér var det gamle Sønderborg Slot, der tjente til Magasin og til Indkvartering for Infanteri. I Slesvig var der det smukke Gottorp Slot.

Den 18. April havde vore Tropper en Batalje ved Ekernførde, hvor de vandt og tog en Del til Fange. Samme Dag Slaget stod ved Slesvig, var der en Batallion og nogle Kanoner, der fægtede ved Mysunde, saa Fjenden ikke kunde komme over Slien.

I Sønderborg laa vi stille fra den 26. til den 30. April. Det meste af Kavaleriet drog ad Jylland, ogsaa nogle andre Tropper, som, da de kom til Randers, blev sat over til Fyn. Den 1. Maj var vi ude omkring paa Als for at blive kendt med Byerne for lettere at finde omkring om Natten paa Ordonnansture. Vi var i Augustenborg og paa Augustenborg Slot, der var gjort til Lasaret for syge og saarede Militære. Fra 2. til 5. Maj i Sønderborg. Den 6. var vore Folk ovre

i Sundeved og afbrændte en 5—6 Gaarde og anlagde Forskandsninger mod Fjenden, som allerede for nogle Dage siden havde ladet sig se ved Dybbøl Mølle; men da de blev modtaget med Kanonkugler, vendte de om og blev liggende bag Bakken. Den 7. Maj mod Fjenden i Sundeved. Skudt tre fjendtlige. Den 8. ogsaa derover. Da mistede Fjenden 200 Mand, og vi kun en let saaret. De fleste faldt for vore gode Kanoner, og en Gaard brændte. Den 9. ogsaa mod Fjenden, der mistede nogle Mænd. Den 10. ogsaa. De havde 20 døde, vi en død og to saarede. Hver Dag anlagdes Forskandsninger. Den 12. om Morgenen vilde Fjenden anlægge Broer og gaa over, men modtoges af en saa levende Kanonade, at de maatte lade sligt fare. De mistede 14 Læs døde. Den 13., 14. og 15. var der ogsaa Kamp. Vi havde to saarede. En stor Gaard blev brændt. Den 16. ogsaa stærk Kamp. 50 af Fjenden faldt, og seks af vore saaredes. Aarsagen til, at der faldt saa mange Fjender, var, at vore Kanoner kunde skyde over vore egne Folk og nappe Fjenden.

Den 16. Maj om Morgenen rejste vi Ordonnanser fra Sønderborg til Høruphav og blev indskibet til Fyn. Vi sejlede forbi Ærø, kastede Anker ved Lyø og kom til Faaborg den 17. om Morgenen og rejste igen Kl. 5 til Sdr. Broby. Den 18. marcherede vi til Odense, hvor vi blev indkvarterede. Den 19. og 20. stille. Odense er en smuk Stad med et Slot og den smukke Sct. Knuds Kirke og to andre Kirker. Jeg var i Odense til den 26. Maj. Da kom der ny Ordonnanser til Hovedkvarteret, og jeg rejste til Eskadronen, som laa i Brylle. Den 29. fra Brylle over Vissenbjærg til Nørre Aaby.

Den 8. Maj var Fjenden allerede kommen til Snoghøj. De fyrede over til Middelfart og paa to Kanonbaade og et Krigsdampskib, som laa i Beltet. Fjenden mistede 60 Mand, en eneste Kanonkugle slog en Snes Mand ihjel; vi en 5—6 Stykker. Dagen efter fyrede de fra Fredericia og skød Strib Færgegaard i Brand.

Den 30. Maj rejste vi fra Nørre Aaby til Middelfart og derfra over til Snoghøj og videre til Studsdal i Tavlov Sogn, hvor vi indkvarteredes. Fjenden havde forladt Jylland, og vi drog frem uden Hinder. Den 31. Maj gennem Kolding til Sést, hvor vi blev om Natten. Den 1. Juni forbi Christiansfelt til Frørup. Den 2. gennem Haderslev til Vedbøl. Den 3. stille. Den 4. marcherede vi til Aabenraa for at se Fjendens Stilling. Om Aftenen tilbage til Hopdrup. Den 5. i Aabenraa og om Aftenen tilbage til Hammelev. Den 6. stille. Den 7. rejste vi gennem Christiansfelt og Ejstrup til Stubdrup. Den 8. stille.

Den 28. Maj havde vore Tropper en Batalje paa Sundeved, der varede en 5—6 Timer. De forjog Fjenden til Graasten, og han mistede 700 Mand. Vore havde 30 døde og 120 saarede. Igen den 5. Juni og da blev de ved til Aften, og det gik blodig til. General Wrangel var kommen til General Halkett med sine Folk, og nu skulde Als tages med Magt, men vore Folk kæmpede med megen Tapperhed mod den overlegne Fjende og vandt en herlig Sejr. Tyskerne maatte retirere, og de kom ikke mere for at tage Als. Der faldt den Dag 900 Fjender og 200 Danskere.

Den 9. Juni laa vi stille i Stubdrup. Den 10. marcherede vi gennem Kolding, Ødis, Bramdrup, Toggerup, Refgaard til Styding, hvor vi kom paa Vagt. Bestem-

melsen var, at vi næste Dag skulle afskære Fjenden; men Marchen var Infanteriet for haard, vi kom for sil-dig. Den 11. til Nustrup. Det var Pinsedag. Da havde vi en lille Bataille ved Haderslev. 4. og 6. Dragon-regiment med slesvigholstenske Dragoner. Den 12. Rastdag. Den 13. paa Vagt i Bæk. Den 14. tilbage til Nustrup. Samme Dag kom Melding, at Fjenden var nær, og vi rykkede frem mod Kolsnap og bivua-kerede om Natten uden for Byen. Den 15. rejste vi gennem Arnum til Tiset. Den 16. gennem Gram til Vester Lindet. En dejlig Egn med Gramgaard og et Slot. Den 17. til Lert. Den 18. til Sommersted og videre til Kærstrup paa Feltvagt. Den 19. til Frørup, hvor vi indkvarteredes. Den 20. til Stobbum mod Fri-skarerne, men traf dem ikke. Samme Dag marcherede vi gennem Christiansfelt til Vejstruprød ved Skamlings-banken, hvor vi indkvarteredes. Den 21. stille. Den 22. til Ødis. Den 23. paa Feltvagt ved Vojens. Den 24. tilbage til Ødis. Den 25. og 26. stille. Den 27. igen paa Feltvagt ved Jægerup. Den 28. tilbage til Ødis. Den 29. til Vamdrup. Jeg var med en Patrouille til Skodborg og Jels og kom tilbage til Eskadronen den 30. Samme Dag paa Feltvagt ved Skanderup Kirke. Hele Armeen trak sig tilbage, og en lille Ba-tallie mellem Forposterne forefaldt ved Haderslev den 29.

Den 30. Juni til Lejrskov paa Feltvagt. Den 1. Juli til Jordrup, hvor vi blev indkvarteret. Den 2. stille. Den 3. drog vi ud gennem Skanderup og Hjarup og afsøgte Eggen. De fjendtlige Poster stod paa Græn-sen ved Hjarup. Vi drog tilbage til Lejrskov, hvor vi kom paa Feltvagt. Den 4. marcherede vi til Jordrup.

Den 5. og 6. stille. Den 7. igen paa Feltvagt. Da var jeg Kosakpost ved Smederøj. Den 8. tilbage til Bundgaard i Jordrup. Den 9. og 10. stille. Den 11. paa Feltvagt. Samme Post ved Smederøj. Den 12. tilbage, men til Kirsbøl. Den 13. og 14. stille. Den 15. igen paa Feltvagt ved Lejrskov og igen samme Post ved Smederøj. Den 16. tilbage til Kirsbøl. Samme Dag sluttedes der Vaabenstilstand i ti Dage.

Den 17. Juli marcherede vi til Jellinge, hvor vi blev indkvarteret. Fra 18. til 21. stille. Da var jeg oppe i Kirken at se Gorms og Thyras Høje og deres Gravstene. Den 22. samledes hele Armeen paa Store Grunnet Mark ved Vejle og passede Revu for General Hedemann. Han takkede Tropperne. Samme Dag tilbage til Jellinge. Fra 23—26. stille. Den 27. var vi paa Piketvagt i Egtved. Den 28. paa Feltvagt i Øster Gjesten. Samme Dag patroillerede jeg gennem Vejen Mølle til Skodborghus. Den 29. gennem Jellinge til Hygum. Den 30. stille. Den 31. mødte en Del Tropper ved Jellinge for General G. C. v. Krogh, der var udnævnt i Hedemanns Sted. Samme Dag tilbage til Hygum.

Den 1. August stille. Den 2. paa Feltvagt ved Randbøl Kirke. Den 3. tilbage til Hygum. Den 4. stille. Den 5. paa Reservevagt i Jordrup; men jeg kom paa en Forbindelsespost ved Skovhus. Den 6. paa Feltvagt i Anst. Den 7. til Vêrst, hvor vi blev indkvarterede. Fra den 8. til 10. stille. Den 11. paa Feltvagt i Anst. Den 12. til Øster Gjesten og derfra til Rugsted, hvor vi blev indkvarteret. Den 16. var vi til Gudstjeneste paa Jellinge Mark, hvor Pastor Fr. Helveg, der var Feltpræst, holdt en smuk Tale. Den 17.

stille. Den 18. paa Feltvagt i Egtved. Den 19. paa Feltvagt i Lejrskov. Den Nat var jeg i Vamdrup og Hjarup paa Patrouille. Den 20. tilbage til Jellinge. Fra 21. til 26. stille. Den 27. paa Piketvagt i Egtved. Den 28. paa Feltvagt i Gjesten. Den 29. til Hygum. Fra 30. August til 4. September stille. Den 5. paa Piketvagt i Egtved. Den 6. i Egtved. Den 7. til Jor-drup paa Feltvagt ved Røj Skovhus. Da kom der Ordre, at Feltvagten skulde indtrækkes og ingen Vagter mere gøres. En Vaabentilstand var indgaaet med Fjenden til den 1. April.

Den 8. August marcherede vi igennem Jellinge og Hygum til Ildved. Fra den 9. til 14. stille. Den 15. og 16. til Brigadeekcersits paa Faarupgaards Mark. Den 17. stille. Den 18. mødte hele Armeen paa Lerbæk Mark ved Vejle, hvor Kongen kom, og alle Tropper passerede Revu for ham. Derefter uddelte han Belønning til de tapreste Krigere. Den 19. tilbage til Ildved. Den 20. til Lille Dalby i Hedensted. Der blev vi liggende til 2. Oktober. Saa rejste vi til Aarhus og blev derfra hjempermitteret.

1849 var jeg syg og laa paa Lazarettet i Odense hele Sommeren. Jeg red Remonteheste til. Saa indtraadte Vaabenhvilen, og vi blev permitteret.«

Her ender hans Dagbog. Der er ikke megen unødvendig Snak i den. Kort og knapt og lidt tørt fortæller han, saadan som en Jyde fortæller. Han var rigtig med ved Bov, men fortæller intet om, hvad han følte, og hvilket Indtryk det gjorde paa ham. Kun hvormange der faldt, og hvormange der blev taget tilfange. Kommer han til en køn Egn eller ser noget sjældent, maa han dog meddele det. Gram Slot, Højene

i Jellinge og Runestenene har gjort Indtryk paa ham. Han fortæller kun, han har set dem. Naar han opgiver, hvormange der er faldne af vore, passer det tilnærmelsesvis. Derimod er Tallene meget overdrevne, naar det gælder Fjendens Tab. De har vel faaet Indtryk af, at deres Ild virkede saa stærkt. Kanske ogsaa Officererne har slaaet med den store Hammer, naar de talte om Fjendens Tab. De har dermed villet give Soldaterne mere Mod.

Jeg har sytten Breve fra Kristen Madsen liggende foran mig. De fleste er fra Krigens Tid. Efter Slaget ved Bov skriver han hjem, fortæller, at han er rask, men ikke synderlig mere om Slaget, end hvad der staar i Dagbogen. Efter Slaget ved Slesvig skriver han:

»Da Lejligheden tilbyder sig, vil jeg skrive Eder til for at lade Eder vide, at Gud endnu har bevaret mig frisk og sund. Den 23. April, Paaskedag, havde vi en stor Bataille ved Slesvig uafbrudt hele syv Timer i Træk. Kuglerne susede og brølte hele Tiden, tit tæt forbi mit Hoved. Efter Slaget retirerede vi til Flensborg og derfra til Als. Jeg var Ordonnans for General Hedemann, den højstkommanderende for hele Armeen. Mine Skjorter blev i Slesvig og er nu i Fjendens Vold.«

Den 14. August skriver han fra Jellinge. Det er nok en Fornøjelse at komme hjem til de kendte Egne. Men dette stadig at flytte, snart at gaa frem, snart tilbage, saa paa Vagt, saa ligge stille, bliver lidt kedeligt: »Vi begynder snart at længes efter en Ende, enten frem i Slag eller ogsaa Fred«. »Men« — tilføjer han — vi har haft gode Kvarterer her i Egnen, og de fleste Folk har været særdeles flinke imod os.«

Fra 1849 er der kun ét Brev, som gengives omtrent i sin Helhed:

»Odense den 29. Juli 1849.

Kære Svoger og Søster!

Da jeg nu har faaet den Underretning, at Breve kan gaa til Kolding, vil jeg sende Eder nogle Linier. Der er jo allerede forløben lang Tid, siden jeg spurgte fra Eder, og I fra mig. Og i Aar har mangen en Ungkarl maattet bløde for Fædrelandet. Jeg har slet ikke spurgt fra nogen Venner eller bekendte i Armeen siden Slaget ved Fredericia.

Jeg har saa at sige ikke i Aar fornummet noget til Krigens Rædsel og Besværligheder. Vi har ligget her i Odense siden 12. Maj og har haft daglig Øvelse især i Ridning. Vi rider baade Formiddag og Eftermiddag unge Remonteheste, som vi lærer. Og naar vi har faaet dem tilreden, er de bleven sendt til Armeen.

Jeg kan Gud være lovet tilmelde Eder, at jeg er frisk og sund og lever godt. Gud give, jeg maa spørge det samme om Eder alle igen. I har vist ikke haft det for godt i denne Egn, hvor Fjenden har ligget saalænge og udpresset store Rekvisitioner.

En Vaabenstilstand paa seks Maaneder er igen bragt i Stand, og deraf skulde Freden dannes. Maatte dog den for vort Fædreland farefulde Tid snart være til Ende, at vi igen kunde nyde Fredens glade Dage; men bange Anelser fylder mig. Det gaar maaske i Aar som ifjor: Naar Stilstanden er udløben, saa har vi Krigen. Men lad os nu haabe det bedste og trøste os med, at den gode Gud nok igen vil skænke os Fred, naar vi ydmyger os og søger ham.

Jeg kan ikke sige Eder, hvorlænge vi bliver liggende her i Odense. Vi troer, vi kommer med det første til Aarhus. Jeg haaber at blive hjemmitteret; men naar, ved jeg ikke. Om en tre Ugerstid, tænker jeg. Hvis der skulde være passeret noget nyt i Omegnen, glem saa ikke at fortælle det, naar I skriver.

Saa har jeg intet videre at melde Eder. I være alle paa det kærligste hilset fra mig. Hils Familie, Bekendte og Venner.

Eders Broder

Christen Madsen Egholdt.

Der foreligger en Del Breve fra 1850. Indledning og Slutning udelader jeg, men ellers giver jeg fyldige Uddrag af dem.

»Flensborg den 28. August 1850.

Kære Svoger og Søster!

Her i Flensborg er vort stadige Kvarter. Vi er nu ellers bleven Gensdarmmer. Vor Forretning er at drage omkring paa Landet og Herregaarde at indkræve Skatter. Den Mand, som ikke betaler, hos ham bliver vi indkvarteret, indtil han betaler. De første tre Dage skal vi betale for vor Kost. Men vil de saa ikke betale, skal de give os fri Kost og 4 Skilling den første Dag, og 8 den anden, og saaledes stiger det hver Dag, til de betaler. Hvad der gaar over de 4 Skilling, gaar til Øvrigheden, de 4 beholder vi selv. Men endnu har ingen villet unde os noget, de har alle betalt.

Vi har nu været omkring paa Landet siden forrige Mandag den 19. I den Tid har vi været paa fire gamle adelige Godser, som alle har betalt. Paa det første var vi i tre Dage. Baade Fader og Søn stod i slesvigholstensk Tjeneste. Den anden var en stor Greveborg. Han var i Landsforsamling i Kiel. Det tredje var Herren hjemme, og han betalte straks. Den fjerde Gaard tilhørte Prinsen eller Hertugen af Lyksborg. Der blev ikke betalt, men stillet Kaution. Hertugen opholder sig i Altona, men en Inspektør styrede Godset. Vi var ude i to Kommando'er, og det andet var paa ligesaa mange Gaarde. Igaar kom vi her til. Med det første skal vi ud igen. Det var hos Angelboerne, vi var. Nu skal vi ud enten til Friserne eller til Svansen paa den anden Side Slien. Her til Flensborg kommer vi efter hver Tur.

Jeg skal hilse Eder fra Morbroder Christians Maren, som er gift her i Flensborg. Jeg har været oppe at besøge hende. Hun har det godt og lever godt. De har to Børn.

Christen Madsen Egholdt.

»Flensborg den 15. September 1850.

Kære Svoger og Søster!

Vi har nu anden Gang været ude paa Landet paa Eksekution, og det var inde i Svansen. Vi var der en ti—tolv Dage. Vi marcherede over Slien paa en Bro ved Kappel, der er bygget paa Baade. I Svansen er der ingen Landsbyer, men den ene Herregaard ved Siden af den anden. Vi var paa Olpenæs, Schönhagen, Ludvigsborg, Sakstorf, Bincbæk, Krisby, Maaslev og flere, alle store Gaarde og Adelsmænd. De kom og betalte straks, saa var vi fri for at komme paa deres Gods. Paa Ludvigsborg var vi i toogenhalv Dag. Den ligger ikke langt fra Ekernførde. Den ene af Dagene — den 8. — havde vore Tropper en lille Forpostfægtning syd for Ekernførde, hvilket vi magelig kunde se. Den 11. havde de et haardere Sammenstød. Vore skal have haft et Tab af 70 Mand døde og saarede; men saa tog de ogsaa 150 Mand af Insurgenterne tilfange. De kom her til Flensborg iforgaars Aften og gik med det samme med Dampskib til København.

I Angel og Svansen var kun kommet saare lidt Korn i Hus før den store Regntid, og desaaarsag er meget bleven fordærvet. Nu er Vejret godt, og Kornet er nu kommet tørt om end lidt fordærvet ind.

Christen Madsen Egholdt.«

Nu kommer der et Par Breve, hvori han fortæller om en god Kammerat, Sønnen fra Smederøj der ligger paa Lazarettet i Flensborg. Han har Tyfus og dør. Kristen Madsen ved ikke noget af det, før han skal begraves. Han lader rejse et Kors paa hans Grav med Navn, Bataillon, Kompagni og Nr. Derefter skriver han:

»Jeg er frisk og sund og har det godt. Jeg kan ikke takke Gud nok for, saaledes som jeg baade i Aar og ifjor har det. Jeg kender jo saa at sige ikke noget til Krigen. I denne Tid, hvor Vejret er saa

daarligt og koldt, er det rigtignok strængt for Armeen, som for det meste er ude og sjælden tør. De skal staa paa Post Nat og Dag. Jeg sover i Seng hver Nat, og er det om Dagen Uvejr, saa kan jeg sidde inde i et godt Kammer. Og er vi paa Eksekution og bliver vaade, saa kan vi igen faa alt tørret, naar vi kommer i Kvarter.

Fra Krigsskuepladsen ved jeg intet nyt at melde Eder. Der er megen Tale om Fred; men jeg synes, at alt hvad her foregaar, tegner ikke til det. Fire store 84 pundige Kanoner kørte herfra og sydpaa iforgaars. Nogle Dage før 1 Batteri Espingoler. Desuden hver Dag en Mængde Soldater. I disse Dage ventes 2000 Rekrutter fra Skolerne«. Det er skrevet 10. November.

»Flensborg den 28. November 1850.

Kære Svoger og Søster!

Jeg maa nu melde Eder, at jeg har forandret min Stilling og er bleven udtagen til Over-Konstabel ved Proviandtrainets første Kolonne her i Flensborg. Vi har det næppe saa godt som ved Depot Eskadronen. Vi kommer hver fjerde Dag til at føre Transport til de forskellige Magasiner ved Armeen. Iforgaars var jeg med en Transport til Reservekavaleriets Magasin tæt ved Slesvig. Jeg havde 28 Vogne med Havre og Kød og Ærter og Gryn. Og jeg maa være ansvarlig for, hvorledes de kører, og at alting kan staa Maal, naar det afleveres paa Magasinet, og det er meget vanskelig. Jeg faar nu 4 Rigsbankskilling mere i daglig Lønning; men det kan man jo let sætte til paa Landevejen. Denne Tur — fire Mil frem og fire Mil hjem — gør vi uden at hvile, undtagen den Tid Hestene fortærer deres Foder, og det sker i Værtshusene. Og man maa jo ogsaa selv have noget at spise og drikke, ellers holder man det ikke ud. Det værste er, at Dagene er saa korte, og Nætterne er saa mørke, saa det er ikke let at holde Vognene samlede og passe paa dem.

De fleste er Bøndervogne, og mange af dem er nogle Skælmer.

Om Krigen kan jeg ikke fortælle noget. Der er megen Tale om, at Østerrigerne vil herved og afvæbne Insurgen-terne. Jeg troer nok, de er paa Vejen herved; men det bliver vel ikke saa let at faa det jævnet endnu. Jeg troer næppe, vi kommer hjem i Vinter. Alle Tømmerfolk fra Flensborg og Skibstømmerne er i sidste Uge ordret til Slesvig. Og nu er de ved at bygge store Stalde og Huse. Husene skal være tætte, og der skal være Kakkellovn i dem. Ogsaa Tømmerfolkene i Slesvig By arbejder paa dem.

Christen Madsen Egholdt.«

I et Brev af 9. Januar 1851 skriver han om en god Kammerat fra Hjemegnen, der ligger paa Lazarettet, har været Døden nær, men er nu i god Bedring. Videre: »Julen og alle disse Højtidsdage er gaaet raske og veltilfredse bort fra mig. Min Vært og Kone var flinke Folk og meget muntre, saa det ikke manglede paa Underholdning. Nu er vi indtraadt i et nyt Aar. Gud give, at det inden Aarets Udgang maa faa en fredelig Ende med Krigen. Der tales her meget om Fred. Østerrigerne er nu i Lauenborg, hvor de skal staa, til Statholderskabet har afgivet Erklæring, om de vil nedlægge Vaabene, ellers rykker Østerrigerne ind i Holsten og tvinger dem. Jeg tror Udsigterne til Fred er gode.«

Den 30. Januar skrev han: »Jeg vil i Dag tage til Pennen og fortælle Eder, at Freden nu er sluttet, og vore tapre Tropper drage hjem. Jeg har været syg nogle Dage og er nu paa Latinskolens Lazaret; men jeg er nu Gud ske Lov oppe og haaber at blive udskreven om et Par Dage. Jeg haaber nok at komme

med mine Kammerater hjem og med Guds Hjælp være hjemme hos Eder inden fjorten Dage er omme.◀

Det naaedes ikke. Vi har endnu et Brev:

›Flensborg den 16. Februar 1851.

Kære Svoger og Søster!

Jeg maa endnu engang tage til Pennen og melde Eder, at jeg nu, Gud være lovet, igen er frisk og sund og har det godt. Jeg husker ikke, om jeg har underrettet Eder om, at jeg blev syg og kom paa Lazarettet den 25. Januar; men jeg var der kun i ti Dage, saa var jeg rask igen.

Nu kan I tro, at det er kedeligt at være her. Alle vore Kammerater er permittet. For en otte Dagstid siden marcherede Depot Eskadronen herfra til Aarhus til Aflevering. Vi havde ventet at komme med, men det slog fejl. Hvor-naar vi bliver løs her, ved vi ikke. Maaske det varer fjorten Dage eller længere, maaske kun en 6—8. Vi har indgivet en Ansøgning til Krigsministeriet. Og naar Svar og Afløsning kommer, er vi fri. Men vi maa jo først rejse til Aarhus med vore Heste og hele vor Pik og Pak og aflevere det dér, saa jeg kommer næppe hjem i denne Maaned.

Vi er nu otte Mand tilbage af vort Regiment, fire ved hver Kolonne. Vi fører endnu Transporter til Husum og Slesvig. Og det skal nok blive ved til 1. April; men jeg haaber nok, at der med det første kommer Afløsning.

Her har uafbrudt siden 25. Januar marcheret Tropper igennem Byen, hver Dag 2 Batailloner. De bliver her Natten over og næste Dag videre. Endnu i Dag bliver det ved. Rensborg og Frederiksort er besatte. Og i Rensborg kom Borgerne med Musik ud mod vore Soldater og modtog dem med Glæde. Mange Dannebrogspaner vajede fra Husene.

Det er som sagt nok lidt kedeligt at ligge her; men naar vi tænker paa, at vi, naar vi først kommer hjem, ikke behøver at frygte for, at vi atter kommer til at bære Vaaben, saa er det ingen Sag.

Christen Madsen Egholdt.◀

Det var hans sidste Brev. Dermed er hans Soldatertid forbi.

Skønt han ikke selv fortæller noget om det, skønner vi, han er en støt og sindig og dygtig Soldat. Vorherre har givet én dette Arbejde, og saa udfører man det saa trofast og godt, som man kan. Der er ingen Begejstring for det, men endnu mindre nogen Klage over det. Naar man er hjemme, passer man sit Arbejde, og naar man er Soldat, ja saa er man det. Vorherre er med én overalt. Først da Freden er sluttet, og Maalet er naaet, føler han det som en Tyngde, men tager sig i det; det er dog ikke værd at regne alligevel.

DEN MODNE MAND

I Foraaret 1851 købte han en Gaard i Gammelby. Det var den sydligste, der ligger lige ud til den store Mose. Den hed oprindelig Podergaard, men da Kristen Madsen mistede sin Hustru, opkaldte han Gaarden efter hende, saa nu hedder den Hedevigsminde. Og den 4. Oktober 1851 hjemførte han Hedevig Klausen fra Smederøj i Gjesten Sogn som sin Brud. Der havde han tjent, de havde kendt hinanden i flere Aar. Naar man forstaar at læse lidt mellem Linierne i hans Breve, særlig i, hvad der er udeladt, saa kan man nok forstaa, at der var saadan noget i Gære, eller rettere, at de var enige om den Sag; men i den Tid var der jo ikke noget til, der hed Forlovelse.

Hedevig Klausen var Gaardmandsdatter. Hendes Fader hed Klaus Nielsen, hendes Moder Karen Lavridsdatter Geltzer. Hendes Farfar var en indvandret Friser. Deraf det ejendommelige Navn. Det var dygtige, alvorlige og velstillede Folk efter den Tids Forhold.

De hørte til den Kreds, der lyttede til Peter Larsen Skræppenborgs Tale og var paavirket deraf. Hun blev ogsaa en god og dygtig Hustru og Moder og Husmoder. Da jeg spurgte en gammel Mand, der havde tjent hos dem som Dreng, om Kristen Madsen ikke var en god Mand at tjene hos, svarede han: »God Mand, jo det var han. Men hans Kone var næsten endnu bedre. Hun var god og forstandig, ja hvor hun var en god og en fornuftig Kone. Alle i Byen syntes om hende og holdt af hende. Sikken Kost vi fik hos hende; det var mere end jævn hen. Kristen Madsen kunde sommetider synes, at det næsten var for godt; men saa kunde hun sige: »Hør Kristen! Hvis vi ikke kan faa Føden, saa maa vi hellere sælge Gaarden og tage ud at tjene.« Og saa blev det, som hun vilde have det. Og Kristen Madsen var i Grunden godt tilfreds med det. Og han havde Grund til at være tilfreds med hende, saa god som hun var og saa dygtig.«

Ved hendes Jordefærd sagde Pastor H. Sveistrup: »Den ager godt Læs i Gaard, som en god Hustru faar. Det har Kristen Madsen maattet sande. Intet af, hvad han har ført her ind at sætte Bo med, kan lignedes ved den Skat, han i Hedeveg agede ind her.« N. J. Termansen drog en anden Side frem hos hende. Han sagde ved samme Lejlighed: »Med Sandhed kan vi sige, at det er ikke blot her i Huset, hendes trofaste Fjed hver Dag vil savnes, men videre omkring i Venners og bekendtes Hjem vil hun savnes i mangan alvorlig Stund. Thi i saadanne Timer, Glædens eller Sorgens, var vi al Tid sikre paa, at hun kom, tit med en

hjælpende Haand, altid med den hjertelige Deltagelse, der er saa velgørende.«

Nu skulde de to til at være Gaardfolk i Gammelby. Det var ikke helt let. Gaarden var gammel og simpel, Bygningerne næsten ikke til at bo i, og Jorden var ude af Drift. Men de havde Mod, og de tog fat: Sindigt, jævnt og støt, saa det altid gik fremad. De brændte selv Sten, kørte til Kolding med Korn og tog Tømmer paa hjem. I 1855 rejste de et nyt og stateligt Stuehus. Det staar endnu og tager sig prægtigt ud i Landskabet. Med sit Straatag tager det sig langt lunere og hyggeligere ud end mange af de paladslignende Stuehuse med Tegtag, Karnapper og Stads. Og ser vi paa Murstenene, skønner vi, at selv om de alt har holdt ud i 65 Aar, de skal nok holde ud med dem i de ny Bygninger. Og træder vi ind i Stuerne, saa er de saa høje, saa lyse og saa hyggelige, saa man kunde ikke ønske sig bedre Stuer. Udhusene blev ogsaa snart ombyggede.

Og Marken fik sin Omgang. Den blev rensed og kom i god Skik. Den blev mærglet og efterhaanden drainet. En Del, der var halvt Hede og halvt Mose, blev opdyrket og tildannet til Kornmarker. ,Og saadan gik det: Den Gaard, som kun var lidet værd og ikke regnet for noget i 1851, det er nu en udmærket Gaaard. Man gør Sammenligning og ser, hvad Flid og Arbejde og Dygtighed og Guds Velsignelse kan gøre.

Kristen Madsen blev ogsaa snart taget i Brug i offentlige Hverv. 1862 kom han ind i Sogneforstanderskabet og var der til 1867. Siden fik vi en ny kommunal Ordning, og vi fik Sogneraad. 1874 blev han valgt ind i Sogneraadet og blev dets Formand indtil 1880.

Vejen og Læborg dannede én Kommune. Vejen var Hovedsognet, og naar han, der var fra Annekset, blev valgt til Formand, saa viser det hans Anseelse.

1867 var han med at oprette Vejen Sparekasse og var Formand for den til 1881. Siden var han Revisor til 1886. Den begyndte smaat, gik jævnt fremad og blev ledet efter en sund og god Plan. Siden gik Ledelsen over til de store Gaardmænd i Vejen. De laante lidt rigeligt ud til enkelte store Laantagere, og da Tiderne saa gik ned, braste det sammen for dem. Det var en stor Sorg for Kristen Madsen. Sparekassen kom dog over det. Nye Mænd traadte til, og den rejste sig paa ny. Ingen glædede sig maaske mere derover end han. Han fulgte den fremdeles med stor Interesse.

1873 blev han Sognefoged og Lægdsmand, og disse Hverv varetog han til 1906. Det er ikke altid hverken let eller behageligt at være Sognefoged. Der kan forekomme meget, som der skal tages paa med faste Hænder; men ogsaa tillige med Lempe og Takt. Kristen Madsen forstod at optræde, saa hans Overordnede var særdeles godt fornøjet med ham, og Sogneboerne var det ikke mindre. 1898 blev han Dannebrogsmænd. Det var det offentliges Tak til ham. Samme Aar gjorde Sogneboerne et Gilde for ham og gav ham et smukt Ur. Det var Sognets Tak.

Steffen Iversen paa Dortheasminde ejede Læborg Kirke. I 1874 kunde den købes, men der skulde handles hurtigt. Saa traadte Kristen Madsen, N. J. Terman- sen og Chr. Lukassen, en anden af de Gammelbymænd, sammen og købte den for egen Regning og Risiko. Den kostede 5600 Kr. og et Aars Tiende, ialt 6427,50 Kr. Det var deres Mening, at Sognet selv skulde eje sin Kirke.

Det fandt Sognemændene ogsaa, Sognet overtog Kirken til Indkøbspris og valgte Kristen Madsen ind i Kirkestyrelsen. Snart blev han ogsaa Kirkeværge. Det var maaske det Arbejde, han havde allerkærest, og det var det Arbejde, han sidst gav Afkald paa. Først 1907, da han var 85 Aar, trak han sig tilbage fra disse Hverv.

Der kunde nævnes endnu mere; men lad nu det være nok. Jeg skal dog tilføje, at han saa at sige var hele Sognets Raadgiver. Naar nogen var raadvild med et eller andet, kom han til Kristen Madsen. Han var altid villig til at hjælpe, ofte med at skrive Dokumenter eller andet skriftligt. Men det var kun, naar der var Tale om rede og rigtige Handeler. Var der Underfundigheder med i Spillet, saa vidste Folk, saa kunde det ikke hjælpe at komme til ham.

Livet i Hjemmet gik sin stille Gang. En Gang imellem kom der en lille Verdensborger til Huse. Den 6. Maj 1853 fødtes Klaus Madsen. Den 4. April 1859 Mette Karoline Madsen. Hun døde den 17. April næste Aar. Den 31. Januar 1861 Karen Madsen. Det er hende, der er gift med Anders Andersen, der har Fødegården. Da Anders Andersen blev Medlem af Bestyrelsen for Vejen Sparekasse og siden Sognefoged i Læborg, var det en stor Glæde for Kristen Madsen. Det var to Hverv, han havde faaet kær, og derfor vilde han gerne have, de blev i Slægten. Den 10. Juni 1864 fødtes Mads Nielsen Madsen. Begge Sønner boer i Vejen.

Det var om hans Arbejde og Færd i Gaard og Mark, i Hjem og i Sognet. Men et Meneskeliv er nu engang noget mere. Man lever jo ikke alene af Brød, man skal ogsaa have Føde for sin Sjæl. Hvordan gik det med den Slags?

En af hans nærmeste Naboer var *Niels Jokum Termansen*. Og de var ikke alene Naboer, men de var gode Venner, gode Kammerater og havde meget med hinanden at gøre. Der var ingen i Gammelby, som Termansen bedre kunde tale med og slutte sig til end Kristen Madsen og hans Hedeveg. Og dermed er jo allerede sagt en Del. De havde en Friskole sammen. Naar der kom fremmede til Termansens, f. Eks. Højskolelærerne fra Askov eller lignende, saa kom der ofte Bud efter Kristen Madsen og hans Hustru. Og det var altid Højtidsstunder for dem. Selv kunde de nok deltage i Samtalerne; men helst vilde de være uden ved det og blot høre, hvad de andre talte om.

Der foreligger følgende Brev fra Termansen:

»København, den 9. December 1858.

Kære Ven!

Jeg modtog dit Brev med megen Glæde, og jeg vil ikke gerne lade det helt ubesvaret, endskønt der jo, næst Guds Hjælp, ikke er lang Tid tilbage inden vi ses. Til Jul skal vi være færdige, og det er, naar vi staar ved Rigsdagens Ende og overskuer vor Virksomhed, kun lidt vi har udrettet, endskønt vi har haft Bunker af Lovforslag at arbejde os træt i.

Vor Klub er helt gaaet ind af sig selv, som jeg ventede, nær havde jeg sagt, haabede. Man fandt sig ikke rigtig hjemme hos hinanden. »Dette her«, sagde Hr. C. F. S. Frølund forleden til Sofus Høgsbro »kan nok være et behageligt Selskab, men en politisk Klub bliver det aldrig.« »Jo, jeg synes dog«, var Svaret, »at vi stemmer med hinanden i Tinget.« »Ja«, sagde Frølund, »men det er jo kun, hvor vi stemmer ens alligevel«. Se, der har Du Tankegangen i, hvad vor Klub skulde have været, og hvad den aldrig kunde blive.

Nej, det var nogle slemme Folk, der ved det sidste Valg kom ind i Tinget.

I Aftes har vi været henne at stifte et andet Selskab, hvor blot ligesindede samles i gemytlig Samliv for at styrke hverandre og det danske Sind og vort Mod i det hele. Tanken er opstaaet naturlig og ligefrem hos Medlemmer af Tinget, som følte sig særlig draget til hinanden. Det er Sofus Høgsbro, N. N. H. Kraiberg, de to Bornholmere Løjtnant Lucianus Kofod og Løjtnant Ph. R. Dam, og jeg. Vi blev enige om at indbyde S. P. Lybye, Cornelius Petersen, Jens Jensen, L. S. Schøler, M. C. C. Warming, L. D. Hass, N. P. Hansen, C. C. N. M. Brockdorff og af Landstinget, N. Rasmussen og Th. Bruhn.

Vi mødtes første Gang hos Løjtnant L. Kofod, der bød Selskabet Velkommen ved et livligt Foredrag om C. Plougs Fostbrødrene, og hvor flere Medlemmer holdt smaa Foredrag over Selskabets Formaal og vore Forventninger deraf, og hvor jeg saa tilsidst holdt et lille Foredrag over »Holger Danske Mærke«, som jeg mente ogsaa maatte være Mærke for det Barn, om hvis Vugge vi var samlede. Efter endnu at have afsungen nogle Fædrelandssange skiltes vi Kl. 10¹/₂ med det Løfte at samles næste Uge igen og nok en Gang, inden vi rejser hjem.

Ja, jeg ser rigtignok Boglisterne efter hver Dag og har været til en Bogavktion, men jeg kan ikke faa noget syndeligt, der staar mig an. Det er nu lidt sent ud paa Natten og jeg maa slutte.

Hils din Kone og andre gode Venner. Selv være Du hilset fra din Ven

Niels Jokum Termansen.

Man ser af dette Brev, hvor meget de har haft sammen, og hvor godt Kristen Madsen har været inde i Termansens Tankegang. Men Brevet er overordentlig interessant paa anden Maade. Det aabner os et Indblik i det private Rigsdagsliv, om jeg saa maa sige, et Liv, man ellers kender saa lidt til. Og skønt det er første Samling, Termansen var med til, saa viser det ham al-

lerede som den Mand, han siden blev, og som vi kender saa godt.

›Holsted, den 18. Januar 1892.

Kære Ven!

Da vi ikke ved bedre, end at det i Morgen er din Aarsdag, paa hvilken Du fylder de 70, vil jeg sende Dig et Par Linier for at ønske Dig til Lykke. ›Halvfjerdsindstve er Støvets Aar«, staar der i Salmen, og er dette Tal ikke just det, der afslutter Levnedsløbet, saa er det dog en alvorlig Milepæl paa Banen. Gid nu denne Dag maa træffe Dig ved Helbred og med Kræfter til at gaa de Dage i Møde, der kaldes og er Alderdommens Dage.

Selv har jeg ikke været rask i den senere Tid. Jeg har ikke været udenfor Huset i de sidste fjorten Dage. Marie var i lang Tid syg og er svag endnu. Sagtens er det Influenza'en, der jo kan have saa mange Skikkelser. Det er i det hele overalt en alvorlig Sygdoms og Dødeligheds Tid.

Modtag saa venlig Hilsen til Dig og Dine fra Marie og Børnene og fra Din hengivne Ven

N. J. Termansen.«

Det er et af Termansens sidste Breve. Han kom ikke over den Sygdom, han skriver om, og som man mærker i selve Brevet. Det viser, at Venskabet mellem de to holdt Livet igennem.

Efter Termansens Død blev Fru Termansen trolig ved at huske Kristen Madsens Fødselsdag og skrev til ham, og næsten hver Gang har hun et personligt Minde at opfriske, som de to Familier har haft sammen. Da Kristen Madsen laa paa sit sidste Sygeleje, skrev hun: ›Jeg vil sige Dig saa mange Tak, for hvad Du har været for min kære Mand og for mig og vore Børn. Vi vilde gerne beholde Dig lidt endnu. Du er den eneste af vore gamle gode Venner, der er i Gammelby nu. Du og Din kære Hedeveg var jo dem, vi holdt mest af. I var tro-

faste Venner. Guds Fred i Jesu Navn! Farvel, kære Kristen Madsen! Tak for alt godt!«

Ogsaa det er et smukt Vidnesbyrd om gammelt trofast Venskab og om, hvilket aandeligt Udbytte de har haft af at leve sammen.

Vi kan tage en anden Ting frem. Kristen Madsen vilde gerne læse. Han skaffede sig med Tiden en lille god Samling Bøger. Det var Bøger af Grundtvig, Fr. Barfods Fortællinger og den Slags. Afskrifter af flere af Grundtvigs Prædikener har man kunnet finde hos flere grundtvigske Præster og Lægfolk. Det er formentlig efter Grundtvigs egne Opskrifter. Kristen Madsen havde flere af dem liggende. Ogsaa Stykker af K. F. Viborg, M. Melbye og flere har han skrevet af. Et skrevet Sanghæfte ligger efter ham. Der er i alt 63 Salmer, Sange og Digte. Nogle af dem er meget lange, saa man ser, det er et stort Arbejde, han har gjort. De er skrevne i hans yngre Dage; det sidste 1867. Gennemblader eller endnu bedre gennemlæser man dette Hæfte, fortæller det en Del om Kristen Madsen.

Der er 23 Forfattere repræsenteret i dette Hæfte. Grundtvig fyldigst; der er 21 af ham. J. S. Brandt har fire, B. S. Ingemann tre, O. Arvesen, Fr. Barfod og Gotfred Rode hver en. Nogle stammer fra de gudelige Forsamlings Kreds, nogle af mindre kendte Forfattere, flere er vist slet ikke trykt uden i et Blad eller Tidsskrift, nogle vel endda slet ikke dér. Der er én af H. Agerbæk. Der er to af H. Carlsen. Mon det ikke skulde være ham paa Gammelkøgegaard? De kunde jo let gaa fra ham gennem Termansen til Kristen Madsen.

Ser vi paa Indholdet, saa er der en Del Salmer, der har tiltalt hans religiøse Følelser, der er historiske

Sange og folkelige Sange. Den første er Grundtvigs Digt til sin gamle Fader, da han havde Jubelfest. Den sidste er »Ved en Skyttefest i Fyn af en Bondekarl Mads Hansen i Hundstrup«, og det er den: »Vi har sagt det saa tidt«, Ser vi paa Salmerne, saa viser det sig, at de, der handlede om Frelsen ved Jesus og Livets Sejr over Døden har tiltalt ham mest. Og ser vi paa hele Samlingen, skønner vi, at han har Sans for Poesi og Øre for Sprogets Velklang. Og vi ser, hvor alsidig han var i sine Interesser.

Der var to Veje, Kristen Madsen stadig vandrede paa. Den ene gik til Læborg Kirke, den anden til Askov Højskole. Og da der senere blev bygget Forsamlingshuse og holdt Møder dér, var han ogsaa en sikker Tilhører, naar Foredragsholderen ellers var af dem, som han ventede sig noget af. Præsterne i Læborg og Vejen var i hans Tid alle betydelige Mænd. Den første var Ph. Chr. Fuglede, en fintdannet Mand, men større som Æstetiker end som Præst. Derefter kom Viggo Hansen, senere H. Svestrup, sidst J. Richter, den ene bedre end den anden. Kristen Madsen var glad ved dem alle og blev Venner med dem. Pastor J. Richter sagde ved hans Jordefærd:

»Tillidsfuldhed og Trofasthed er noget af det, vi vil mindes, naar vi tænker paa ham. Han følte en Trøst i Søndag efter Søndag at vandre ad Stien fra Gaarden i Gammelby og her op til Kirken. Han mødte ikke alene som Sognefoged, han mødte saa trolig, fordi han følte Trang til at høre Guds Ord blive forkyndt. Det er underligt at tænke sig, at vi ikke mere skal se det gamle kendte Ansigt med den sorte Kalot her iblandt os.«

Lad mig slutte denne Skildring med at meddele noget af, hvad jeg sagde ved hans Jordefærd:

›Gamle Kristen Madsen har jeg nu kendt i over en Menneskealder. I Førstningen var han nok en ældre Mand, men kraftig og rask. Nu i de senere Aar havde Alderen mærket ham lidt; men tænker vi paa, hvor gammel han var, maa vi dog sige, at i Forhold til sin Alder var han frisk og livlig interesseret. Alderen havde ikke bøjet ham, den havde kun lagt sin Patina over ham. Det vil sige: Han stod som den kraftige Mand endnu, med aabent Øje for alt; men mild og overbærende. Det mere brusende, det ivrigt kæmpende var han ude over. Han havde vundet Fred og Harmoni i sin Sjæl. Det var det, der gjorde, han var saa tiltalende i sin Færd. Naar man mødte ham eller kom til at tale med ham, saa var det, som man var kommen i Berøring med noget, der var lyst og godt og ædelt, det var altid som en Oplevelse.

Jeg husker, hvordan jeg en Gang tilfældig traf ham paa den kgl. Malerisamling i København. Vi gik Samlingen igennem, saa' paa det ene Billede og paa det andet, og talte lidt om dem. Da mærkede jeg rigtig, hvilken sund Sans han havde, hvilken fin Karakter han var, og hvor ærlig han var i sin Færd. Hvad han forstod og havde Sans for, det glædede han sig ved, men var der noget, han ikke brød sig om eller ikke forstod, saa var han tavs over for det. Han vilde ikke give sig ud for at forstaa mere, end han kunde svare til. Og saadan var han helt igennem: En fint dannet Mand efter sin Stilling, med sund Sans og et praktisk Blik, kærlig i sin Færd, mild i sin Dom, usvigelig i Ærlighed.

Og hvor glædede han sig ikke ved at følge med i,

hvad der rørte sig her paa Egnen, og i sin kraftige Alder tog han altid et godt Tag i med.«

Jeg talte saa lidt om, hvad han havde været med i, og fortsatte: »Da Askov Højskole blev grundet, var han en af dem, der glædede sig stærkt derved. Vi har vist ikke paa Askov Højskole haft en flittigere Gæst ved vore Møder end Kristen Madsen. Vejen fra Gammelby og til Askov regnede han for intet. Og han var ogsaa en af vore gode Tilhørere. Naar man taler til Folk, saa kan man let komme til at spørge: Hvad kommer der ud af det? Bliver det ikke borte? Gaar det ikke som i Evangeliet, at Himlens Fugle tager noget, Hestene træder andet ned, og en Del bliver kvalt af Ukrudt. Kristen Madsen var man tryk ved. Man følte, her var god Muldjord, hvor Sæden kunde gro. Det har meget at sige for en Ordfører, naar han har en Del af den Slags Tilhørere.«

Tiden gik, og Alderen kom og gjorde sine Krav gældende. Den 10. Juli 1881 døde hans Hustru. Det var et haardt Slag for ham, men det knækkede ham ikke. Han følte sig ogsaa under dette som et Barn i Guds Varetægt. Det gav ham Mod og Kræfter. 1892 afstod han sin Gaard, men det var til Datter og Svingersøn. Og da han blev et Stykke op i Firserne, trak han sig tilbage fra det ene Hverv efter det andet. Men de gik næsten alle over til hans Svingersøn Anders Andersen. Det gjorde det saa lempeligt for ham. Han følte knap Overgangen, og han glædede sig ved at Arbejdet fortsattes af hans Slægt, og at det saa at sige blev ved Gaarden.

Men han fulgte fremdeles med i alt og bevarede sin klare Tanke og sit Mod til at handle til det sidste. Da

der kom Planer frem om at gøre Dele af den store Mose til Korn- og Græsmarker, spekulerede Anders Andersen paa at behandle et Stykke af sin Mose paa denne Maade. Men han var noget betænkelig ved det. Det var en stor Bekostning. Kunde man nu ogsaa være sikker paa, at det betalte sig? Saa taler han med Kristen Madsen om det, og han svarer rask: »Ja, det synes jeg virkelig, Du skulde.« Anders Andersen blev helt forbavset over det hurtige og bestemte Svar. Det havde jo ogsaa været rimeligt, at den gamle havde haft sine Betæneligheder. Da Anders Andersen begyndte paa dette Arbejde, var der flere andre gamle, der rystede paa Hovedet og sagde: Bliver han saaledes ved, spiller han nok fra Gaarden. Men Kristen Madsen havde fulgt denne Sag med Interesse, var bleven klar over, at den var fornuftig, og havde Mod til at raade til at tage fat paa den, skønt han ogsaa vidste, at det var en stor Udgift, det drejede sig om. Det vidner om Aandskraft.

I de senere Aar svækkedes hans Syn saadan, at han ikke kunde se at læse. Saa læste hans Børnebørn for ham. Nogle af dem var saa smaa, at det kneb for dem, naar det var sjældne Ord eller fremmede. Saa kunde den gamle rette dem. Det var en stor Glæde for ham. Først fordi han fik noget læst — og han kunde følge det og huske det — men maaske endnu mere, fordi han derigennem kunde hjælpe Børnene til Rette og komme i nært Forhold til dem.

I Vinteren 1911 fik han Lungebetændelse og døde den 24. Februar. Den 2. Marts jordfæstedes han paa Læborg Kirkegaard. Deltagelsen var stor, Jordefærden højtidelig. Man mærkede rigtig den Dag, at han havde vundet Anseelse og vundet sig Venner.

EBBE MADSEN

1. JULI 1850 — 20. JULI 1918

HAN er født i Eskelund i Brørup Sogn d. 1. Juli 1850. Det ligger en lille Mil nord for Kongeaaen, dér hvor Øst- og Västjylland mødes. Hans Fader hed Mads Jepsen, og hans Fader igen Jeppe Madsen, og saadan har Fader og Søn heddet skiftevis — hvem véd, maaske siden Dronning Margrethes Dage. Desuden havde de, som Bønder ofte har, et Tilnavn. Den, der hed Mads Jepsen, blev kaldt Mads Grue, og hans Søn igen Jeppe Grue, og saa fremdeles. Flere af de yngre i Slægten har taget dette Grue-Navn til Stamnavn.

Fader og Farfader var dygtige og ansete Mænd, der levede, som Bønder levede. De passede deres Gaard og fulgte deres Heste, og naar Aftenen kom, tog de ofte Violinen ned fra Væggen, og saa kunde man høre, at lige saa godt som de haandterede Skovl og Spade i Marken, ligesaa dygtige var de til at haandtere en Violinbue. De spillede til Gilder rundt baade fjærnt og nær.

Denne Grueslægt var en kraftig og god Stamme. Gamle Jeppe Grue — Ebbes Farfader — havde otte Børn. Den ældste og yngste var Døtre, de seks midterste Sønner. Alle kom de i gode Stillinger, blev ansete og dygtige Mænd og Koner, de fleste i deres Hjemegn. Det samme gælder om den næste Slægt. Det var den Ebbe Madsen hørte til. Og ser vi paa den nuværende Slægt, giver den ikke de gamle noget efter i Dygtighed og Kraft, og saa ser de vel lidt videre ud omkring sig, end de gamle gjorde.

Ebbe Madsen voksede op i Faderens Gaard i Eskelund og maatte tidlig tage fat paa Arbejde og tidlig i

Skole. Hans første Undervisning fik han hos den bekendte Brørup Degn Niels Hansen, der var Medlem af den grundlovgivende Rigsdag, og som Provst J. Nissen har fortalt saa smukt om i sin Bog »Fra Folkeskolens Omraade«. Sin seneste Undervisning fik han hos Lærer Thjellesen, der blev Lærer i Brørup 1860. Der var stor Forskel paa de to Lærere. Den første hørte den gamle Tid til; Forstanden var den raadende hos ham. Den sidste stærk paavirket af det Liv, der kom frem ved Grundtvig. Ebbe Madsen berømmer Thjellesen som en dygtig og god Lærer. Præsten i Brørup, Pastor P. Heinsen, der har konfirmeret ham, hører ogsaa om ikke til de berømte Mænd paa denne Egn, saa dog til dem, hvorom der fortælles en Masse Historier, alle meget morsomme. Han har skrevet i Ebbe Madsens Skudsmaalsbog:

»Siden Konfirmationen har han lagt sig efter Landvæsenet og Musikken. Han bærer Hoved og Hjærtet paa rette Sted, og jeg er fast overbevist om, at han vil blive en Prydelse for det meneskelige Samfund.«

Man ser, den gamle Pastor Heinsen ikke har været saa tosset endda.

Ebbe maatte arbejde som hans Forfædre før ham. Han fulgte Ploven, da han blev stor nok til det. Han tog sit Skaar med i Høst og Slæt. Han blev aldrig skaa-net. Men han fik ogsaa tidlig sin Violin; ogsaa paa dette Omraade var han en god Lærling af Faderen. Og endnu inden han blev konfirmeret, har han mangan en Gang været med at spille til Dans. Siden gik det tiere paa. De — han og Broderen — tjente dem mangan en god Skilling ved det, saa de kunde selv betale deres

Klæder og hvad de ellers skulde bruge. Faderen behøvede ikke at have Udgifter for deres Skyld.

Men var der ikke mange Fristelser, der fulgte med dette Liv? Vi ved, at ved Siden af Spillemanden stod altid Brændevinsflasken. Nej, de smagte aldrig Brændevin eller Kaffepunse. Der var ingen Totalafholdenhed den Gang; men Folk vidste, de drak ikke, og saa blev de ikke presset paa det. Ebbe Madsen fortalte som gammel Mand, at han endnu ikke havde drukket sin første Kaffepuns eller Tevandsknægt.

Han arbejdede, og han spillede, og han gjorde det godt begge Dele. Men han spillede efter Gehør, Noder kendte han ikke videre til. Saa i 1871—72 kom han paa Vinding Højskole. Det var H. Rosendal, der var Forstander her. Dette Højskoleophold fik stor Betydning. Her blev han kendt med den musikalske Slægt Krarup-Hansen. Her fik han sin første rigtige Undervisning i Violinspil, her lærte han Noder paa Kraft, saa han siden kunde spille lige fra Bladet. Krarup-Hansens var ivrige i Musik; det var vor Ebbe Madsen ogsaa, saa det var, som han selv sagde, saa ren knagendes, saadan som de spillede. Han naaede saa vidt, saa han kunde spille første Violin i en Del af J. Haydns Strygekvartetter. Det var en fornøjelig Tid for ham, rig paa Udvikling.

I Foraaret 1872 blev Ebbe Madsen Soldat, Gardist, og nu laa han inde uafbrudt i seksten Maaneder. Der var ingen Tale om at rejse hjem. Han blev Reserve-spillemand, tog Undervisning i Musik og søgte at gøre sig Opholdet i København saa frugtbringende som muligt.

Saa kom han hjem sidst paa Aaret i 1873. Ung og

rask Karl som han var, altid mild og fornøjet — kunde man nok tænke, han fik ikke Lov til at gaa Ungkarl ret længe. Han kom ogsaa snart til at se for dybt i Dorthea Ottes milde Øjne, og i 1875 blev de gift, og Ebbe drog ind paa Lille Dalgaard i Vejen.

Dorthea Otte var eneste Datter af Peder Otte paa Lille Dalgaard. Hun blev Ebbe Madsen en god Hustru. En Gaardmandskone har et stort Ansvar, meget om Haande, meget at tage Vare paa. Kommer der saa et Barn hvert Aar eller hver andet, saa kan man forstaa, hvilke Kræfter der skal til. Dorthea klarede det stolt alt, og det med godt Humør. Ebbe Madsen fik snart offentlige Bestillinger, maatte være meget ude; men det kunde han ogsaa være, Dorthea skulde nok sørge for, at alt blev passet. Hun var djærv i sit Væsen, men havde et varmt Hjerte, et trofast Sindelag og en aaben Haand, naar det gjaldt Fattigfolk. Da hun i 1913 døde, var der mange, der fulgte hende til Jorde med vaade Øjne. Ebbe Madsen takkede hende for det Kæmpearbejde, hun havde gjort i Hjemmet, med Børnene og med alt.

Ebbe Madsen blev nu Gaardmand. Det var jo ikke noget nyt Arbejde, han gik ind til. Men nu havde han selv Ansvaret for alt. Det viste sig ogsaa snart, at han var den dygtige Gaardmand, der kunde lede Arbejdet og selv tage Haand i med. Men det varede ikke længe, før Folk i Sognet fik Øje for, at her var en Mand, som de kunde bruge. Naar en Mand flytter ind i en ny Kommune, varer det dog gerne lidt, før han bliver sognevant og rigtig gror sammen med de andre Folk. Her gik det hurtigt. 1882 blev han valgt ind i Sogneraadet, og han blev snart Formand. Da hans Tur var ude, vilde man have genvalgt ham; men han sagde Nej. I 1894

kunde de vælge ham paany, og han blev atter Formand, og var det til 1900. Atter vilde de have genvalgt ham, men igen sagde han Nej.

Og han blev Sognefoged. Det var ogsaa i 1882. Det er ikke altid helt morsomt. Der skal holdes Orden, der skal styres med Lempe og sommetider med en kraftig og fast Haand. Ebbe Madsen kunde saa udmærket baade det ene og det andet. Han havde den Evne eller Sans, der i hvert Tilfælde kunde sige ham, paa hvad Maade han skulde optræde. Folk i Sognet var svær godt fornøjet med ham, og Herredsfogden ikke mindre.

Det Arbejde, som har haft mest at betyde for Egnens økonomiske Liv, var dog hans Arbejde i Vejen Sparekasse. Den blev oprettet i 1867, og det var gaaet godt med den. Men først i Firserne var det lige ved at gaa galt. Tiderne gik nedad. Flere gik Fallit. Nogen, der stod i Spidsen for Sarekassen gik med. De havde gjort store Laan i Sparekassen. Panterne kunde ikke dække Gælden, og saa gik det ud over Kassen. Det var ikke saadan, at der var nogen som helst Uredelighed nogen Steds; men Tiderne var stadig gaaet op, og nu gik de ned. Og naar Folk ikke har beregnet dette, og de er lidt for langsomme i Vendingen, saa kan det jo nemt slaa sammen om dem. Sparekassen stod paa Fallittens Rand.

Saa blev Ebbe Madsen Kasserer i 1886. Det var ikke videre morsomt. Tilliden var borte. Grundfonden var gaaet i Løbet; ja, skulde det have været gjort rigtig op, var der bleven Gæld. Men man holdt Ørene stive, tog fat og arbejdede videre. Og det gik. I Førstningen langsomt, meget langsomt; men efterhaanden gik det bedre. Det begyndte med smaa og langsomme Skridt, gik siden over i hurtigere, saa i en lille Trav, tilsidst i

Gallop. Den Gang Ebbe Madsen traadte til, var Sparerens Tilgodehavende knap 200,000 Kr. Da han døde, var det nær ved 2 Millioner. Da han begyndte var der snarere Gæld, end Grundfond. Da han døde, var Grundfonden over 100,000 Kr., og det alle i sikre Papirer. Der var ganske vist mange, der traadte til for at ophjælpe Kassen; men hvad der rigtig fik den i Grøde, det var Ebbe Madsens trofaste Arbejde, og vi kan tilføje, hans trofaste Navn. Det mere end andet vandt Tillid.

De foranførte Tal kan være oplysende og fortælle meget; men det er kun den ene Side af en Sparekasses Virksomhed. En Sparekasse er jo ikke til, for at den skal tjene de flest mulige Penge; men for at den kan være Egnens Folk til størst Hjælp, gøre mest Gavn. Og det er ved sine Udlaan. Det letteste er at udlaane i store Summer til enkelte solide Laantagere. Det kan ogsaa være det sikreste. Men der gøres jo langt den største Gavn, naar der laanes ud i Smaasummer til Smaakaarsfolk, der mangler Penge til Køb af en Ko eller Hest, eller til Grundforbedring og saadant. Den Slags Laan har der altid været mange af i Vejen Sparekasse. Man skal nok vurdere Pantet og Kautionisterne, sagde Ebbe Madsen; men hvad der er endnu mere vigtig, det er at vurdere Laantageren. Er det en Mand, der er lidt Hold i, og som vil arbejde sig frem, saa kan man rolig laane ham Penge, selv om Pantet ikke er saa godt. Men er det en »Fakeløjter«, saa er det en hel anden Sag. En, der længe har arbejdet sammen med Ebbe Madsen, fortæller:

Der kunde en komme og bede om Laan og komme med gode Kautionister, og Laanet blev nægtet. Jeg gjorde opmærksom paa, at det var udmærkede Kautio-

nister selv for langt større Summer, saa Laanet var sikkert nok. Ja, svarede Ebbe Madsen, men vi har ikke Penge til hans Handlen og Bumlen og Spekulationer. Det vil vi ikke have med at gøre. Og tilmed er vi ikke tjent med det, hvis Kautionisterne skal til at betale for ham.

Men kom der en Smaamand og bad om et lille Laan, og han blev anbefalet som en trofast og arbejdsom Mand, ja saa saa' han ikke saa nøje paa Kautionisterne, saa var der sjældnen noget i Vejen. Og selv om man skulde lide en Smule Tab paa saadan et lille Laan, saa havde det saa lidt at sige. Men Ebbe Madsen var saa sikker i at bedømme Folk, saa Sparekassen aldrig havde Tab af alle disse Smaalaan.

Og saa var han Omhyggeligheden selv, naar det gjaldt Regnskab og Pengesager. Jeg arbejdede sammen med ham i Sparekassen i seksten Aar. Altid naar jeg kom der, var Bøgerne ført til Dag og Time. Og naar Terminen var inde, saa kunde Folk komme efter deres Renter, altid var de udregnet.

Sparekassen var hans største Bedrift; men det var langt fra den eneste. Alle de mange Raad og Selskaber og Foreninger, som der er i et Sogn, de kom alle og drog Ebbe Madsen ind i deres Bestyrelser, og han fik altid et betydeligt Arbejde at gøre. Han blev Kasserer i den ene Forening efter den anden. Han blev Vurderingsmand i alle de Selskaber, der krævede Vurdering. Kort sagt: Naar der var noget i Vejen, der skulde frem, saa skulde man have Ebbe Madsen med. Og det var, fordi man vidste, han gjorde altid et godt og trofast Arbejde, og naar man havde ham med, saa havde Folk Tillid til Sagen.

Ved hans Jordefærd talte jeg. Lad denne Tale staa her som en Skildring af ham som Menneske.

»Har Haand du lagt paa Herrens Plov,
 da se dig ej tilbage. —
 — Men sker det end, du ser dig om,
 for vi er alle svage,
 paa Stand dit Kald da ihukom,
 gør ej et Skridt tilbage!
 Tilbage vender Livet ej,
 Tilbagegang er Dødens Vej;
 om Hastværk Fald dig bragte,
 saa lær kun at gaa sagte.«

Saadan sang vi før. Det var en af de Salmer, som Ebbe Madsen holdt saa meget af. Det var af Ordene, og det var af Tonen. Og de Ord, som jeg her nævnte, de gav rigtig Genklang hos ham; de var som talt ud af hans Sjæl, og de svarede til hans Karakter. Det var, da han selv havde Ploven i Haand, da pløjede han sin Fure fremad og saa sig ej tilbage. Og da han saa senere kom til at arbejde med alle de mange Sager, man gav ham i Hænde, ja saa var det ligesaadan. Han tog Arbejdet op, gik rolig frem med det og saa sig ej tilbage. Og skete det saa, han saa sig om, og der ligesom kom en Standsning i det, saa var det, som han sagde til sig selv: Kom din Stand og dit Arbejde i Hu. Husk paa, det skal gøres. Tilbagegang er Dødens Vej. Det gælder ikke om at haste, men det gælder altid om at gaa fremad. Selv om det gaar langsomt, naar det blot gaar fremad, saa naar man Maalet omsider. Saadan arbejdede han, og derfor fik han ogsaa altid et godt og frugtbringende Arbejde gjort. Alle de mange Hværv, han havde, de blev røgtet, ingen forsømt. Altid blev Arbejdet gjort til den Tid, det skulde gøres, og altid blev det godt gjort. Og det mærkelige var, at endda havde han aldrig travlt, eller var i al Fald aldrig fortravlet. Altid

kunde han give sig Ro til at tale med Folk og give sig hen i en Samtale. I saa Henseende kunde vi lære meget af ham.

Men naar Salmen taler om at lægge Haand paa Ploven, saa tænkes dermed jo ikke paa den virkelige Plov, paa Arbejdet i Mark og Vang eller alle vore mange andre Arbejder. Den er brugt som et Billede om vort Forhold til Gud, om vort Arbejde for vor Sjæls Frelse. Ogsaa her gjaldt Salmens Ord for Ebbe Madsen. Ogsaa her lagde han sin Haand paa Ploven og saa frem og ej tilbage. Og kom han saa til at se sig om, saa bad han: Hold mig fast! Lad mig ikke gaa tilbage! Støt mig, saa jeg ikke falder. Drag mig fremad, altid fremad. Selv om det gaar langsomt, lad det dog altid gaa fremad. Nærmere Gud til dig for hver Dag, der gaar.

Det var om hans Arbejde og Sjæleliv.

Ser vi paa hans Forhold til andre Mennesker, hvor var han saa ikke et godt og kærligt Menneske: Mild og munter i sin Færd, ædel og redelig i sit Sind. Hans Børn kan vidne om, hvilken god og kærlig Fader, han var. Alle, der kom i nærmere Forhold til ham, kan vidne det samme. Hans Tjenestefolk f. Eks. De fortæller om, hvilken god Husbond han var. Selv om de havde fortjent det, var det saa svært for ham at skænde paa dem. Og var der nogen, der uden egen Skyld var kommen paa Livets Skyggeside, saa var han ikke alene medfølede, men hjælpsom, altid hjælpsom over for dem, der havde Vilje til at hjælpe sig selv. Og hvilken god og trofast Kammerat og Arbejdsfælle var han ikke. Jeg følte det, at jeg gennem Samarbejde med ham vandt mig en Ven og en trofast Ven, som jeg har været Himlen taknemlig for.

Da han havde været Sognefoged i 25 Aar, vilde man have gjort ham til Dannebrogsmænd. Nej, sagde han. Jeg vilde saamænd godt være Dannebrogsmænd; men faa det, fordi man har været Sognefoged i 25 Aar, det er noget kedelig. Sognefolkene gjorde saa en Fest for ham. Og den var han glad ved, for, sagde han, her var Spidserne med og Rødderne ogsaa. Alle Samfundslag var repræsenteret. Det er altid morsomt, naar alle kan samles til Fest. Saa gik der nogle Aar, og han blev Ridder af Dannebrog. Det var en Overraskelse; men det var ham ogsaa en stor Glæde. Alle fandt, at han havde ærlig fortjent det.

Saa kom Sygdommen, et langt Sygeleje og en rolig Død. Fortrøstningsfuld gik han ind i Evigheden. Hele Sognet fulgte ham til Graven. Det var 1918.

Maa jeg lige tilsidst meddele et Brev fra ham?

Vejen, den 26. August 1911.

Kære Poul Bjerger! Mange Tak for dit Brevkort og de venlige Ord. Tak fordi Du har været en god Kammerat at arbejde sammen med. Jeg haaber, Du fremdeles maa beholde usvækket Interesse for Vejen Sparekasse.

Ved at se efter i Forhandlingsprotokollen, ser jeg, at Du er valgt ind i Bestyrelsen den 15. Juli 1895 istedetfor gamle Lærer J. P. Jørgensen. Den 27. har vi haft Bestyrelsesmøde, og ved Brev har Du givet Meddelelse om, at Du kom ikke hjem før i Slutningen af August paa Grund af, at Du gennemgik et Kursus i Bogholderi i København.

En speciel Tak vil jeg bringe Dig for din Beredvillighed og gode Evne til at repræsentere og til ved festlige Lejligheder at forhøje Festens Glæder.

Hvor Tiden dog gaar. Tænk engang! 16 Aar har Du været i Styrelsen her. Tiden vil jo ogsaa nærme sig, da jeg maa

trække mig tilbage; men det bliver jo af en anden Grund, nemlig Alderen.

Mange venlige Hilsner. Din hengivne

Ebbe Madsen.

Det handler mer om mig, end om ham; men det er betegnende for ham. Af Tak døde Smedens Kat. Det er vist et jydske Ordsprog. I alt Fald har Jyden den Fornemmelse, at en tør Tak siger saa lidt; derfor vil han gerne lade noget haandfast følge med. Saadan har det ogsaa været med Ebbe Madsen. Han vilde rigtig sige mig Tak for Samarbejde; men hvordan? Saa kommer han i Tanker om, at jeg skriver om saa mangen anden, saa kan han fortælle mig noget om mig selv, som jeg maaske ikke husker eller er klar over, og som kan have nogen Værdi for mig. Og saa skriver han Brevet. Jeg følte rigtig hvilket varmt Venskab og dybfølt Tak, der laa bag det fortalte i Brevet.
